

T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

İSRAİL'İN FİLİSTİN'İ İLHAK PLANLARI VE YÜZYILIN ANLAŞMASI
(1948-2020)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
İbrahim KURT

Tez Danışmanı
Doç.Dr. HAYDAR ÇORUH

Hatay-2023

T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

İSRAİL'İN FİLİSTİN'İ İLHAK PLANLARI VE YÜZYILIN ANLAŞMASI
(1948-2020)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
İbrahim KURT

Tez Danışmanı
Doç.Dr. HAYDAR ÇORUH

Hatay-2023

ONAY

İBRAHİM KURT tarafından hazırlanan “*İSRAİL’İN FİLİSTİN’İ İLHAK PLANLARI VE YÜZYILIN ANLAŞMASI (1948-2020)*” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile TARİH ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

.../.../2023

Jüri Üyeleri	İmza
Doç.Dr. Haydar ÇORUH	
Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ	
Dr. Öğrt. Üyesi Işıl IŞIK BOSTANCI	

İbrahim Kurt Tarafından Hazırlanan “*İsrail’in Filistin’i İlhak Planları ve Yüzyılın Anlaşması (1948-2020)*” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunana jüri üyelerince kabul edildiğini onaylarım.

Prof. Dr. Leyla HARPUTLU

Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (.. / ../2023)

İbrahim KURT

ÖNSÖZ

Tez çalışmamızda, İsrail'in devletleşme süreci ve sonrasında yaşanan olayları ABD ekseninde ele alınmıştır. Bu çalışmanın alt yapısında İsrail'in Filistin topraklarına müdahalesi, yerleşim yerleri problemleri, mülteci ve Kudüs meselesi, uluslararası çözüm önerileri ile İsrail'in güvenlik politikaları stratejik ve taktik boyutları incelenmiştir.

Donald Trump'ın ABD başkanlığı sürecinde İsrail yanlısı dış politikaları; İsrail-Filistin problemlerine çözüm önerisi olarak hazırlanan “Yüzyılın Anlaşması Planı'nın” değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışmamız 1948 ile 2020 yılları arasındaki dönemi kapsamakta ve süreli yayınlar, araştırma inceleme eserleri, önde gelen üniversite ve yayın evlerinin kaynakları ışığında değerlendirilmiştir. Giriş ve sonuç bölümleri haricinde dört bölümden oluşan çalışmamız, tarihi olayların bir bütün içerisinde değerlendirilmesi gerektiğinden konunun XIX. Yüzyıla kadarki dönemleri giriş bölümünde verilmiştir. Birinci bölümde, İsrail devletinin kurulması sonrasında bölgedeki siyasi ve iktisadi olaylar değerlendirilmiştir. İkinci bölümde, ABD'nin Yahudiler ile tanışma süreci, İsrail devletinin kuruluş öncesi ve sonrası siyasi ilişkilerin değişen süreçleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, Trump'ın ABD başkanlığı sürecinde İsrail'e bakış açısı, seçim kampanyaları ve Kudüs kararı gibi tepki çeken tartışmalı kararları değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde ise Yüzyılın Anlaşması Planının içeriği, değerlendirilmesi ve plana uluslararası verilen tepkiler incelenmiştir.

Tez çalışmamın her aşamasında bana yön veren, destek ve emeklerini esirgemeyen aynı zamanda fikirlerinden, bilim insanı kişiliğinden ve insaniyetinden çok şey öğrendiğim değerli hocam Doç. Dr. Haydar ÇORUH'a; ayrıca tez savunması esnasında değerli görüş ve önerileriyle tezimin şekillenmesinde, düzeltilmesinde ve değer kazanmasında büyük katkıları olan çok değerli jüri üyeleri sayın Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ ve Dr. Öğrt. Üyesi Işıl IŞIK BOSTANCI'ya teşekkürü bir borç bilirim. Yine Tarih Bölümü'nde ders aşamasında almış olduğum dersler boyunca kahrımı çeken ve beni her daim destekleyen Tarih Bölümü hocalarının her birine ayrı ayrı teşekkür etmek isterim.

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, haklarını ödeyemeyeceğim annem, babam ve benim için çok değerli ablalarımaya özellikle de Elif KURT’a sevgi ve minnetlerimi sunarım.

Son olarak her zaman yanımda olan, aldığım kararları daima destekleyen, sadece bu çalışma sürecinde değil hayatım boyunca beni cesaretlendiren, motive eden biricik sevgili eşim Güler KURT’a sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım...

Hatay-2023

İbrahim KURT

İSRAİL'İN FİLİSTİN'İ İLHAK PLANLARI VE YÜZYILIN ANLAŞMASI (1948-2020)

İbrahim KURT

Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2023

Danışman: Doç. Dr. Haydar ÇORUH

ÖZET

Donald Trump, 8 Kasım 2016 tarihinde ABD'nin 45. başkanı olduktan sonra İsrail-Filistin çatışması konusunda önceki başkanlardan oldukça farklı bir tavır ortaya koymuştur. Kudüs'ün taraflarca belirlenemeyen statüsü ile ilgili gerek seçim sürecinde gerekse sonrasında almış olduğu birçok tartışmalı ve taraflı kararlar, onun Ortadoğu dış politikası konusunda doğrudan İsrail yanlısı hamleler yapacağını göstermiştir. Bu doğrultuda ilk yurt dışı gezisinde İsrail'e öncelik vermiş, ardından Suudi Arabistan'ı ziyaret ederek konuyla ilgili destek istemiştir.

ABD Başkanı Donald Trump, ilk iş olarak bölgeye huzur ve refah getirmek üzere yeni bir İsrail-Filistin anlaşma planının hazırlanması için talimat vermiştir. Ancak 28 Ocak 2020 tarihinde açıklanan Yüzyılın Anlaşması Planı tamamen İsrail yanlısı görüşlere yer vermiştir. Bu anlaşma uluslararası hukuka dayanan çözüm önerilerine tamamen ters bir görüş ileri sürüyor olması sebebiyle başta Müslümanlar ve akliselim Hristiyan devletlerden dahi ilgi görmemiştir. Anlaşma planı, İsrail-Filistin problemlerine 'iki devletli' bir çözüm önerisini getirdiğini iddia etse de gerçekte İsrail'in bölgedeki varlığını meşrulaştırmayı amaçlamaktadır. Plan; Kudüs'ün statüsü, çöle mahkûm edilerek kurulması planlanan Filistin Devleti, Ürdün Vadisi'nin İsrail'e devredilmesi, mülteciler konusu ve işgal edilen Filistin topraklarındaki yerleşim yerleri gibi birçok konuyu İsrail'in lehine yeni bir düzene kavuşturmaya yönelik hazırlanmıştır.

Bu tezin amacı, Arap-İsrail anlaşmazlığının tarihsel sürecine bir göz atmak, araştırma inceleme eserleri, süreli yayınlar ve belgeler ışığında bu süreci değerlendirerek Başkan Donald Trump döneminde ABD dış politikasında yaşanan

değişimi ve hazırlanan “Yüzyılın Anlaşması Planı’nın” perde arkasını irdelemektir. Bu sayede planın etkisinin nasıl kırılacağı üzerinde bazı öneriler ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: İsrail, Filistin, Donald Trump, Anlaşma, Planı, Kudüs

ISRAEL'S PLANS TO ANNOUNCE PALESTINE AND THE AGREEMENT OF THE CENTURY (1948-2020)

İbrahim KURT

Institute of Social Sciences, Department of History, Master Thesis, 2023

Advisor: Doç.Dr. Haydar ÇORUH

ABSTRACT

After Donald Trump became the 45th president of the USA on 8 November 2016, he took a very different stance on the Israeli-Palestinian conflict than previous presidents. Many controversial and biased decisions taken both during and after the election process regarding the undetermined status of Jerusalem by the parties showed that he would make direct pro-Israel moves on the foreign policy of the Middle East. In this direction, he gave priority to Israel in his first trip abroad, then visited Saudi Arabia and asked for support on the subject.

US President Donald Trump gave instructions for the preparation of a new Israeli-Palestinian agreement plan to bring peace and prosperity to the region as the first thing. However, the Deal of the Century Plan, announced on January 28, 2020, included completely pro-Israel views. Since this agreement put forward a completely opposite view to the solution proposals based on international law, it did not attract attention even from Muslims and common-sense Christian states. Although the agreement plan claims to offer a 'two-state' solution to the Israeli-Palestinian problems, it actually aims to legitimize Israel's presence in the region. Plan; The status of Jerusalem, the Palestinian State planned to be established by being condemned to the desert, the transfer of the Jordan Valley to Israel, the issue of refugees and settlements in the occupied Palestinian lands were prepared to reorganize many issues in favor of Israel.

The aim of this thesis is to take a look at the historical process of the Arab-Israeli conflict, to evaluate this process in the light of research studies, periodicals and documents, and to examine the change in US foreign policy during the period of

President Donald Trump and the behind the scenes of the "Deal of the Century Plan". In this way, it is to put forward some suggestions on how to break the effect of the plan.

Keywords: Israel, Palestine, Donald Trump, Agreement, Plan, Jerusalem

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	V
HARİTA VE ŞEKİLLER.....	VII
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Süveyş Kanalı Bunalımı ve Neticeleri	16
1.2. 1967 Savaşı	17
1.3. 1973 Savaşı	20
1.4. İsrail'in Yerleşim Politikaları (1967-1987)	22
1.5. Likud Hükümeti Dönemi Yerleşim Politikaları.....	24
1.6. Likud Hükümeti Sonrası İsrail'in Yerleşim Politikaları	26

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇTE ABD-İSRAİL İLİŞKİLERİ

2.1. Yahudilerin Amerika Birleşik Devletlerindeki Geçmişi	31
2.2. İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Giden Süreçte Amerika Birleşik Devletleri'nin Rolü	33
2.3. Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu Politikalarına İsrail Lobilerinin Etkisi	36
2.4. Soğuk Savaş Dönemi Amerika Birleşik Devletleri İsrail İlişkileri.....	37
2.5. John Kennedy Dönemi Amerika Birleşik Devletleri İsrail İlişkileri	39
2.6. Soğuk Savaş Sonrası Amerika Birleşik Devletleri İsrail İlişkileri	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABD BAŞKANI DONALD TRUMP-İSRAİL İLİŞKİLERİ

3.1. İsrail-Filistin Hattında Yaşanan Olaylar (2016-2017)	53
3.2. Donald Trump'ın Başkanlık Seçimi Sürecinde İsrail Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri	55
3.2.1. Donald Trump'ın İsrail Dış Politikası ve Belirleyici Etmenler.....	58
3.2.2. Donald Trump'ın Tartışmalı Kudüs Kararı ve Verilen Tepkiler	61

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÜZYILIN ANLAŞMASI MESELESİ VE ULUSLARARASI TEPKİLER

4.1. Yüzyılın Anlaşması Meselesi (Peace to Prosperity).....	65
4.2. Yüzyılın Anlaşması Planı'nın İçeriği ve Değerlendirilmesi.....	71
4.3. Ütopik Filistin Devleti ve Sosyal, Siyasal, Ekonomik Sınırları.....	75
4.4. Planın İsrail Devleti ile İlgili Yönleri	80
4.5. Kudüs'ün Statüsü ve Mülteciler Meselesi	85
4.6. Yüzyılın Anlaşmasına Göre Gazze'nin Durumu	86
4.7. Planın Uluslararası Etkisi ve Verilen Tepkiler	87
SONUÇ VE ÖNERİLER	98
KAYNAKÇA	101

HARİTA VE ŞEKİLLER

Harita:1-2 1947 Paylaşım Planı ve 1949 Ateşkes Hattı.	17
Harita:3 İsrail'in 1967 Yılında İşgal Ettiği Topraklar....	20
Harita:4 Trump'ın Barış Planı'nda Filistin.....	79
Harita:5 Filistin Devleti'nin Siyasi ve Sosyal Sınırları	85
Harita:6 İsrail Devleti'nin Sınırları.....	86
Şekil:1 Yıllara Göre Batı Şeria'da Kurulan Yerleşim Yerleri ve Nüfus ..	30
Şekil:2 Oslo Barış Süreci.....	49

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIPAC	: American Israel Public Affairs Committee (Amerika İsrail Kamu İşleri Komitesi)
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
H.z.	: Hazreti
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
UNRWA	: Birleşmiş Milletler Yardım ve Çalışma Ajansı
YY.	: Yüzyıl

GİRİŞ

1. Filistin ve Filistin Halkının Kökeni

Filistin'in tarihi geçmişi hakkında, ilk dönemlere ait yeterli kaynak bulunmadığı için, genellikle arkeolojik kazılara ve dini metinlere başvurulmaktadır. Kutsal kitaplardan edinilen bilgiler derlendiğinde, Filistin bölgesinde yaşayan ilk kavimlerin Tevrat'ta geçen ve Arapların atası olarak da kabul edilen Amalikalılar'ın ilk yerleşimciler olduğu bilgilerine tesadüf edilmektedir. Filistin'de Amalikalılar'dan sonra kökeni Sami kavmine dayanan Kenanlıların yanı sıra Fenikeliler ve Aramilerin yaşadığına tanık olmaktadır.¹

Filistin adını, Girit ve Güney Anadolu kıyılarından göç ederek Filistin'e gelen ve İbraniler tarafından "Pelishtin" olarak adlandırılan bir kavimden almışlardır. Bu kavmin Filistin topraklarına M.Ö.XII. Yüzyılda geldiği iddia edilmektedir.² Söz konusu yüzyılda Filistin'in sınırları Suriye-Mısır-Akdeniz ve Şeria Nehri'ne dayanmaktadır.³

Bahsi geçen bu halk, tahminlere göre Yunanistan adasında varlıklarını sürdürürken akraba olabilecekleri düşünülen Mikenler (Akalar) ile Girit adasına göç etikleri ileri sürülmektedir.⁴ Yaklaşık iki asır bu bölgede yaşadktan sonra M.Ö. 1200'lü yıllarda meydana gelen Deniz Kavimleri Göçü ile Filistin'e geldikleri düşünülmektedir.⁵ Bu göç, bölgede hâkim güç olan Mısır Firavunu III. Ramses'in tepkisini çekecektir. III. Ramses, MÖ. 1190 Medinet-Habu zafer kitabesinde yendiği kavimleri sıralarken Filistin ismine de yer vermiştir. Bu savaşı kaybeden Filistinlilerin bir kısmı memleketlerine dönerken bir kısmı da Firavuna tabi olarak Mısır hudut kalelerine yerleştirilmişlerdir. Zamanla Mısır Firavunlarının gücünün

¹ Nuh Arslantaş, "İslami Dönemde (638-1099) Filistin'e Yahudi Göçleri," *Türk Tarih Kurumu Belleten*, C. LXXV, S.274, Aralık 2011, s. 644

² Işıl Işık Bostancı, *XIX. Yüzyılda Filistin (idari ve Sosyal-ekonomik vaziyeti)*, (Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2006, s.1

³ M. Lutfullah Karaman, "Filistin," *İslam Ansiklopedisi*, C.13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, S.1

⁴ Ekrem Memiş, "İsrail-Filistin Mücadelesini Kökenine İlişkin Bazı Düşünceler," *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 24, Sonbahar 2019, s.689

⁵ Ekrem Memiş, a.g.m1., s.689

zayıflaması Filistin halkının bağımsızlığını ilan etmesine ve günümüz Filistin coğrafyasının teşekkülüne zemin hazırlamıştır.⁶

2. Yahudilik Dini ve İsrailoğullarının Tarihi Kökeni

2.1. Yahudilerin Tarih Sahnesine Çıkışı ve Babil İstilasına Kadar Filistin

Yahudiler, genel olarak Musevi, İsrailoğulları veya İbrani olarak adlandırılmaktadır. *İbrani* kelimesi, Hz. İbrahim'in atası olan Ever'den geldiği düşünülmektedir. Yine Yahudi kelimesi, Babil sürgünü sonrası Yahuda'dan sürgün edilen İsrailoğullarını ifade etmekte olduğu iddia edilmektedir.⁷ Yahudilik, bir dünya dini olma özelliğine sahip olsa da aslında iç dinamizmi açısından hem milli hem de ırki unsurlar taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında Yahudilik aynı zamanda bir din olmanın ötesinde bir hayat tarzını, hatta etnik kökenli bir dini kimliği ifade etmektedir.⁸

Günümüzde genel geçer iddialara bakacak olursak, Yahudiliğin kökeni, Hz. İbrahim, Hz. İshak ve Hz. Yakup'a kadar dayandırılmaktadır. Yahudiler, Mısır'da köle olarak çalıştırıldıkları bir zamanda Hz. Musa tarafından kurtarıldıklarından, kendilerine Musevi de denilmiştir.⁹

İbraniler'in atası olarak kabul edilen Hz. İbrahim, Tevrat'ta (Tekvin XIV) Amrafel adı ile anılan ve günümüzde Hammurabi ile aynı şahıs olduğu kabul edilen kral zamanında yaşamıştır. Bu netice itibari ile İbraniler'in tarihi MÖ. XVIII. yüzyıl ortalarından itibaren başladığı iddia edilmektedir.¹⁰ Hz. İbrahim, Babil hükümdarlarından Amrafel zamanında kardeşlerinin oğlu Lut ve kabilesi ile birlikte Ur-Kasdim şehrinden göç ederek önce Harran'a oradan da güney Filistin'e yani Kenan diyarına yerleşmişlerdir.¹¹

İslami ve Yahudi kaynaklarından anlaşıldığı kadarıyla, Hz. İbrahim'in oğlu Hz. Yakup zamanında, Hz. Yakup'un oğulları arasında öne çıkan ve babalarına yakın olarak gördükleri Hz. Yusuf'u bir hile ile kuyuya atacaklardır. Mısır köle olarak

⁶ Ekrem Memiş, "Eskiçağda Filistin ve Filistinliler," *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırma Dergisi*, C.VII, S.2, Elâzığ 2011, s.5-6

⁷ Aynur Filiz, *Eski Ahit, Tora' da Yer Alan İbrahim Anlaşmasına Göre (Vaat Edilmiş Topraklar) ve İsrail Devlet İnşası*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası ilişkiler, İstanbul 2019, s. 10-11

⁸ Selime Leyla Gürkan, "Yahudilik," *İslam Ansiklopedisi*, C.43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019, s.1

⁹ Selime Leyla Gürkan, a.g.e., s.1

¹⁰ Memiş, a.g.m1., s.690

¹¹ Işıl Işık Bostancı, a.g.e, s.5

satılan Hz. Yusuf'un Sami kökenli Hiksos hanedanlığında ekonomiden sorumlu bakanlığa getiriliği dönemde Mısır'a yerleştikleri iddia edilen İsrailoğullarının burada 430 yıl kaldığına dair bilgiler yine bazı Yahudi kaynaklarında yer alır.¹²

Yahudi kaynaklarına göre İsrailoğulları Mısır'da yaklaşık dört yüz yıl sorunsuz bir şekilde yaşadıkdan sonra dönemin Mısır firavunları tarafından baskı ve kötü muameleye maruz kalmışlar, köle olarak çalıştırılmaya başlanmışlardır. Özellikle Mısır firavunu II. Ramses, İsrailoğullarının hızlı nüfus artışı Mısır'ın geleceği için bir tehdit olarak görmüş ve yeni doğan bütün erkek çocuklarını öldürtmüştür. Böyle bir süreç içerisinde dünyaya gelen Hz. Musa öldürülmemesi için ailesi tarafından Nil nehrine bırakılacak ve Firavunun kız çocuğu nehrin üzerindeki sepeti görecektir. Böylece firavunun sarayına giren Hz. Musa burada büyüyecektir.¹³

İsrailoğullarına yapılan kötü muamele ve köleliğin kaldırılması için Hz. Musa ile Mısır Firavunu arasında bir mücadele dönemi başlayacaktır. Bu mücadele yaklaşık MÖ.1200 yıllarına kadar sürmüştür. Bu zulüm ortamından kurtulmak isteyen İsrailoğulları Hz. Musa önderliğinde Mısır'dan çıkışı ile yeni bir döneme girmişlerdir. İsrailoğulları bu göç neticesinde Sina Dağı'na gelmişlerdir. Burada Tanrı tarafından Hz. Musa'ya on emir bildirilmiş ve bu emirlerden birisi olan, günümüz Filistin mücadelesini sebebini teşkil eden (Arz-ı Mev'ud, vaat edilmiş topraklar) olarak bilinen ilahi mesaj burada alınmıştır. Bu alınan mesajdan sonra İsrailoğulları Filistin'e yönelmişlerdir.¹⁴

İsrailoğulları ile tarihin çeşitli dönemlerinde mücadele edecek olan Filistinliler arasındaki ilk karşılaşma sonucunda, İsrailoğulları MÖ. XI. yüzyılında Filistin bölgesinin büyük bir bölümünü ele geçirerek İsrail devletini kurmuşlardır. Bundan sonra Samuel ve Saul (Talut)'un idaresinde birleşen İsrailoğulları bölgede daha fazla etkin bir güç konumuna gelmişlerdir.¹⁵ MÖ.1010-970 yılları arasında başa gecen Hz. Davut döneminde gerçek manada bağımsız bir İbrani Devleti ortaya çıkmış ve yapılan savaşlar sayesinde hem sınırlarını hem de zenginliklerini

¹² Nuh Arslantaş, a.g.e., s.645

¹³ Memiş, a.g.m1., s.691

¹⁴ Sedat Kızıloğlu, "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi," *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, C.2, S.1, 2012, s.38

¹⁵ Yasemin Bayraktar, *16. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı İdaresine Filistin*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017, s.8

artırmışlardır. Kudüs bu dönemde başkent ilan edilerek Büyük Mabet (Bet ha-Mikdaş)¹⁶ yapılmaya başlanacaktır.¹⁷

Hız. Davut'tan sonra başa gecen Hız. Süleyman döneminde (MÖ.972-932) İsrailoğulları ulaştıkları sınırlar acısından ve kazandıkları zenginliklerden dolayı altın çağını yaşamışlardır. Aynı zamanda bu dönemde Musevilerin tapınağı Beyt-i Makdis'in inşası tamamlanmıştır.¹⁸ Hız. Süleyman'ın ölümünden sonra siyasi düzen bozulmuş, kabileler arası husumetler ortaya çıkmış ve bölünmeler yaşanmıştır. Bu bölünmeler neticesinde Filistin'in kuzeyinde Yahudi bir devlet kurulurken, buna karşılık olarak yine Filistin'in güney kısmında da başkenti Kudüs olan Yahuda ve Bünyamin kabilelerinden oluşan bir devlet kurulmuştur. Fakat bu devletlerin aralarında süren mücadeleler neticesinde ömürleri fazla uzun sürmeyecektir. Kuzey İsrailoğulları devleti 200 yıl sonra Asurların istilasına uğrarken Güney Yahudi devleti 400 yıl sonra Babil imparatorluğunun kanlı bir işgali ile son bulmuştur.¹⁹

2.2. Babil Krallığı Dönemi ve İslam Hakimiyetine Kadar Filistin

Babil Kralı Nabukadnezzar MÖ. 605 yılında Mısır'a karşı yapmış olduğu ilk savaşlarda başarılı olmuş ve bunun neticesinde Suriye, Hatti ve Filistin bölgesine kadar ulaşmıştır. Nabukadnezzar MÖ.601 yılından itibaren tekrardan Mısır'a karşı seferlerini devam ettirmiş fakat istediği neticeyi elde edememiştir. Bu başarısızlıkları fırsat bilen İsrailoğulları, Kral Nabukadnezzar'a karşı isyan etmişlerdi. Bu isyanlar neticesinde Babil Kralı MÖ. 587 yılında Kudüs'ün tamamını ele geçirerek Babil'e bağlı bir vilayet haline getirmiştir.²⁰

Babil kralı kendisine karşı yapılan isyanları affetmemiş, Kudüs'ü aldıktan sonra Beyt-i Makdis'i yıktırarak İsrailoğullarını sürgüne göndermiştir. Yaşanan bu sürgüne Yahudiler tarafından Teolojik açıklamalar getirilerek, Hız. Musa'nın öğretilerinin terk edilmesi ve kendi günahlarından dolayı Tanrı tarafından cezalandırıldıklarını düşünmüşlerdir. Aynı zamanda Babil'e sürgün edilen Yahudiler dini ve milli kimliklerini kaybetme korkusu taşımaya başlamışlar ve bu sebeple kitlesel hareket ederek ortak kararlar almaya çalışmışlardır. Bu dönemden sonra Museviler arasında mesih beklentisi artarken, Yahudi olmayan kadınlar ile

¹⁶ Nuh Arslantaş, a.g.e., s.646

¹⁷ Memiş, a.g.m1., s.693

¹⁸ Yasemin Bayraktar, a.g.e., s.9

¹⁹ Y.H. Ruth Ben-Haim, *İsrail Hakkında Gerçekler*, Kudüs 2008, s.11-12

²⁰ Ali Osman Kurt, "Yahudi Kaynaklarında Kral Tipolojileri: Nebukadnezzar ve Koreş Örneği," *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. X/2, 2006, s.425

evlenmelerin yasaklanması gibi kurallar getirilmiştir.²¹ Artık Yahudilik dini bir anlayışın dışında bir yaşam tarzı haline gelmiştir. İsrailoğullarının sürgün dönemi yaklaşık yetmiş yıl sürdükten sonra Pers Hükümdarı Keyhüsrev MÖ. 538'de Babil krallığına son vermiş ve İsrailoğulları'nın tekrardan Kudüs'e dökmelerine izin vermiştir.²² Pers Hükümdarı Yahudilere karşı genel olarak hoşgörülü bir politika izlemiş, Yahudilerin yıkılan mabetlerinin inşa etmelerine izin vermiştir.²³ Yine Pers hükümdarlığı döneminde başrahibin hakim olduğu yeni bir din devleti kurulmuştur. Aynı zamanda Kudüs, diğer ulusların içinde dağılmış bir vaziyete yaşayan Musevilerin yeni din merkezi haline gelmiştir. Böylece siyasi anlamdaki İbranilikten, dini anlamda Yahudiliğe geçilmiştir.²⁴

Filistin üzerinde Pers egemenliği yaklaşık M.Ö. 331 yılına kadar sürdükten sonra, Makedonya Kralı Büyük İskender, Fırat'tan Mısır'a uzanan büyük bir bölgeyi ele geçirmiştir.²⁵ Böylece İsrailoğulları üzerinde Yunan-Makedonya egemenliği başlamıştır. Büyük İskender Helenizm kültürünü Filistin bölgesinde yaymaya çalışmış, Yahudileri asimile ederek Yunan kültürünü benimsetmek istemiştir.²⁶

İlerleyen yıllarda Büyük İskender'in ölümünün ardından Filistin bölgesi, Selevkosların ve Mısır Ptolemelerinin yönetimi altına girecektir. Selevkosların hâkimiyeti döneminde, Yahudilere yönelik baskılar artmış, Süleyman mabedi Yahudilere ibadete kapatılmıştır. Selevkoslar bunlarla da yetinmeyerek putperestliğin temsili olan Grek Tanrı heykellerini Süleyman mabedine yerleştirmeye başlamışlardır. Bu olayların neticesinde Yahudiler Kudüs'te isyan çıkarmışlar, Roma İmparatorluğunun desteği²⁷ ile birlikte Selevkoslar'ı Kudüs'ten atarak, Filistin'de üstünlük kuran Haşmonayim hanedanlığı ile yetmiş yıllık bağımsız bir dönem yaşamışlardır.²⁸

²¹ Mustafa Paksoy vd., "Yahudi Geleneği Bağlamında Sürgün," *II. Uluslararası Ortadoğu Konferansları, Orta Doğu'daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu 28-29 Nisan 2016 Kilis*, (Hazl: Sami Kılıç ve Abdullah Altuncu), Kilis 7 Aralık Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kilis, 2016, s. 519-520

²² Sedat Kızıloğlu, a.g.e., s.40

²³ Bkz. Ali Osman Kurt, a.g.e., s.436-437

²⁴ Memiş, a.g.m1., s.694

²⁵ Işıl Işık Bostancı, a.g.e., s.8

²⁶ Sedat Kızıloğlu, a.g.e., s.40-41

²⁷ Hatice P. Erdemir ve Halil Erdemir, "66-70 Yılları Arası Kudüs'te Yahudi İsyanı ve Günümüze Yansımaları", *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırma Merkezi Uluslar Arası Dördüncü Orta Doğu Semineri, (İlkçağdan İslamiyet'in Doğuşuna Kadar Orta Doğu)*, 29-31 Mayıs 2009 Elâzığ, s. 185

²⁸ Yasemin Bayraktar, a.g.e., s.10

Romalılar, Anadolu'yu ele geçirdikten sonra Suriye ve Filistin bölgesine yönelmişlerdir. Roma İmparatoru Pompeius, generallerinden Skorus'u M.Ö. 65 Tarihinde Filistin bölgesine göndermiştir.²⁹ Romalıların Filistin'e yönelmesinin görünen sebebi, Filistin'de devam eden iki sülale arasındaki taht kavgasını sonlandırmak gibi gözükse de asıl amaç Kudüs'ü ele geçirmektir. Romalılar Kudüs'ü ele geçirmek için üç aylık bir mücadelenin ardından Haşmonayim hanedanlığına son vererek MÖ. 63 Tarihinde şehri ele geçirmişlerdir.³⁰ Ancak iktidardan vazgeçmek istemeyen Haşmonayimler, Babil hanedanlığı döneminde olduğu gibi Romalılara karşı İran'a hâkim olan Partlar'dan yardım istemişlerdir. Bu yardım talebi neticesinde Partlar, Filistin bölgesine gelerek Kudüs'ü ele geçirmişler ve şehri yağmalamışlardır. Bu durum karşısında Romalılar, dönemin Galile valisi olan Herod önderliğinde Kudüs'ü tekrar geri almış ve yeni bir yağmadan geçirmişlerdi. Roma İmparatorluğunun Filistin'i ele geçirmesi karşısında Yahudiler durumu kabullenmek mecburiyetinde kalmışlardı.³¹

Roma İmparatorluğu, sınırları içinde varlığını sürdüren dinlere karşı imparatorluğun yönetim esaslarını etkilemedikleri sürece hoşgörü ile yaklaşmıştır. Diğer dinlere karşı gösterilen bu hoşgörü politikası aynı şekilde Yahudiler içinde uygulanmış, hatta Yahudilerin koruma altında bulunması hukuken garanti altına alınmıştır. Yahudiler dini vecibelerini yerini getirmekte özgür bırakılmış, zorunlu hizmetlerden ve askeri hizmetlerden muaf tutulmuşlardı.³² Romalılar tarafından geniş yetkiler ile görevlendirilen Herod döneminde, Kudüs şehrinde kapsamlı inşaat çalışmaları başlatılmıştır. Yunan-Roma hayranı olan Herod Grek kültürünü Filistin'de varlığını göstermesi için büyük çaba sarf etmiş ve yapılan bütün eserlere bu damga vurulmuştur.³³

Herod'un ölümünün ardından Filistin topakları üç oğlu arasında paylaşılmıştır. Helenizm ve Putperestliğin bölgede hâkim hale gelmesi, Yahudiler arasında hoşnutsuzluğun artmasına sebep olmuştur. Bu da İsrailoğullarına yönelik

²⁹ Işıl Işık Bostancı, a.g.e., s.9

³⁰ Tuğba Tekin, "MÖ.5000-MS.1967 Arası Dönemde Kudüs'ün El Değiştirmesi," *Akademik Bakış Dergisi*, S.60 s.327

³¹ Işıl Işık Bostancı, a.g.e., s.10

³² Hatice P. Erdemir ve Halil Erdemir, a.g.e., s.188

³³ Y.H. Ruth Ben-Haim, a.g.e., s.18

baskıları artırmıştır. Bu baskılar Yahudilerin her zor durumda kalışları neticesinde ortaya çıkan Mehdilik beklentisi bu yeni dönemden kurtuluş için tek çare olmuştur.³⁴

Roma İmparatorluğu, Hz. İsa önderliğinde ortaya çıkan Hristiyanlık dinini benimseyince Kudüs, Hristiyanlığın merkezi haline gelmiştir. Hristiyanlık ile birlikte Filistin bölgesindeki mimari yapılarda değişim yaşanmış, Kilise tarzı dini mabetler inşa edilmeye başlanmıştır. Ancak bu değişim dini teolojik itilaflar sebebi ile Yahudilere yönelik baskıları artırmış ve Hristiyanlar ile Museviler arasındaki çatışmaya dayalı yeni bir süreç başlamıştır³⁵.

Roma İmparatorluğunun 395 tarihinde bölünmesi, Filistin topraklarının Bizans İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalmasına sebep olmuştur. Bu dönemde de Hz. İsa'nın ölümünde sorumlu tutulan Yahudilere yönelik ön yargılar devam etmiştir. Bu önyargılar Yahudilerin mevcut otoriteye karşı çeşitli dönemlerde isyan etmesiyle neticelenmiştir.³⁶ 614'te Yahudilerin desteklediği Persler Kudüs'ü alarak yağmalamışlardır. Ancak bu durum fazla uzun sürmemiş, 629'da Bizans İmparatorluğu Filistin'i Perslerden alarak topraklarına katmıştır.³⁷

2.3. İslam Hakimiyeti Sonrası Filistin

İslam dinin ortaya çıkışı Kudüs'ü bir kez daha dünya gündemine oturtmuştur. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Kudüs'te göğe yükselerek Miraç olayını gerçekleştirmesi ve İslam dinin ilk kiblesi olması şehrin Müslümanlar içinde kutsallar arasına dâhil etmiştir. İslam dinin Mekke ve Medine de kabul edilmesinin ardından Kudüs'e de elçiler gönderilmiştir. Fakat dönemin Kudüs valisine gönderilen elçinin öldürülmesi üzerine Müslümanlar ile Bizans arasında Mute Savaşı yaşanmış, ancak bu savaş Müslümanların yenilgisi ile sonuçlanmıştır.

Halife Hz. Ebubekir döneminde Filistin'e yönelik fetih girişimleri devam etmiş ve bölgenin büyük bölümü Müslümanların eline geçirilmiştir. Filistin'e komutan olarak atanan Amr b. El-As döneminde de fetih girişimleri devam ederek Gazze ve Nablus alınmıştır. Halife Hz. Ömer döneminde kuşatılan Kudüs, Bizans

³⁴ Işıl Işık Bostancı, a.g.e., s.11

³⁵ Hatice P. Erdemir ve Halil Erdemir, a.g.e s.190, Bkz. Max Boot, *Görünmeyen Ordular*, (çev: Fethi Aytuna) İnkılap yay., İstanbul 2014

³⁶ Sedat Kızıloğlu, a.g.e., s.42

³⁷ Y.H. Ruth Ben-Haim, a.g.e., s.21

yöneticilerinin baskısından bıkan Yahudilerin talebiyle 638 yılında Hz. Ömer'e teslim edilmiştir.³⁸

Hz. Osman'ın vefatından sonra Halifelik makamı için Hz. Ali ile Muaviye arasında yaşanan mücadelede Filistin halkı Muaviye'yi desteklemiştir. Kudüs'te saltanatını ilan eden Muaviye ile birlikte Filistin'de Emeviler dönemi başlamıştır. Bu dönemde Kudüs, Halifelik konusunda yaşanan mücadelelerden dolayı dini merkez değil, tersine siyasi bir merkez halini almıştır. Emeviler Kudüs'teki nüfuzlarını artırabilmek ve Mekke'ye alternatif bir şehir oluşturabilmek için büyük bir imar faaliyetine girişmişlerdir.³⁹ Kubbetü's-Sahra da bu dönemde inşa ettirilmiştir.

Emevilerden sonra Kudüs'e hâkim olan Abbasiler devrinde merkezi Remle olmak üzere bir eyalet haline getirilen Filistin'de huzur Halife Harun Reşit döneminde sağlanmış olsa da, onun ölümünden sonra kargaşa devam etmiştir. Müberka el-Yemani çiftçileri de yanına alarak Filistin'de Emevi hâkimiyetini kurabilmek için isyan etmişse de başarılı olamamış, isyan kısa sürede bastırılmıştır.⁴⁰ Filistin 868-905 yılları arasında Mısır hâkimi Tolunoğullarının hâkimiyetine girse de kısa süre sonra yeniden Abbasi yönetimine geçmiştir. Ancak 935 yılında bölgeye İhşidiler hâkim olmuş Filistin'de 969'da Fatımi devri başlamıştır.⁴¹

Fatımi yöneticilerinin bölgede baskıcı tutumu, Filistin halkını Abbasilerden yardım istemeye yönlendirmiştir. Bu yardım talebi Abbasi ordusunda görev yapan Türk komutan (mamluk) Alptekin'in, Şam'ı ele geçirerek Fatımi kuvvetlerini bozguna uğratmasını sağlamıştır. İlerleyen süreçte Abbasi Halifesi ve Bizans İmparatorunun ölümünün ardından bölgede oluşan boşluktan yararlanan Alptekin, Akka ve Sayda'yı ele geçirmiştir. Fakat bu durum fazla uzun sürmemiş ve 978'de Şam'da esir edince bölgede yeniden Fatımi hakimiyeti kurulmuştur.⁴²

Selçuklu Devletine bağlı Kurlu Bey (1069-1070) önderliğinde Anadolu coğrafyası için mücadele eden Türkmenler, kısa bir süreliğine de olsa Filistin'e yönelmişler ve Remleyi alarak buraya yerleşmişlerdir. Kurlu Beyin (1071) ölümünün ardından başa geçen Atsız Bey Kudüs'ü ele geçirerek Selçuklu sultanı ve Abbasi

³⁸ Mehmet Mahfuz Söylemez, "Kudüs ve Osmanlı Vesikaları Işığında Yahudilerin Bölgeye Yerleşmeleri Üzerine Notlar", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S.2, s.35

³⁹ Işıl Işık Bostancı, a.g.e., s.16-17

⁴⁰ M. Lutfullah Karaman, "Filistin, "İslam Ansiklopedisi," C.13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, s.4

⁴¹ Yasemin Bayraktar, a.g.e., s.15

⁴² Işıl Işık Bostancı, a.g.e., s.18

halifesi adına hutbe okutmuştur. Atsız Bey Kudüs yakınındaki birçok şehri almayı başarmışsa da 1077 yılında çıktığı Mısır seferinde Fatımiler karşısında ağır bir yenilgiye uğrayarak Kudüs'ü kaybetmiştir. Yeni bir ordu ile harekete geçen Atsız Bey, Kudüs'ü yeniden almıştır. Şehir Atsız Bey'in 1091'de ölümünden sonra yedi yıl daha (1098) Selçuklu hâkimiyetinde kalmıştır.⁴³ Kudüs'ün yönetimi 1098'de Fatimi hâkimiyetine girmiş ise de bu durum fazla uzun sürmemiştir.

Kudüs'ün Müslümanların eline geçmesi sebebiyle kilise kendisine inananlar açısından etkisini yitirmeye başlamış, buna karşılık politik ve dini gücünü yeniden kazanabilmek adına Hz. İsa'nın içinde yattığı lahittin kurtarılması için Kudüs'ü kurtarmak amacıyla büyük bir Haçlı seferi düzenlenmesine karar verilmiştir. Papa II. Urban'ın 1099 yılında yapmış olduğu çağrı üzerine Haçlılar, Kudüs'ü ele geçirerek büyük bir katliam yapmış ve Latin Krallığını kurmuşlardı. Bu durum Avrupa'da yaşayan Yahudiler açısından göç yollarının açılması anlamına gelmekteydi ve yeniden Kudüs'e dönmek için bir fırsat olarak değerlendirilmiştir.⁴⁴ Haçlılar Selahattin Eyyubi tarafından 1187 yılında yenilgiye uğratarak Kudüs'ten çıkarılarak Kudüs Müslüman topraklarına katmıştır. Yahudilere bu dönemde de belirli ölçüde haklar verilerek Kudüs'e dönmelerine müsaade edilmiştir. Selahattin Eyyubi'nin 1193 tarihinde ölümünü fırsata çeviren Haçlılar Kudüs'ü ve Filistin'i ele geçirmişlerdir. Ancak Mısır da iktidarı ele geçiren Memluküler, 1291'de Haçlıları ağır bir yenilgiye uğratmış ve Kudüs üzerindeki hâkimiyetlerine son verilmiştir.⁴⁵

Memluk hâkimiyeti döneminde Kudüs şehri ve Yahudiler büyük sıkıntılar çekmişlerdir. Bu sıkıntıların başında Haçlı istilasını önlemek için limanlar yıkılarak bölgenin deniz ile bağlantısının kesilmesi gelmekteydi. Limanlar yıkılması şehrin harabeye dönmesine sebep olmuştur.⁴⁶

Anadolu topraklarında kurulan Osmanlı Devleti ile Memlukler arasındaki ilişkiler II. Murat zamanına kadar iyi şekilde devam etmiştir. Fakat Memluklerin yükselen güç Osmanlı Devletine karşı Safeviler ile iş birliği içinde olması Yavuz Sultan Selim'in Memluklere karşı harekete geçmesine sebep olmuştur. İki gücü karşı karşıya getiren 24 Ağustos 1516'da Mercidabık Savaşı Osmanlı Devletinin galibiyetiyle neticelenmiştir. Yavuz Sultan Selim bölgenin hakimiyetini tam olarak

⁴³ M. Lutfullah Karaman, a.g.e, s.4

⁴⁴ Y.H. Ruth Ben-Haim, a.g.e., s.23

⁴⁵ Sedat Kızıloğlu, a.g.e., s.43

⁴⁶ Sedat Kızıloğlu, a.g.e., s.44

ele alabilmek için seferlerinde devam etmiş ve 31 Aralık'ta Kudüs'ü fethederek Memluk hakimiyetine son vermiştir.⁴⁷ Osmanlı döneminde Kudüs'te, tüm dinler özgür ve serbest bırakılmış, şehir ve dini eserler yeniden imar edilerek onarılmıştır.

XVIII. yy. kadar ciddi manada bir işgal tehdidi ile karşılaşmayan Kudüs, 1798'de Napolyon Bonapart'ın Mısır'ı istilasıyla yeni bir tehditle karşı karşıya gelmiştir. Osmanlı Devleti, Fransızların işgaline uğrayan Mısır'ı kurtarabilmek için ordusunu Mısır'a göndermiştir. Ancak Osmanlı ordularının Fransız Ordusu karşısında mağlup olmasından cesaret alan Napolyon Suriye üzerine yürüyerek Akka Kalesini kuşatmıştır. Napolyon, Cezzar Ahmet Paşa'nın emrindeki Nizam-ı Cedid ordusu karşısında büyük bir yenilgi alarak Suriye üzerine gitmekten vaz geçmek zorunda kalmıştır. İngilizler Ebukır'da Fransız donanmasını yok edince, Fransa Mısır'ı boşaltmıştır.

Osmanlı Devletinin siyasi ve ekonomik olarak zayıfladığı bu dönemde Mısır istikrara kavuşmamıştır. Yönetimi yeniden ele geçirmek isteyen Memlûklerle mücadele sırasında dengeleri gözeterek mevcut valiyi ortadan kaldıran Kavalalı Mehmet Ali Paşa Mısır'a hakim olunca Osmanlı Devleti onu Mısır valisi olarak tanımak zorunda kalmıştır. Ancak Mehmed Ali Paşa, sadece Mısır'a vali olmakla yetinmemiş, Filistin ve Suriye'nin tamamına hâkim olmak istemiştir. Hanedanlık peşinde koşan Mehmed Ali Paşa, 1831 yılında Osmanlı ordularını yenerek bölgeyi ele geçirmiştir. 1840 yılına kadar Filistin, Kudüs ve Suriye'yi elinde tutan Mehmed Ali Paşa, Osmanlı'nın, İngiliz ve Avusturyalılardan aldığı destek ile bölgeden çıkarılabilmektedir.⁴⁸

3. İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Giden Süreç

Avrupa'da ve Rusya'da XIX. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren bizzat Yahudilerin kışkırtmalarıyla yayılmaya başlayan anti-semitizm ve Yahudi karşıtlığı Musevilerin Filistin bölgesine yönelmelerini tetiklemiştir. Bu dönemde Yahudi milliyetçiliği, Museviliğin sadece ahlaki bir dini inanış olmadığını, kendilerini diğer toplumlardan ayıran ulusal kültür hazinesi olduğuna inanmışlardır. Bundan dolayı Filistin meselesi ve buraya yapılan göçler politik bir amaç haline gelmiştir.⁴⁹

⁴⁷ Yasemin Bayraktar, a.g.e., s.19

⁴⁸ Yasemin Bayraktar, a.g.e., s.22

⁴⁹ Mim Kemal Öke, "Osmanlı İmparatorluğu, Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)," *Üçdal Neşriyat*, Y.6, S.1, İstanbul 2006, s.261

Dünya Siyonist Kongresinin organizasyonunu sağlayan Theodor Herzl, kurulan bu teşkilatın başına geçmiştir. Bu sayede Filistin'e yapılacak Yahudi göçlerinin teşvik ve organizesi daha sistemli bir hale getirilmiştir.⁵⁰ Filistin, Osmanlı Devleti topraklarının bir parçası olduğu için Siyonistler, Herzl önderliğinde İstanbul'a gelerek Sultan II. Abdülhamit Han ile görüşmüşlerdir. Herzl, Sultan II. Abdülhamid Han'a Filistin'de bir Yahudi yerleşim yeri ve yurdu kurulması karşılığında yirmi milyon sterlin ve Osmanlı Devletine uluslararası alanda çeşitli destekler sağlanmasını teklif etmiştir. Bu teklif Sultan II. Abdülhamit Han tarafından kesin bir dil ile reddedilmiştir.⁵¹ Yaşanan bu süreçte Osmanlı Devleti Filistin'e yapılan Yahudi göçlerini engelleyebilmek için 1882 ile 1914 yılları arasında çeşitli önlemler ve yasaklar getirmiştir. Özellikle 1898 ve 1900 yıllarında çıkarılan kanunlar ile Filistin'e yapılan göçler illegal ilan edilmiştir.⁵² Fakat tüm bu çabalara rağmen göçlerin önü alınamamış, Filistin'e olan Yahudi göçü engellenememiştir. Yahudiler, Osmanlı yasakları karşısında Avrupa vatandaşlığına geçerek bu devletlerden aldıkları pasaportlar ile Filistin'e göç etmeye devam etmişlerdir.⁵³

Dönemin Siyonistleri, Filistin'de Yahudi nüfusunun artırılmasının önündeki en büyük engel olan Sultan II. Abdülhamit Han'ı, her türlü destekleriyle iş başına getirdikleri Jön Türklerin II. Meşrutiyetin ilanının hemen akabinde bir darbe ile tahtan indirmişlerdir. İttihatçılar II. Abdülhamit Han'ın politikalarının tam tersine hareket ederek Filistin'e yapılan Yahudi göçlerini engelleyen bütün kararları kaldırmışlardır. Fakat Jön Türkler, Siyonistlerin gerçek niyetlerinin farkına varmakta gecikmediler. Ancak geç kalınmış olmasına rağmen tepkiler üzerine Sultan II. Abdülhamit Han'ın uyguladığı yasaklara geri dönmek mecburiyetinde kalmışlardır.⁵⁴ 1910 yılına gelindiğinde Filistin'e yapılan göçlerin kesinlikle kabul edilmeyeceğinin bildirilmesi üzerine, Theodor Herzl'in "Filistin için Osmanlı Devleti'nin dağılmasını beklemeliyiz" politikası çerçevesinde harekete geçilmiş ve akabinde Dünya savaşı patlak vermiştir.⁵⁵

⁵⁰ Ömer Osman Umar, "Osmanlı Dönemi Yahudiler'in Filistin'e Yerleşme Faaliyetleri," *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.14, S.2, Elâzığ 2002, s.423

⁵¹ Celil Bozkurt, "Birinci Dünya Savaş'ında Siyonizm'le Mücadele ve Yahudi Tehciri: Gazze ve Yafa'nın Tahliyesi," *Belleten*, C.85, S.302, Düzce 2020, s.195

⁵² Can Deveci, "Herbert Samuel Dönemi'nde Filistin'e Yahudi Göçleri (1920-1925)," *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.42, 2017, s.4

⁵³ Ömer Osman Umar, a.g.e., s.424

⁵⁴ Ömer Osman Umar, a.g.e., s.427

⁵⁵ Ömer Osman Umar, a.g.e., s.427-428

Yaşanan bu büyük savaş neticesinde Osmanlı Devleti, İngilizlerin karşısında savaşa girmiş ve 30 Ekim 1918 tarihinde Filistin'den tamamen çıkmak mecburiyetinde kalmıştır.⁵⁶ İngiltere hükümeti, bölgeyi elinde tutabilmesi ve Yahudi sermayesini yanına çekebilmek için 2 Kasım 1918'de Balfour Bildirisini yayımlayarak, Filistin'de bir Musevi yurdu kurma vaadinde bulunmuştur.⁵⁷ 11 Kasım 1917'de Filistin'i tamamen işgal eden İngilizler, burada bir mandater yönetim kurmuşlardır. 1 Temmuz 1920'ye kadar askeri yönetim ile yönetilen Filistin bu tarihten itibaren İngiliz Sivil Yüksek Komiserliği'ne bağlanmıştır.⁵⁸

İngiltere, Yahudilerin Filistin'e göç etmelerinin önünü açmış, askeri örgütlenmelerine izin vermiş ve bunun yanı sıra çeşitli alanlarda büyük destekler sağlamıştır. Araplar, Yahudi nüfusunun artmasını ve bu konudaki İngiliz desteğini ilk etapta protesto etmişlerdir. Fakat bu protestolar 1921-1937 yılları arasında Yahudi- Arap çatışmalarıyla devam etmiştir.⁵⁹

Arap milliyetçilerinin baskıları ve İkinci Dünya savaşının başlama tehlikesi İngilizlerin geri adım atmasına ve Yahudi göçlerinin sınırlandırılmasına sebep olmuştur. İngilizler, 1939 yılında McDonald Beyaz bildirisi adı altında bazı kararlar yayınlamış olsalar da Siyonistler bu kararları kabul etmemişlerdi. Bu hayal kırıklığı Siyonizm'in yeni müttefik olarak ABD'ye yönelmesine sebep olmuştur.⁶⁰ Politik düşüncelerini değiştiren Siyonistler artık Yahudi Devleti'nin kurulması gerektiğini açıkça ifade etmeye başlamışlardır. 1942 yılında New York'ta düzenlenen Dünya Siyonist Teşkilatının olağanüstü kongresinde Biltmore Programı adlı belge ile ABD Filistin'de kurulması planlanan Yahudi devletini desteklemiştir.⁶¹

İngiltere, İkinci Dünya Savaşının vermiş olduğu ekonomik problemlerin yanında Filistin'de yaşanan Arap-Yahudi çatışmalarının artması ve bunları önleyememesi gibi etmenlerden dolayı Filistin meselesini 1947'de BM'lere devretmiştir. BM'de Yapılan değerlendirme ve komite çalışmalarının neticesinde BM Genel Kurulu, 29 Kasım 1947'de Filistin'de bir Yahudi Devleti ve bir Arap

⁵⁶ Can Deveci, a.g.e., s.4

⁵⁷ Mim Kemal Öke, a.g.e., s.267

⁵⁸ Can Deveci, a.g.e., s.4

⁵⁹ Hasan Karaköse, "Filistin ve Kudüs Meselesine Genel Bir Bakış (XIX Yüzyılın Ortasında XX. Yüzyıl Ortalarına Kadar)," *Ahi Evren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.4, S.2, 2018, s.157

⁶⁰ Tekin Önal, "Sykes-Picot Anlaşması'ndan İsrail'in Kuruluşuna Kadar Filistin Meselesi," *Tarih Okulu Dergisi*, S.XLIV, Ankara 2013, s.258

⁶¹ Sedat Kızıloğlu, a.g.e., s.56

Devleti kurulmasını kabul etmiş ve Kudüs ve çevresinde uluslararası bir yönetimi öngören 181-(II) numaralı tavsiye kararını onaylamıştır.⁶²

⁶² Ayhan Döner, “Tarihsel Süreç İçerisinde İsrail Devlet Modelinin Ortaya Çıkışı,” *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölümü Devletler Umumi Hukuku Anabilim Dalı*, s.21

BİRİNCİ BÖLÜM

İSRAİL DEVLETİNİN KURULUŞU, SİYASİ VE İKTİSADİ GENİŞLEMESİ

İsrail Devleti'nin kuruluş döneminde Siyonistlerin temel hedefi, Filistin bölgesindeki nüfus çoğunluğunu elde ederek bölgedeki varlığını uluslararası alanda kabul ettirmektir. Theodor Herzl'nin önderliğinde kurulan dernekler vasıtası ile Filistin yerleşkesinde toprak satın alınarak Yahudilerin yerleştirilmesi ve bu toprakların zaman içerisinde genişletilmesi amaçlanmıştır. Bu durum İsrail Devleti'nin kuruluş ilanı sebebiyle Araplar ile yapılan savaşlar ve bunların getirdiği insani ve siyasi problemler bu sinsi planın ifşasına sebep olmuştur.

İsrail Devletinin kuruluş planı ifşa olunca 15 Mayıs 1947'de Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak orduları savaş ilan ederek harekete geçmişlerdir.⁶³ Bu durum karşısında başta Sovyetler Birliği olmak üzere Avrupalı devletlerin birçoğu İsrail devletini açıkça destekleyerek, her türlü silah ve siyasi yardımı sağlamışlardır. Savaşın ilk aylarında Arap kuvvetleri kısmı başarılar elde etmeyi başarmışlardır. Fakat Sovyetlerin İsrail kuvvetlerine uçak desteği sağlamaları, Arap devletlerinin kendi aralarında yaşadıkları koordinasyon eksikliği ve bunların yanı sıra kendi aralarındaki siyasal anlaşmazlıklardan dolayı, İsrail'in ilerlemesinin ve toprak kazanımlarının önüne geçilememiştir. Arap devletleri BM'lerin çağrılarına uymak mecburiyetinde kalarak Şubat-Temmuz 1949 arasında İsrail Devleti ile ayrı ayrı anlaşmalar imzalamışlardır.⁶⁴

Yaşanan bu savaş neticesinde İsrail açısından çeşitli iktisadi kazanımlar olmuştur. Bunların başında İsraillin sahip olduğu toprakların oranı %78'e çıkmış, bu sayede İsrail bütünlüğü ve savunması mümkün bir sınır elde etmiştir. Filistin topraklarının büyük çoğunluğunu işgal eden İsrail, BM'lerin Taksim Planlamasını görmezden gelmiştir.⁶⁵ Siyonist planlarının en önemli ayaklarından biri olan, bölgedeki Filistin nüfusunu azaltarak homojen görünüm kazandırma çabalarının önü açılmış, savaş sırasında yaşanan göçlerden oluşan boşluklara Yahudiler yerleştirilmiş, varlığını sürdürmeye çalışan Filistinliler göçe zorlanmış ve savaş

⁶³ Fahri Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınları, İstanbul 2012, s.590

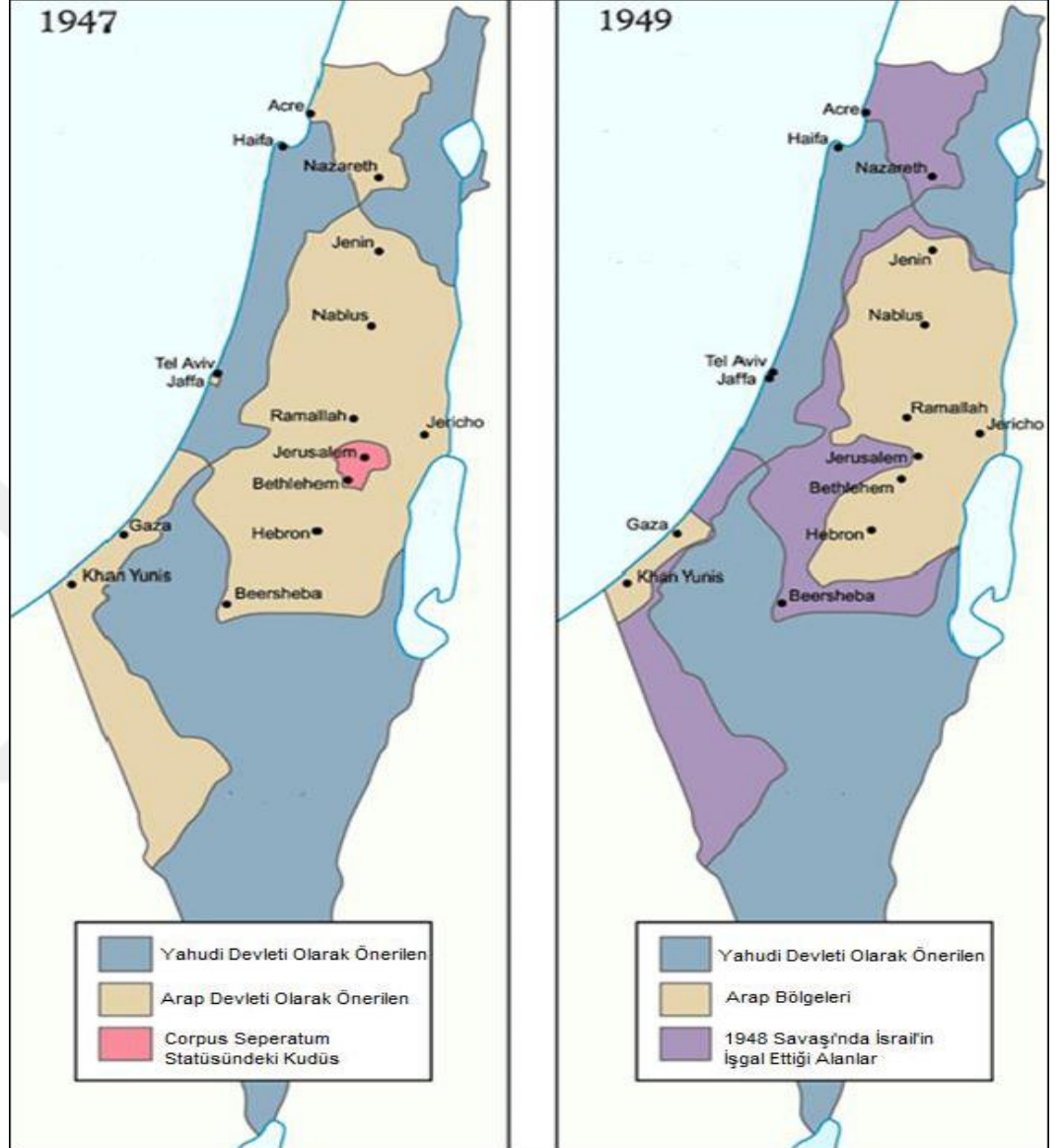
⁶⁴ Besime Yücel, *Siyasi Coğrafya Açısından Filistin Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul 2012, S. 34

⁶⁵ N. Neşe Kemiksiz, "Filistin Sorunu," *Akademik Orta Doğu*, C.11, S.1, Ankara 2016, s.145

sonrası evlerine tekrar dönmek isteyen Filistin halkının dönüşleri reddedilerek önlenmeye çalışılmıştır.⁶⁶

Harita 1-2.

1947 Paylaşım Planı ve 1949 Ateşkes Hattı

Kaynak: Besime Yücel, a.g.e, s.35.

Savaş sonrasında Filistinlilerin kaybettiği topraklar Harita:1'de gösterilmiştir.

İsrail, savaş sonrası işgal ettiği bölgelerdeki hâkimiyet alanlarını yalnızca toprak olarak değerlendirmemiş, kasaba ve köylerin isimlerini Eski Ahit veya Yahudi

⁶⁶ Alaaeddin Mohammod Diab, *Devletleşme sürecinde Filistinli Mültecilere Siyasal ve Hukuksal Etkisi*, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönlendirme Anabilim Dalı, Ankara 2017, s.25

tarihindeki isimlerden vererek psikolojik harp safhasını da işletmiştir. Yapılan bu isim değişiklikleriyle Filistin topraklarına “İsrail” adı verilirken, Filistin haklarına da “İsrailli Araplar” denilmiştir.⁶⁷ Savaş sonrası İsrail, savaş halinin devamını bir tehdit haline getirerek komşularına verdiği gözdağı sonucunda tarihsel amacı olan Filistin Arap devletini tamamen ortadan kaldırmıştır.⁶⁸

1.1. Süveyş Kanalı Bunalımı ve Neticeleri

Mısır’da yükselen milliyetçilik düşüncelerinin neticesi olarak 1952 yılında iktidara gelen General Nasır, Süveyş kanalını millileştirerek İsrail’in geçişini yasaklamıştır. Bunun üzerine 1956 yılında İngilizlerin öncülüğünde Fransızların ve İsraillin dahil olduğu bir savaş başlamıştır.⁶⁹ Yaşanan savaş neticesinde İsrail Sina’yı işgal etmiş fakat General Nasır’ın kararlı duruşu, kamuoyunun Mısır’ı desteklemesi ve BM’in bölgeye gelmesi ile birlikte savaş sona ermiştir.⁷⁰

Süveyş kanalı savaşı İsrail ve Filistin açısından önemli ve çeşitli neticeler ile sona ermiştir. Öncelikle, Ortadoğu’daki 150 yıllık İngiliz sömürge hükümdarlığı son bulmuştur.⁷¹ Filistin’in ancak Filistinlilerin çabası ile kurtarılabileceği düşüncesini savunan, İngilizlere karşı Mısır’ın yanında savaşan el-Fetih Örgütü’nün temelleri Yaser Arafat öncülüğünde bu dönemde atılmıştır.⁷² Bu süreçten sonra yaşanacak olan Arap-İsrail savaşlarında önemli faktörlerden biri konumuna gelecek olan el-Fetih örgütünün varlığı ve etkisi günümüze kadar uzanacaktır.

İsrail ile Araplar arasında yaşanan ikinci savaş 1967 yılında gerçekleşmiştir. ABD ve SSCB’nin dahil olduğu bu savaş sonrası İsrail Sina bölgesinden çekilmeyi kabul ettiği bir anlaşma imzalamak zorunda kalmıştır. Bu savaş sonrasında Mısır, İsrail için güvenlik tehdidi açısından en önemli Arap devleti konumuna gelmiştir. İki

⁶⁷ Zafer Balpınar, “İsrail’in Devlet Kurgusu Güvenli Bir Yahudi Yurdu mu? Yoksa Güvenlikçi Bir Yahudi Devleti mi?” *Güvenlik Stratejileri*, S.26, Yıl:2013, s.167

⁶⁸ Haydar Çoruh, “Kökenler ve Göçler” *Kutlu Yayınevi*, S.1, İstanbul 2021, s.220

⁶⁹ Okay Kızgır, *ABD Dış Politikasında İsrail-Filistin sorunu 1993 2009*, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul 2011, s.9

⁷⁰ Mir Murtaza Ghotbi, *Arap İsrail Savaşının Temelinde Olan Filistin sorunu (1900 1980)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisadi Fakültesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İstanbul 1990, s.80

⁷¹ Mir Murtaza Ghotbi, a.g.e. s.81

⁷² Alaaeddin Wahibi, *Filistin Sorunu ve Çözüm Yolları*, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı, Ankara 2010, s.20

devlet içinde yaşanan bu güvensiz ortam ve İsrailin güvenlik algısı, 1967 Savaşının temel taşı oluşturmıştır.⁷³

1.2. 1967 Savaşı

Süveyş kanalı krizinde İsrail istediği neticeyi alamamış, aksine kendi dış güvenliğini tehdit eden bazı riskler ortaya çıkmıştır. Mısır yönetimindeki Nasır'ın Ortadoğu'daki prestiji giderek artmaya başlamış, bunun yanında diğer Arap ülkeleri de Mısır'ın tutumunu örnek almaya başlamışlar, Nasır yönetiminin doğu Avrupa ülkeleri ile yakınlaşmaya başlaması ve en önemlisi de FKÖ'nün Mısır'da ve Suriye'de güçlenmesi, İsrail düzleminde hareket eden ABD yönetimini rahatsız etmeye başlamıştır.⁷⁴

1967 savaşı başlamadan önceki atmosfere bakıldığında, Mısır ve İsrail yönetiminin yeni bir savaş düşüncesinde olmadıkları görülmektedir. Mısır'daki Nasır yönetimi 1956 savaşından elde ettikleri kazanımları ve kendilerine karşı oluşan Arap dünyasındaki atmosferi kaybetmek istememiştir. Buna karşılık İsrail yönetimi bu yıllarda savaş ya da barış konusunda kararsız bir tutum içerisine girmiştir.⁷⁵ Fakat görünüş itibari ile İsrail'in bu kararsız tutumu belki de Mısır'a karşı gerçekleştirecekleri ani bir saldırı için geliştirilmiş bir savaş stratejisi idi.

13 Mayıs 1967'de bir Sovyet heyetinin Mısır'a gelmesinin hemen akabinde İsrail'in işgali altındaki Suriye sınırına kuvvet yığdığı haberlerinin yayılması üzerine Nasır yönetimi savaş düzenine geçmiş ve askeri yığınak yapmaya başlamıştı.⁷⁶ Bu süreçte her iki devletin karşılıklı askeri ve siyasi tedbirleri artırdığı ve savaş pozisyonuna geçtikleri görülmüştür. Nasır yönetiminin ilk hamlesi Süveyş Kanalı'nın İsrail'e kapatıldığını ilan etmesi olmuştur ki bu strateji İsrail'in elini güçlendirmiştir.

Yaşanan bu gergin ortam neticesinde savaş hazırlıklarına başlayan Mısır, Suriye ve Ürdün hiç beklemedikleri bir anda 5 Haziran 1967 tarihinde sabah saatlerine doğru İsrail'in saldırısına maruz kalmışlardır.⁷⁷ İsrail ABD uyduları aracılığı ile elde ettiği istihbari bilgiler sayesinde Mısır'ın hava kuvvetlerini henüz havalanmamışken imha ederek İsrail birliklerinin Süveyş Kanalına kadar

⁷³ Serhat Erkmen, "Ortadoğu Barış Süreci," *Güvenlik Yazıları*, No:47, Kasım 2019, s.2

⁷⁴ Mir Murtaza Ghotbi, a.g.e. s.94

⁷⁵ Behiye Mehtap Pardoğan, *Başlangıçtan Bugüne Filistin Sorunu*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul 1993, s.78

⁷⁶ Behiye Mehtap Pardoğan, a.g.e. s.78

⁷⁷ Okay Kızgır, a.g.e. s.10

1967 savaşı sonrası başta Sovyetler olmak üzere birçok ülke İsrail'e BM'in 242 nolu kararını hatırlatarak işgal etmiş olduğu topraklardan çekilmesini istemişlerdi. İsrail yönetimi bu çağrılarını kabul etmemiştir. Her savaşta olduğu gibi yine mülteci sorunları ve yaşadıkları sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Ürdün Nehrinin doğusuna göç eden Filistinli mülteciler Arap ülkelerine duymuş oldukları güvenin sarsılması neticesinde İsrail'e karşı direniş hareketlerine katılarak Filistin Kurtuluş Örgütü'nün güçlenmesini sağlamışlardır.⁸⁰

İsrail devletinin göz ardı ettiği bu direniş örgütü zaman içerisinde diğer Arap ülkelerinin de destek vermesi ile güçlenmeye başlamıştır. İsrail yönetimi bu durumun farkına varınca 21 Mart 1968 tarihinde batı Şeria'daki Karamah Mülteci Kampına saldırmış ve büyük kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kalmıştır. Arafat'ın bu başarısı sayesinde EL FETİH örgütü 1968 yılında FKÖ'ye katılmış ve Yaser Arafat FKÖ'nün başkanlığına getirilmiştir.⁸¹

ABD, 1967 Savaşı'nda Araplara karşı İsrail'e siyasi ve askeri her türlü desteği vermekten çekinmemiştir. Fakat ABD'nin İsrail'e vermiş olduğu bu destekler Arap ülkeleri ile olan ilişkilerini zayıflatmış ve birçok Arap devleti ABD ile diplomatik ilişkilerini kesme noktasına gelmiştir. İsrail yönetimi 1967 Savaşı sonrası yeni bir strateji belirleyerek, işgal etmiş olduğu toprakları Arap devletlerine karşı kendi varlığının tanınması için müzakereye hazır olduğunu söylemiş ve koz olarak kullanmıştır.⁸²

İsrail'in iktisadi ve siyasi başarılar kazandığı 1967 Savaş'ı kendi güvenliğini garanti etme amacına matuf olsa da bunu gerçekleştirememiştir. Aksine Arapların kendi aralarındaki birlikteliklerini artırmış ve gelecekte yaşanacak birçok savaşın öncüsü olmuştur. Savaş sonrası İsrail'in yapmış olduğu kutlama programları, Arap esirlerinin ve ölen askerlerin televizyonlarda gösterilerek Arapların aşağılanması her iki millet arasındaki düşmanlıkları doruk noktasına ulaştırmıştır. Buradaki en önemli husus İsrail'in kendi varlığına karşı oluşturduğu Arap tehdidi propagandası, ilk saldıranın kendisi olması nedeni ile dünya kamuoyunda beklenen etkiyi göstermemiştir.⁸³

⁸⁰ Besime Yücel, a.g.e, s.35

⁸¹ Okay Kızgır, a.g.e. s.11

⁸² Behiye Mehtap Pardoğan, a.g.e. s.88-89

⁸³ Mir Murtaza Ghotbi, a.g.e. s.96-97

1.3. 1973 Savaşı

İsrail, 1967 savaşı sonrası işgal ettiği toprakları BM kararına rağmen geri vermemekte ısrar ettiği bir dönemde, Mısır lideri Nasır'ın ölümü ile iktidara gelen Enver Sedat, dış siyasette tedbirli davranmayı tercih etmiştir. 1967 Savaşının ağır neticelerinin farkında olan Enver Sedat, yaşanacak yeni bir savaşın Mısır için daha vahim sonuçlar doğurabileceği düşüncesine sahipti. Bunun yanı sıra Arap ülkelerinde oluşan İsrail'in askeri yenilmezlik ve teçhizat bakımından güçlü olduğu algısının ağır basması, sorunların diplomasi ile çözülmesi tercihinin ön plana çıkarmıştır.

1969 yılından itibaren Filistin direnişinin tek temsilcisi konumuna gelen Yaser Arafat liderliğindeki Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) İsrail'in işgal ettiği toprakları geri alabilmek için saldırılarına hız vermiştir. Ancak, İsrail birliklerine yönelik yapılan saldırıların yetersiz olması ve kamuoyunda istenilen neticelere ulaşılamaması FKÖ'nün İsrail'e yönelik sabotaj ve saldırılarını farklı alanlara kaydırmasına sebep olmuştur. Bu süreçte FKÖ özellikle İsrail ile yakın ilişkileri olan Avrupa ve ABD şirketlerini hedef almıştır.⁸⁴ Halk nezdinde spekülatif bir başarı kazanarak kendisine kamuoyu kazanmaya çalışan FKÖ bu saldırıları ile yetinmeyerek çok daha fazla ses getirecek olan İsrail ve ABD uçaklarını kaçırmaya başlamıştır.⁸⁵

1970 yılı itibari ile ABD ve SSCB arasında yaşanan soğuk savaş ortamının etkileri Ortadoğu ülkeleri üzerindeki siyasal ve dış politika alanında net olarak görülmektedir. Mısır ile İsrail kuvvetleri arasında Sina Yarımadası üzerinde süren güç mücadeleleri döneminde Mısır SSCB'den silah alırken İsrail de buna karşılık ABD'den askeri teçhizat almaktaydı.⁸⁶

ABD'nin bu dönemdeki dış siyasetinde belirgin şekilde İsrail'i desteklediği bilinmektedir. Ancak bir taraftan da dönemin şartları gereği Dışişleri Bakanı William Rogers 9 Aralık 1969 tarihinde yaptığı açıklamada, BM Güvenlik Konseyinin belirttiği kararlara uygun olarak İsrail'in toprak bütünlüğünün sağlanması şartı ile işgal ettiği topraklardan çekilmesi gerektiğini bildirmiştir. Görülüyor ki, ABD bu

⁸⁴ Mustafa Dutak, *İsrail Devletinin Kuruluşundan Filistin Devletinin Kuruluşuna Kadar Arap Ülkeleri ve İsrail İlişkileri (1948-1988)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Programı, Trabzon 2007, s.74

⁸⁵ Mehmet İlhan, *Siyasi ve Hukuki Boyutlarıyla İsrail'in Yerleşimci Politikasının İncelenmesi*, Çanakkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2020, s.30

⁸⁶ Mustafa Dutak, a.g.e. s.74

açıklamayı Mısır ile bir anlaşma zeminini oluşturmak için yapmıştır. ABD'nin böyle bir tutum içine girmesinin en büyük nedenlerinde biri Ortadoğu'da giderek etki alanı genişleyen SSCB endişesidir. Mısır lideri Enver Sedat, İsrail ile varılacak çözüm getirici bir anlaşmanın yalnızca SSCB ile sağlanamayacağını farkında olduğundan ABD'nin Mısır ile yakınlaşma çabalarını olumlu karşılamıştır.⁸⁷

Bu dönemde yaşanan diğer önemli olaylardan biri ise petrolün dış siyasette bir tehdit aracı olarak kullanılmasıdır. 1973 Savaşı'nın temel tetikleyici unsurlarından biri, BM kararına ve Arap ülkelerinin ısrarına rağmen İsrail'in işgal ettiği topraklardan çıkmaması, diğeri ise petrol üreten ülkelerin üretimde düşüşe geçmeleri olmuştur. Petrol üretimindeki bu düşüş petrol fiyatlarının bir gecede iki katına çıkmasına ve dünya genelinde bir petrol krizi yaşanmasına sebep olmuştur.⁸⁸

Enver Sedat, Arap ülkeleri ile İsrail arasında yaşanan 1967 savaşıdan ders çıkarmış ve İsrail'e yönelik yeni bir saldırı konusunda acele etmemiştir. Diplomatik alanda gerek ABD gerekse de SSCB ile iş birliği içerisine girerek siyasi ve askeri hazırlıklarını tamamlamaya çalışmıştır. İsrail yönetimi ise 1973 yılına kadar geçen süreçte işgal etmiş olduğu toprakları geri vermesi konusunda yapılan tüm çağrılar reddetmiştir. Bunların yanı sıra 1967 Savaşı yenilgisinin öcünü almak ve Arap ülkeleri arasında Mısır'ı lider konuma getirmek isteyen Enver Sedat, yeni savaşı gizlice planlamaya koyulmuştur.

Suudi Arabistan, Irak ve Ürdün'ün ekonomik olarak destek verdiği Mısır ve Suriye orduları, 6 Ekim 1973 tarihinde İsrail'in hiç beklemediği bir anda saldırıya geçmiştir. Mısır ve Suriye'nin ani saldırı, savaşa hazırlıksız yakalanan İsrail tarafında büyük bir şok ve panik etkisi meydana getirmiştir.⁸⁹ Savaşa iyi hazırlanan Mısır ordusu çok hızlı bir şekilde ilerleyerek Süveyş Kanalı'nı geçmiş, İsrail'in 1967 yılından sonra inşa ettiği ve geçilmez olarak bilinen Bar-lev hattını ele geçirmiştir.⁹⁰

Yaklaşık iki hafta boyunca devam eden savaş esnasında ABD, İsrail'e her türlü askeri teçhizat desteği vermeye devam etmiştir. Ancak ABD savaşın daha fazla uzamasının kendi çıkarlarını olumsuz etkileyeceğini düşündüğünden, savaşın bir an

⁸⁷ Mustafa Dutak, a.g.e. s.75-76

⁸⁸ Mehmet İlhan, a.g.e. s.30

⁸⁹ Fatih Demir, *İşgal Altındaki Filistin Topraklarında Faliyet Gösteren Siyonist Yerleşim Hareketleri: Gush Emunim, Yesha Konseyi ve Tepe Gençliği*, Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Orta Doğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul 2010, s.39

⁹⁰ Mir Murtaza Ghotbi, a.g.e. s.99

önce sonlanmasını istemiştir. Bu arada savaşın gidişatını belirleyen diğer önemli bir husus ise Arap ülkelerinin İsrail'e karşı nüfus üstünlüğüdür. İnsan kaynağı bakımından yetersiz olması, İsrail yönetimini her daim düşündürmüştür.⁹¹

Savaşın ilerleyen safhalarında İsrail'in savaşı kendi lehine çevirmesi üzerine, bu durumdan endişelenen SSCB, ABD ile ortak bir ateşkes anlaşması hazırlayarak BM'ye sunmuştur. Böylece BM'in 22 Ekim 1973 tarih ve 338 sayılı kararı ile tarafları ateşkese zorlayarak 1973 savaşını sonlandırmışlardır.⁹²

1973 Savaşı'nı iktisadi ve siyasi sonuçları açısından değerlendirildiğinde, bu savaş sonrasında İsrail nüfuzunda hızlı bir düşüş yaşanmış ve İsrail'in yenilmezlik algısı kırılmıştır.⁹³ İsrail'in en önemli müttefiki ABD bu tarihten sonra diğer Arap devletleri ile bir çeşit yakınlaşma programı oluşturmuştur. İsraillin iç dengelerinde büyük kırılmalara yol açan 1973 savaşı, İsrail'in kuruluşundan itibaren hükümette bulunan İşçi Partisine olan güveni sarsmış ve aşırı milliyetçi Siyonist ve dini öğretilerin ağırlık kazandığı yeni bir siyaset, genç nesil üzerinde kendisini hissettirmeye başlamıştır.⁹⁴

1.4. İsrail'in Yerleşim Politikaları (1967-1987)

BM, 1967 yılındaki Altı Gün Savaşı neticesinde İsrail'in Doğu Kudüs, Batı Şeria ve Gazze topraklarını ilhak etmesini yasadışı bulmuş ve burada yapılmaya çalışılan Yahudi kolonileşmelerini de yerleşimci birimleri olarak ifade etmiştir.⁹⁵ İsrail toprakları 1967 Savaşıyla dört kat artmıştır. Bu savaş İsrail'in güvenlik politikalarının ve yerleşim planlarının gerçekleştirilmesi açısından bir dönüm noktası olmuştur. İsrail "Savunulabilir Sınırlar" kavramı kapsamında işgal ettiği topraklarda güvenlik politikalarını öne çıkarmıştır. Daha sonra ise Arap ve Yahudi toplumları arasına bir duvar örerek hem izolasyonu sağlamayı ve hem de bir güvenlik hattı oluşturmayı hedeflemiştir. Kendisine karşı oluşturulan silahlı direniş gruplarını

⁹¹ Mir Murtaza Ghotbi, a.g.e. s.101. İsrail, Arap nüfusun kendi hegemon sahasında en önemli problemlerden biri olduğunu düşündüğü için, 2010 yılında başlayan Arap Baharı ile Arap nüfusun azalması için göç ve savaşı sürekli olarak desteklemekte, Arap topraklarını tamamen istila amacıyla yakın gelecekte çıkması muhtemel bir umumi savaşa hazırlık yapmaktadır.

⁹² Mustafa Dutak, a.g.e. s.80

⁹³ Mir Murtaza Ghotbi, a.g.e. s.104

⁹⁴ Fatih Demir, a.g.e. s.40

⁹⁵ Mehmet İlhan, a.g.e. s.37

bahane ederek güvenlik politikalarındaki haklılığı göstermeye çalışan İsrail, böylece yeni kurmaya uğraştığı yerleşim alanlarını tartışmalardan uzak tutmak istemiştir.⁹⁶

İsrail, tarihi geçmişi açısından “sürgün” kavramına ve sürgün tecrübelerine yabancı değildir. Tüm bu tecrübe doğrultusunda İsrail, 17 Haziran 1967’de eski Kudüs mahallelerinde yaşayan Filistinlilere buralardan tahliye edildiklerini ve geri dönme haklarından feragat ettiklerini kabul ettiren yazılı bir senet imzalatmıştır. Bununla da yetinmeyen İsrail yetkilileri 1968 yılında Doğu Kudüs’ün büyük bir bölümüne el koyarak yeni Yahudi mahallelerini kurmaya başlamıştır.⁹⁷ 1967 savaşıdan sonra İsrail, asimile etme ve sindirme politikalarına ağırlık vermiştir. Bu politikaya uygun olarak Filistinlilerin tarım yapmaları, evlerini tamir etmeleri ve Filistin bayramlarında renkli giyinmeleri engellendiği gibi her türlü faaliyetleri de izne tabi tutulmuştur.⁹⁸ İsrail, işgal edilen bölgelerdeki yerleşimlerde önceliği her şeyin kontrolünü elinde tutmaya vermiştir. Örneğin Batı Şeria’daki toprakların %55 ini elinde bulundururken, suyun ise %70’ini kontrolü altına almıştır.⁹⁹

İsrail hedeflerini gerçekleştirebilmek ve ayrıca varlığını sürdürebilmek için Altı Gün Savaşı’nın vermiş olduğu özgüven ortamında Filistin toprakları ve nüfusunun ilhakı konusunda bazı proje çalışmaları yapılmıştır. Bu projelerin başında, İşçi Partisi’nin iktidarda kaldığı süre zarfında hayata geçirmeye çalıştığı yerleşimci politikaları yer almaktadır. Bu projenin temel hedefi savaşarak toprak kazanımına dayanmaktadır. 1973 Savaşı’nın kaybedilmesi neticesinde bu temel hedef tartışmalara konu olmuştur. Bir diğer proje de İsrail Adalet Bakanı tarafından ortaya atılan Allon Projesidir. Bu proje Kudüs ile Filistinlilerin bağlarını kesmek için yeni Yahudi yerleşimci alanları kurmayı amaçlamaktaydı. Bunların dışında ortaya konulan Fuchman ve Gush Emunim hareketi gibi projelerin hedefi ise Arap nüfusu olabildiğince bölgeden uzaklaştırmak ve bu bölgelere Yahudi nüfusu yerleştirmektir.¹⁰⁰

⁹⁶ Zafer Balpınar, “Askeri Güç Çarpanı Olarak Yahudi Yerleşim Yerleri,” *Güvenlik Stratejileri*, S.20, Yıl.2020, s.94-95

⁹⁷ İlan Pappé, *Modern Filistin Tarihi*, (çev.: Nuri Plümer) Phoenix Yayın Evi, Ankara 20, s.275-276

⁹⁸ Ralph Schoenman, *Siyonizm’in Gizli Tarihi*, (çev.: Aydın Pesen) Kardelen Yayınları, İstanbul 1992, s.72

⁹⁹ Ralph Schoenman, a.g.e. s.47

¹⁰⁰ Abdallatif Sedda, *Uluslararası Hukuka Göre Filistin’deki İsrail Yerleşimi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2020, s.69-70

1973 Savaşı sonrası İsrail, bölgedeki varlığı konusunda endişeye düşmekle birlikte, BM’lerin 3092 sayılı Genel Kurulu kararında, işgal topraklarının herhangi bir kısmının ilhakı ve toprakların müsadere edilerek kamulaştırmasının Cenevre Konvansiyonu ilkelerine aykırı olduğunu kabul etmiştir. Ancak buna rağmen İsrail, sınır ve toprak ihtilafları sebebiyle Filistin’in varlığını reddetmeye devam etmiştir. İsrail bu süreçte bir yandan kendi hâkimiyetini etkin kılmaya devam ederken bir yandan da işgal etmiş olduğu topraklar arasında bütünlüğü sağlayarak bağlantıları kolaylaştırabilmek için Filistin ve Arap devletleri arasında kısmi engelleri kaldırmaya yönelik siyasi bir politika izlemiştir.¹⁰¹ Fakat aynı zamanda İsrail inşaat çalışmalarına hız vermiş, Batı Şeria’da çoğu tarım arazisi olmak üzere yaklaşık 350.000 dönümlük bir alanı yerleşim için kullanmıştır. Yahudiler, 76.000 kişiyi bilinçli olarak Kudüs ve çevresine yerleştirirken yalnızca bölgeye mesken türü inşaatlar yapmamış aynı zamanda endüstriyel, tarımsal ve askeri olarak da konumlanmaya çalışmıştır.¹⁰²

1.5. Likud Hükümeti Dönemi Yerleşim Politikaları

İktidarda bulunan İşçi Partisi 1973 Savaşı sonrasında kamuoyunda prestijini giderek kaybetmeye başlamıştır. Bunun neticesinde de 1977 yılında yapılan seçimlerde iktidarı kaybetmiştir ve yerine, Filistin meselesinde dini ve genişlemeci bir politika yürüten bakan Siyonizm’in önde gelenlerinden biri olan Menahem Begin önderliğinde Likud Partisi gelmiştir.¹⁰³ Likud Hükümeti büyük İsrail ideolojisini savunmaktadır. Bu düşünce neticesinde işgal edilen bölgelerdeki Filistinli sayısının azaltılması ya da Yahudi yerleşimcilerin sayısının artırılması yönünde çalışmalara hız verilmiştir. Bu çalışmalar sırasında sürgün ve tehcir taktikleri uygulanarak Filistin halkı üzerindeki baskılar artırılmıştır.¹⁰⁴

Dönemin Tarım ve Yerleşimci Bakanı Ariel Sharon önderliğinde ortaya atılan “Sharon Planına” göre, İsrail, Filistin nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde yerleşimi hedeflemekteydi. Bu plana göre Batı Şeria’nın dağlık bölgelerini ikiye ayırmak süretiyle Jenin’den kuzeye, Betlehem’den güneye doğru üçüncü bir yerleşim ağı

¹⁰¹ Zafer Balpınar, *İsrail-Filistin Çatışması: İsrail’in Filistinlilere Yönelik Güvenlik Politikasında Devamlılık ve Değişim*, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul 2011, s.110

¹⁰² Ebru Birinci, *2006-2015 Yılları Arası Batı Şeria ve Doğu Kudüs’te İsrail Yerleşim Aktiviteleri ve Yerleşimci Şiddeti*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Programı, Trabzon 2016, s.21

¹⁰³ Fatih Demir, a.g.e. s.40

¹⁰⁴ İlan Pappé, a.g.e. s.277

kurulması hedeflenmiştir. Burada amaç 1973 de olduğu gibi ikinci bir olumsuz durum karşısında 1967 öncesi sınırlara tekrar dönülme ihtimalini ortadan kaldırmaktır.¹⁰⁵ Mısır ile İsrail arasında Camp David’de sürdürülen Filistin’in özerkliği görüşmeleri devam ederken, İsrail Drobles Proje’sini devreye sokmuştur.¹⁰⁶ Bu plan ile Batı Şeria’da 1979-1983 yılları arasında 70 yerleşim biriminin kurulması ve yerleşimci sayısının 150 bine kadar çıkarılması amaçlanmıştır. Bu sayede yayılmacı yerleşim yerlerinin birbirine bağlanması sağlanacak, yeni yerleşim alanları açılarak Filistin halkı arasında Yahudi yerleşimcilerinin sayısı artırılacak ve bu yolla Filistinlilerin sindirilmesi ve bütünlüğünün bozulması sağlanacaktı.¹⁰⁷

Likud Hükümeti, 1980 yılında İsrail Devleti’nin tapusuz Filistin arazilerini istediği şekilde kullanacağını ve devlet arazileri olarak sınıflandırılacağını ilan etmiştir. Bu sayede Batı Şeria’da 400 dönümlük bir alana el koyan İsrail yönetimi aynı zamanda Gazze Şeridi’nin %30’unu da ele geçirmiştir.¹⁰⁸ 1984 yılına kadar Likud Partisi yerleşim alanları için yaklaşık bir milyon dolar harcamış ve Batı Şeria’daki yerleşim yerlerinin sayısını 113’e çıkarmıştır. 23 Temmuz 1984 yılında yapılan seçimde, Likud Partisi iktidarı İşçi Partisi ile paylaşmak mecburiyetinde kalmıştır. İşçi Partisi yeni yerleşim yerlerinin kurulmaması konusunda Likud Partisi ile fikir ayrılıklarına düşmesine rağmen 1987 yılına kadar 57 yeni yerleşim alanı kurulmasını ve bu yerleşim yerlerindeki nüfusun 100.000’e çıkarılmasına karar vermiştir.¹⁰⁹

BM’lerin 1984-85-86’da almış olduğu, İsrail’in yerleşim yerlerini çoğaltmasının ve genişletmesinin kabul edilemeyeceği yönündeki kararlarına rağmen İsrail yönetimi yerleşim politikalarına devam etmiştir.¹¹⁰ İşgal altındaki Filistin topraklarında giderek artan Yahudi yerleşimci sayısı, Filistinlilere yönelik şiddet ve baskıların artması ve en önemlisi de bağımsız bir Filistin Devleti’nin kurulmasını engellemeye yönelik çabalar 1987 yılında Filistinliler arasında öfkeye dönüşmüş ve

¹⁰⁵ Ebru Birinci, a.g.e. s.22,

¹⁰⁶ Zafer Balpınar, *İsrail-Filistin Çatışması: İsrail’in Filistinlilere Yönelik Güvenlik Politikasında Devamlılık ve Değişim*, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul 2011, s.138

¹⁰⁷ Abdallatif Sedda, a.g.e. s.77

¹⁰⁸ N Neşe Kemiksiz, a.g.e. s.153

¹⁰⁹ Zafer Balpınar, *İsrail-Filistin Çatışması: İsrail’in Filistinlilere Yönelik Güvenlik Politikasında Devamlılık ve Değişim*, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul 2011, s.145

¹¹⁰ Zafer Balpınar, “Askeri Güç Çarpanı Olarak Yahudi Yerleşim Yerleri,” *Güvenlik Stratejileri*, S.20, Yıl.2020, s.97

ayaklanmalara neden olmuştur.¹¹¹ Filistinliler arasında başlayan bu isyan uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmesine rağmen, 1988 yılında İsrail’de yapılan seçimlerde tekrardan iktidara gelen Likud Partisi mevcut politikaların korunarak devam edilmesinin yanı sıra, Yahudi yerleşim alanlarından geri çekilmeye yönelik üretilebilecek fikirlere de karşı çıkmaya devam etmiştir.¹¹²

1.6. Likud Hükümeti Sonrası İsrail’in Yerleşim Politikaları

İsrail’in yerleşim yerleri politikası 1990’lı yılların başından itibaren artık siyasi bir görüş haline gelmiştir. Bu görüş, Filistinlilerin işgal altındaki topraklarından çıkarılması gerektiğini savunanlar ile aksini iddia edenler arasında siyasi çekişmelerin yaşandığı bir evreye dönüşmüştür. Bu durum, İsrail’de milli politikaların terkine ve liderlerin ürettiği politikalara geçişe sebep olmuştur.¹¹³

İsrail’de yapılan 1992 genel seçimleri sonrası iktidarı Likud Partisinden devralan Yitzhak Rabin Partisi siyasi görüş olarak İşçi Partisi’nin yayılmacı politikalarını benimsemiştir. Ancak barış için yerleşim faaliyetlerinin durdurulması gerektiğini savunmuşlar ve bu yolda bazı adımlar atmışlardır.¹¹⁴ ABD bu dönemde İsrail’den yerleşimci faaliyetlerini durdurmasını istemiştir. Böylece Filistin ile ortak bir alanda anlaşabilmek için İsrail’e birtakım tekliflerde bulunulmuştur. Buna karşılık İsrail Başbakanı Rabin, devlet eliyle yerleşim yerlerinin kurulmayacağını ancak özel sektörün yerleşim faaliyetlerine de engel olunmayacağını belirttiği bir süreç yaşanmıştır.¹¹⁵

Özel sektörün işe dahil edilmiş olması alında bir kandırmacadan ibaretti. Devletin gizli kanallardan desteklediği özel sektör sayesinde yeni yerleşim kurma ve inşa sürecinin devam ettirilmesi kesintisiz bir şekilde mümkün olmuştur. Doğal büyümenin bir sonucu olarak görülen ve 1994-95 yılları arası Batı Şeria’nın %65’ini kapsayan çalışmalar, İsrail’in güvenlik politikalarının vazgeçilmez bir parçası olarak görülmüştür.¹¹⁶ Bunların yanı sıra Yahudi yerleşimciler Filistinlilere yönelik

¹¹¹ Fatih Demir, a.g.e. s.44

¹¹² Zafer Balpınar, “Askeri Güç Çarpanı Olarak Yahudi Yerleşim Yerleri,” *Güvenlik Stratejileri*, S.20, Yıl.2020, s.97

¹¹³ Zafer Balpınar, *İsrail-Filistin Çatışması: İsrail’in Filistinlilere Yönelik Güvenlik Politikasında Devamlılık ve Değişim*, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul 2011, s.266

¹¹⁴ Ebru Birinci, a.g.e. s.27

¹¹⁵ Fatih Demir, a.g.e. s.45

¹¹⁶ Zafer Balpınar, “Askeri Güç Çarpanı Olarak Yahudi Yerleşim Yerleri,” *Güvenlik Stratejileri*, S.20, Yıl.2020, s.99

saldırılarını arttırmış ve 1994 yılında Beytül-Halil’de 29 Filistinliyi şehit etmişlerdir. Akabinde çıkan olaylarda ise İsrail güvenlik güçleri 30 Filistinliyi öldürmüştür. 1995 yılında Başbakan Rabin’in bir yerleşimci tarafından öldürülmesi, İsrail’de laikler ile dinciler arasındaki siyasi farklılıkların keskinleşmesine sebep olmuştur. Bu aslında Filistinliler ile yaşanan barış ortamının toplumsal bölünmeyi artırdığının da bir göstergesi olarak görülmüştür.¹¹⁷

1996 yılında iktidara gelen Benjamin Netanyahu döneminde “Allon Artı Planı” ortaya atılmıştır. Bu plana göre, Batı Şeria’nın %60’nın elde tutulması, bu sayede diğer yerleşim yerleri ve bütün Ürdün vadisinde bir güvenlik bölgesi oluşturulması amaçlanmıştır. Bu durumun sonucunda sadece İsrail’e yönelik baypas yolları oluşturuluyordu ve ayrıca daha önceden durdurulan inşaat alanları tekrardan açılmaya başlanmıştı.¹¹⁸ 1999 ve 2000 yıllarında işgalci yerleşim faaliyetlerinde yoğunlaşma yaşanmış ve Filistinli çiftçilere yönelik saldırılar artmaya başlamıştır. Yine Eylül 2000 yılı başlarında yaşanan ikinci intifada sürecinde İsrail açısından işgal edilmiş toprakların dışında kalan yerlerde varlık gösterme inancı zedelenmiş ve tek taraflı politika arayışı dönemi benimsenmeye başlanmıştır.¹¹⁹

Camp David (2000) barış görüşmelerinin yaşandığı süreçte yerleşimcilerin nüfusu artırılmaya devam ederken aynı zamanda silahlandırılması sağlanmış ve bu sayede Filistinlilerin toplumsal yapısını bozan misyonları korunmuştur.¹²⁰ Ayrıca barış görüşmeleri esnasında iddia edildiği gibi İsrail’in yerleşim faaliyetlerinde bir değişim olmamış, aksine Batı Şeria ve Doğu Kudüs’teki yerleşim birimleri genişletilmiştir. İsrail yönetiminin daha önce taahhüt ettiği devlet eliyle yerleşim yerlerinin kurulmaması kararına rağmen Batı Şeria’nın %60’lık bir kısmını kapsayan alanda devlet bütçesi ile izinsin olarak yüzlerce karakol kurulmaya devam edilmiştir.¹²¹

¹¹⁷ N Neşe Kemiksiz, a.g.e. s.156

¹¹⁸ İsrail Yerleşim Birimleri, https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0srail_yerle%C5%9Fim_birimleri, Erişim Tarihi:28.02.2022 saat: 12.14 s.3

¹¹⁹ Murat Köylü, “İsrail’in Kudüs ve Filistin’e Yerleşim Faaliyetleri ve Filistin Halkının Geleceği,” *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, No.5, 2019, s.90

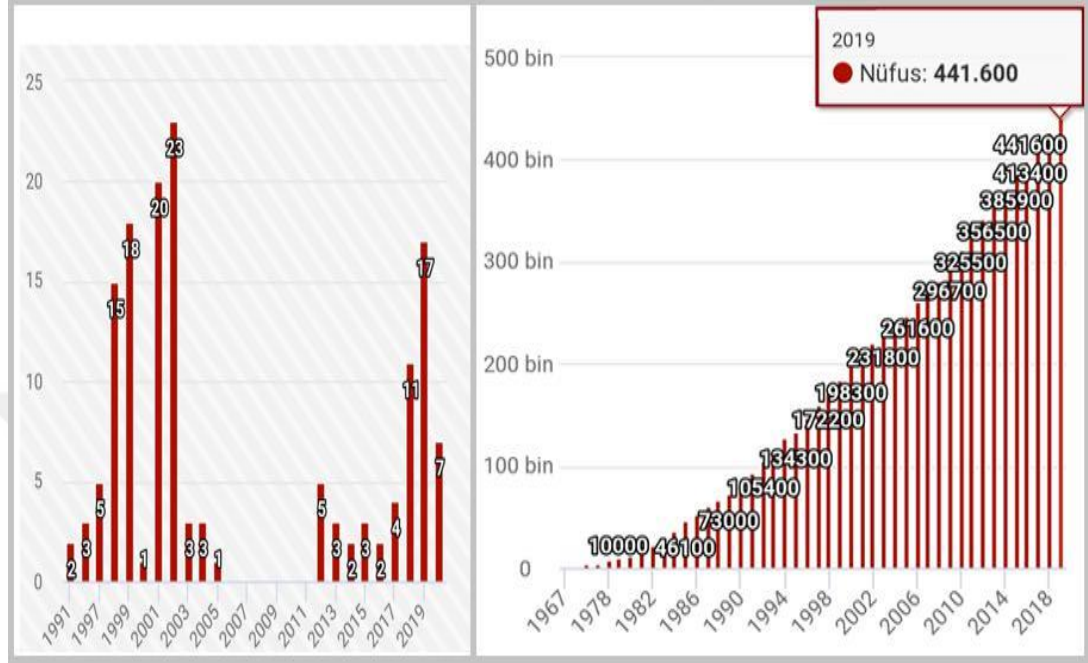
¹²⁰ Zafer Balpınar, “Askeri Güç Çarpanı Olarak Yahudi Yerleşim Yerleri,” *Güvenlik Stratejileri*, S.20, Yıl.2020, s.102

¹²¹ İsrail Yerleşim Birimleri, https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0srail_yerle%C5%9Fim_birimleri, Erişim Tarihi:28.02.2022 saat: 14.45 s.3

Yıllara göre Batı Şeria'daki kurulan yerleşim sayılarına ve yerleşimci nüfusa bakacak olursak;

Grafik 1.

Yıllara Göre Batı Şeria'da Kurulan Yerleşim Yerleri ve Nüfus

Kaynak: ¹²²

Ariel Şaron 2004 yılında beklenmedik bir açıklama yaparak “güvenlik ve barışa katkı sağlamak” için Gazze’deki bütün yerleşimlerin ve Batı Şeria’daki dört yerleşim alanının boşaltılacağını açıklamıştır.¹²³ Bu açıklama karşısında yerleşimciler tahliyeleri protesto etmişlerdir. Bütün bu tepkilere rağmen Batı Şeria’daki dört yerleşim ile beraberinde 8.000 yerleşimcinin yaşadığı Gazze’deki 21 yerleşim ve buralarda görevli 20.000 İsrail askeri tahliye edilmiştir.¹²⁴ Gazze şeridinde yaşanan bu gelişmeler Batı Şeria için aynı olmamıştır. Gazze şeridinden tahliye edilen 212 aile İsrail topraklarına değil de Batı Şeria’daki işgal altındaki yerleşimci alanlarına yerleştirileceğini söylemesi İsrail’in yerleşimci politikalarının değişmediğini göstermiştir.¹²⁵ Ayrıca İsrail Gazze şehrinden kontrollü şekilde çekilse de sahil bölgelerindeki gaz rezervlerinin kontrolünü sağlayarak sömürülmesine olanak sağlayacak şekilde bölgeyi işgal etmeye devam etmiştir. Bu sayede abluka

¹²² Selim M. Bölme ve Emine Kaya, “İsrail Yerleşim Politikalarının Filistinlilerin Hayatı Üzerindeki Etkisi: Seyahat ve Dolaşım Özgürlüğü Çerçevesinde Furuş Beyt Deccan Köyü İncelemesi,” *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.9, S.2, 2021, s.446

¹²³ Selim M. Bölme ve Emine Kaya, a.g.e., s.444

¹²⁴ Fatih Demir, a.g.e. s.55

¹²⁵ Ali Balci, “Yahudi Yerleşimleri ve Filistin Sorunu,” *Ortadoğu Analiz*, C.2, S.14, 2010, s.54

altına aldığı Gazze kıyı bölgelerinin dışarı ile olan ekonomik bağlarını kopararak diğer temel ihtiyaçların dışında doğal gaz ihtiyacı için de kendisine bağımlı hale gelmesini ve kendi ekonomisine katkı sağlamayı amaçlamıştır.¹²⁶

İsrail, 2007 yılından itibaren Batı Şeria'da küçük Musevi yerleşimlerinin kurulduğu alanların toprak bütünlüğünü sağlamayı ve Doğu Kudüs'ün Batı Şeria'dan koparılacak Filistinlilerin birbiriyle olan bağlarını koparmayı tasarlamıştır.¹²⁷ Yine 2008 yılında ise 15.000 yeni Yahudi yerleşimci Batı Şeria'ya taşınmıştır. Bu yerleşimciler için bölgede 1.518 yeni yerleşim yerleri inşa edilmiştir.¹²⁸ Bu yerleşim ve sindirme politikaları sadece iktisadi veya ekonomik alanda değil sağlık sektörüne de sıçramıştır. Batı Şeria ve Gazze şehirlerinde kişi başına düşen sağlık hizmetlerinin dağılımına bakıldığında, 2008'de 165 dolar seviyelerine kadar düşmüştür. Oysaki aynı yıl İsrail'de kişi başına düşen sağlık hizmetleri ise 2145 dolar seviyelerindedir.¹²⁹

Likud Partisi Şubat 2009 yılında yapılan seçimleri tekrar kazanmış ve başbakan koltuğuna oturan Binyamin Netanyahu, Filistin topraklarında açılacak olan yeni yerleşim alanlarına bir an önce başlanılması için sert tedbirler alınacağını duyurmuştur. Ancak dönemin ABD Başkanı Barack Obama, yeni yerleşim inşa alanlarına yönelik çalışmaların durdurulmasını istemiştir. İsrail kısa süreliğine de olsa bu çağrıya uymuştur. Ancak bu durum çok kısa sürmüş ve Batı Şeria'da başlayan inşaat çalışmalarında 84 binanın yapımına onay verilmiştir. Buna karşılık yüzlerce Filistinlinin evleri yıkılarak, insanlar yersiz yurtsuz göçe maruz bırakılmıştır. İsrail, ele geçirdiği yerlerde yapımına 2009 öncesinde başlanan 2.500 konuta ek olarak 494 konut daha yapma kararı almıştır.¹³⁰ Bu dönemde İsrail halkının büyük bir çoğunluğu, iki ülke arasında gerçekleşecek bir çözüme sıcak bakıyordu, ancak İsrail bu iyimserliği kırmak amacıyla uzun zamandan beri 1967 sınırlarına dönülmesi fikrini bir kalkan olarak kullandığından, İsrailli yerleşimciler

¹²⁶ Shawan Jabarin, Bu Korkunç Çatışmanın Altında Filistin Doğal Kaynakları Yatıyor, (çev.: Semuhi Sinanoğlu), https://www.alhaq.org/cached_uploads/download/alhaq_files/images/stories/PDF/2012/Al_Haq_the_Independent_Article_Translation_TR.pdf, Erişim Tarihi: 28.02.2022 saat:16.00

¹²⁷ Murat Köylü, a.g.e., s.91

¹²⁸ Ali Balcı, a.g.e., s.55

¹²⁹ Abdallatif Sedda, a.g.e. s. 175

¹³⁰ Selim M. Bölme ve Emine Kaya, a.g.e., s.445

Filistinlilerin taleplerinden biriymiş gibi meseleye bakarak, bu çözüm imkanını da ortadan kaldırmaya yönelik tepkiler geliştirdikleri görülmüştür.¹³¹

İsrail'in, 1948 kuruluş yıllarından itibaren iç siyasette Filistin topraklarına yönelik yürütmüş olduğu baskıcı politikaların, her seçim döneminde siyasi iktidarlar elinde büyük değişimlere uğradığını ve çeşitli şekillerde tecelli ettiğini görmek mümkündür.

Yerleşim politikaları konusunda farklı görüşlere sahip olsalar da temelde tüm İsrail hükümetleri yerleşim çalışmalarının güçlendirilmesine, geliştirilmesine ve genişletilmesine katkıda bulunmuşlardır. Netice itibari ile İsrail'in yerleşim faaliyetleri ile ilgili çeşitli dönemlerde duraklamalar olmuş veya bazı bölgelerden anlaşmalar neticesinde kısmen de olsa geri çekilmeler yaşanmıştır. Ancak İsrail, belirlemiş olduğu yerleşim ve genişleme politikalarından hiçbir zaman vazgeçmemiştir.¹³²

¹³¹ Murat Köylü, a.g.e., s.91

¹³² Mehmet İlhan, a.g.e. s.50-51

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇTE ABD-İSRAİL İLİŞKİLERİ

2.1. Yahudilerin Amerika Birleşik Devletlerindeki Geçmişi

ABD ile İsrail arasında dış siyasetteki ilişkileri ve bu ilişkileri belirleyen ideolojik bağları üç döneme ayırabiliriz. İlk dönem, ABD ile Yahudilerin göç yolu ile tanışmaları ve Yahudilerin ABD siyasetinde ekonomi sahasında etkin rol almaya başlamaları, İkinci dönem, İsrail Devleti'nin kuruluşuna giden süreçte ABD'nin vermiş olduğu destekler ve üçüncü dönem, İsrail Devleti'nin kuruluşundan sonra bazı aksaklıkların yaşanmasına rağmen iki ülkenin kademeli olarak her alanda bağlarının güçlenmesidir.

Yahudiler ile Amerikalılar arasındaki ilk temas 15. yüzyıla kadar gitmektedir. Yahudiler 1492 yılında İspanya'dan sürülmeleri neticesinde Hollanda'nın sömürgesi durumunda olan Brezilya'ya yerleşmişlerdir. İlerleyen süreçte Brezilya'nın Portekizler tarafından ele geçirilmesinden sonra burada yaşayan Yahudiler, Güney Amerika kıtasında çeşitli yerleşim alanları oluşturmuşlardır. 1654 yılında Fransızların Hollanda kolonisi olan New Amsterdam'a (New York) Yahudi sığınmacı getirmesiyle Yahudiler Kuzey Amerika Kıtası'na da adım atmış oldular.¹³³ Hollanda kolonilerinin Portekizlilerin eline geçmesi ile birlikte Yahudilere baskı artmıştır. Buna karşılık İngiltere'nin Amerikan kolonilerindeki politikaları, sığınmacılara dünyanın başka yerlerinden daha fazla özgürlük vadetmiştir.¹³⁴ New York (Hollanda yönetiminde New Amsterdam) 1644'te İngilizlerin hakimiyetine girince, Yahudiler sadece İngilizlerin değil, Yeni Dünya'daki kolonilerin yararlandıkları haklardan da faydalanmışlar ve böylece Kuzey Amerika'da Yahudi toplumsal varlığı başlamıştır.¹³⁵

Yahudilerin çoğu, finansal imkanların, ticaret fırsatlarının geniş olduğu ve farklı geçmişlere sahip ırklara, milletlere ve dinlere mensup insanların oluşturduğu New York ve New Port gibi büyük liman şehirlerine yerleşmişlerdir.¹³⁶ İlerleyen

¹³³ Okay Kızgır, a.g.e., s.25-26

¹³⁴ Ali Ümit Gönülal, *ABD'de Lobcilik ve İsrail İsrail Lobisinin ABD Dış Politikasındaki Etkisi ve Rolü*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara 2015, s.134

¹³⁵ Zenife Umerova, *Yahudi Lobisinin ABD İçindeki Konumu ve Ortadoğu Politikasındaki Rolü*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara 2006, s.71

¹³⁶ Jonathan D. Sarna and Jonathan Golden, "The American Jewish Experience Through The Nineteenth Century: Immigration and Acculturation," *National Humanities Center*, s.1

zamanlarda kendilerini güvende hisseden Yahudiler, kıtanın iç kesimlerine doğru ilerlemişler ve tabanca, şarap, demir, cam, kürk gibi ticari faaliyetlere yönelmişlerdir.¹³⁷ Yahudiler bu büyük ticaret merkezinde bir taraftan ticaretle uğraştılar diğer taraftan da toplumsal ve dini örgütlenmelerini tamamladılar. İlk dönemlerde dini haklarını tam olarak elde edemeseler de Charleston, Philadephia ve New Port gibi bazı eyaletlerde sinagoglar kurdular.¹³⁸ Bu dönemde Avrupa'dan ABD'ye göç eden Yahudiler, "Reformcu Yahudiler" ve "Muhafazakâr Yahudiler" olarak iki önemli kola ayrılmışlardır.¹³⁹

İngilizlere karşı 1775'te başlayan Amerikan devrimleri sırasında Yahudiler, Amerikan toplumunun yanında yer almışlar, İngilizlere karşı başlatılan isyanı desteklemişlerdir. Örneğin, Philadelphia'da yaşayan aslen Polonya asıllı bir Yahudi olan borsacı(broker) Haym Salomon(ö.1785)'un, Amerikan devrimini maddi olarak desteklediği bilinmektedir.¹⁴⁰ Amerikan devrimi Yahudi tarihi için bir dönüm noktası olmuştur. Bu süreçten sonra Yahudiler, özgürlük ve dini konularda herhangi bir korkuya kapılmadan görüşlerini ifade edebilmişlerdir. Yahudilerin birçoğu zenginleşmiş ve aynı zamanda haklarını rahatça isteyebilecek ve gerekirse kendilerini savunabilecekleri konuma gelmişlerdir.¹⁴¹ Bazı eyaletlerde Yahudilerin politikaya girmeleri yasaklanmış ancak buna rağmen 1809 yılında Kuzey Carolina'da bir Yahudi, avam kamarasına kabul edilmiş, ardından 1826 yılında başka bir Yahudi Baltimore Kent Konseyi'ne seçilmiştir.¹⁴²

Bu özgürlükçü ortamı gören ve Avrupa, Almanya, Polonya gibi birçok ülkede baskı altında yaşayan Yahudiler, Amerika'ya göç etmeye başlamışlardır. Yahudilerin hızla artan nüfusunun neticesinde günlük ve toplumsal hayatlarını ülke genelinde organize eden, tüm ihtiyaçları gönüllü olarak karşılayan üst düzey kuruluşlar oluşturulmuştur. Bunlardan biri B'nai B'rth olup, bu kuruluş Yahudilerin ülke genelinde kendi aralarındaki dayanışma ve yardımlaşmayı sağlayan ilk kuruluş olup bu yardım kuruluşunun bugünkü üye sayısı yarım milyondan fazladır.¹⁴³

¹³⁷ Zenife Umerova, a.g.e., s.71

¹³⁸ Okay Kızgır, a.g.e., s. 26

¹³⁹ Ali Ümit Gönülal, a.g.e., s.136

¹⁴⁰ İsmail Başaran, "Amerikan Yahudiliği Üzerine Bir Değerlendirme," *Mizanü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi*, 2019, s.130

¹⁴¹ Zenife Umerova, a.g.e., s.72

¹⁴² Okay Kızgır, a.g.e., s. 26

¹⁴³ Ufuk Ulutaş vd., *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*, SETA Yayınları, Ankara 2012, s.183

2.2. İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Giden Süreçte Amerika Birleşik Devletleri'nin Rolü

Amerika, İngiltere ile girmiş olduğu bağımsızlık mücadelesinden sonra ekonomik ve siyasi olarak kendini toparlama ve kuruluş sürecine yönelmiştir. Diğer devletler ile birlikte sömürge mücadelesine başlayan ABD, yönünü Ortadoğu'ya çevirmiş ve buralarda varlık gösterebilmek için ilk dönemlerde Misyonerlik faaliyetlerini kullanmaya başlamıştır. ABD'nin Ortadoğu'da İngiltere gibi güçlü rakip devletler ile karşılaşmasının yanı sıra bölgenin gerçek sahibi olan Osmanlı Devleti ile karşı karşıya gelmesi kaçınılmazdır. Kudüs ve civarında nüfusları her geçen gün artan Yahudiler ile irtibat kurarak bağlarını pekiştirmek isteyen ABD, 1860 yılında Kudüs'te konsolosluk açarak bölgedeki Yahudilere koruma altına aldıklarını gösteren “protege” belgeleri dağıtmaya başlamıştır. Ancak bölgede hâkim güç olan Osmanlı Devleti'nin bu duruma sert tepki göstermesi üzerine ABD bu politikasını değiştirmiş ve yalnızca Osmanlı vatandaşı olmayan Yahudilere bu belgeleri dağıtmaya başlamıştır.¹⁴⁴

ABD, kurulduğu ilk dönemlerde benimsemiş olduğu yalnızlık politikaları nedeni ile Yahudilere açıktan destek vermek yerine kurduğu dernek ve lobilerle Filistin'e yaşanan göçlere destek vermiştir. Ancak Birinci Dünya Savaşı neticesinde Filistin'de bir İsrail Devleti'nin kurulmasına ortam hazırlayan 1917 Balfour Deklarasyonu'na destek veren ABD, Filistin'in Araplar ile Yahudiler arasında taksim edilmesi gerektiği fikrini savunmuştur. Amerika bu deklarasyonla Araplar ile Yahudiler arasında yaşanacak muhtemel çatışmaların da önüne geçilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.¹⁴⁵

İsrail-Filistin çatışmalarının temelini oluşturacak bu deklarasyon, ABD tarafından desteklenmiştir. ABD, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Siyonizm'in çalışmaları neticesinde Filistin'de hızla artan Yahudi nüfusunun geleceğini garanti altına almak amacıyla, savaş sonrasında ilk iş olarak milletlerin kendi kaderini tayin etme hakkının olduğunu ileri sürerek, Yahudilerin katılmadıkları bir savaş sonrasında

¹⁴⁴ Okay Kızgır, a.g.e., s. 16-17

¹⁴⁵ Levent Özdemir ve Zafer Akbaş, “Türkiye-İsrail İlişkilerinin Amerikan Dış Politikası Eksenli Değerlendirilmesi,” *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, C.11, S.1, 2020, s.65

işgal ettikleri topraklarda hakim olabilmelerinin yolunu açmıştır.¹⁴⁶ Ayrıca ABD, Siyonizm'in yüksek mali kaynakları ve birçok alanda oluşturulan lobicilik faaliyetlerinin etkisiyle Filistin'de kurulacak bir Yahudi Devleti'nin destekleyicisi olma gibi bir yükümlülüğü de üzerine almıştır.¹⁴⁷

İngiliz Mandası ile yönetilen Filistin, 1920'li yıllarda Araplar ile Yahudiler arasında sık sık yaşanan çatışmalara sahne olmuştur. Bu süreçte ABD bir taraftan Filistin'de yaşanan olaylara tarafsız olduğunu beyan ederken,¹⁴⁸ diğer taraftan da Filistin'e göç yollarını açıyor ve kendi içerisindeki Yahudilerin Filistin'e göçmeleri için baskı uygulamaktan geri kalmıyordu.¹⁴⁹ Bu durumun benzeri uygulamalar İkinci Dünya Savaşı'nın ayak seslerinin gelmeye başladığı 1933 yıllarında da yaşanmış ve Nazi Almanyası'ndan kaçan Yahudilerin ABD'ye girişlerini engelleyerek, Filistin'e göçmelerini önlemek için yürürlüğe kota uygulamaları sokulmuştur.¹⁵⁰

İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı ilk yıllardan itibaren Siyonistler yönlerini kademeli olarak ABD'ye çevirmişlerdir. Bu durumun iki sebebi vardır. Bunlardan birincisi, İngiltere'nin 1939'da açıklamış olduğu Beyaz Kitap sebebiyle Siyonistlerin istekleriyle ters düşmesi ve Amerika'nın İngiliz tezlerine karşı muhalefet etmesini temin etmektir. İkincisi Siyonistlerin birçok konuda kendi yanlarında durmayan İngiltere'nin yerine bölgenin yeni gücü olarak ABD'yi getirebilmektir.¹⁵¹ İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru ABD, korumaya çalıştığı yalnızlık politikasından ve diğer devletlerin birbirleri ile olan ilişkilerine müdahil olmama prensiplerinden vazgeçerek dünya siyasetine ve özellikle de Ortadoğu'daki siyasi ve ekonomik meselelere açıktan dahil olmaya başlamıştır. Dünyanın iki kutuplu bir yapıya doğru evrildiği bu dönemde ABD'nin temel politikalarının başında, bölgedeki Yahudilerin aynı zamanda petrolün güvenliğini sağlamak ve uzun bir dönemi kapsayacak olan Sovyet tehlikesini önleme üzerine oluşturulmuştur.¹⁵² ABD bu dönemde kendi çıkarları doğrultusunda hareket etme prensiplerini benimsemiş ve bu doğrultuda İsrail siyasetinden ziyade bölgedeki petrolden kaynaklı Arapların da kendisinden

¹⁴⁶ William Albert Abrams, *İsrail and The Palestinians In u.s. Foreign Policy Past- Present-Future*, Thesis Submitted to the Graduate Faculty of the University of Georgia in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of, Georgia 2008, s.7

¹⁴⁷ Ufuk Ulutaş vd. a.g.e., s.185

¹⁴⁸ Ali Ümit Gönülal, a.g.e., s.214

¹⁴⁹ Haydar Çoruh, a.g.e., s.199

¹⁵⁰ Zenife Umerova, a.g.e., s.134

¹⁵¹ Zenife Umerova, a.g.e., s.122

¹⁵² Tayyar Arı, "ABD-İlişkileri ve Orta Doğu Barış Süreci," *Uluslararası İlişkiler Stratejik Araştırma Dergisi*, C.5, S.1, Ankara 235, s.235

uzaklaşmaması için tek taraflı davranmamaya özen göstermiştir.¹⁵³ Ancak tüm bunlara rağmen dönemin ABD Başkanı Truman, Filistin bölgesinde 100.000 Yahudi göçmenin iskânı konusunda kararlar alabilmiştir. Truman ayrıca İsrail Devleti'nin kuruluşuna giden bu süreçte İngiltere ile birlikte hazırladıkları Grady-Morrison Planı ile Filistin'de iki toplumun özerk yönetim hakkına sahip olduğu ve uluslararası gözetim ile yönetilecek bir Filistin Devleti projesini ortaya atmıştır.¹⁵⁴

İsrail Devleti'nin kuruluş aşamasında Siyonistlerin siyasi baskıları, ABD'nin ekonomik yapısı ve seçimler üzerindeki etkileri neticesinde Filistinlilerin kaderini tayin eden BM'lerin bölme planına ABD destek vermiştir.¹⁵⁵ Filistin'de İsrail Devleti'nin kurulmasına, dönemin ABD hükümeti tarafından destek verileceğinin açıklaması üzerine iktidar içerisinde ayrılıklar yaşanmış hatta Dışişleri ve Savunma Bakanlıkları bu desteğe itiraz etmiş gelecek seçimlerde Truman hükümetine oy vermemekle tehdit etmişlerdir. Tüm bu yaşananlara rağmen Siyonizm'in destekçisi konumunda olan Truman, 29 Kasım 1947'de BM'lerin İsrail Devleti'nin kuruluş ilanından on bir dakika sonra İsrail Devleti'ni tanıdığını açıklamıştır.¹⁵⁶ Ancak ABD, yüksek oranda petrole olan ihtiyacından dolayı dönemin Arap yöneticileri ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmış ve İsrail ile ilişkilerinde mesafeli durmuştur. ABD, bu iki taraflı siyasetinde Arapları elde edebilmek için dönemin ilk İsrail Başbakanı David Ben-Gurion'a resmi olarak hiçbir davet göndermemiştir.¹⁵⁷

¹⁵³ Mehmet Şahin, "ABD'nin İsrail İlişkileri: Böyle Dost Düşman Başına," *Ortadoğu Analiz Dergisi*, C.2, S.21, s.40

¹⁵⁴ Ali Ümit Gönülal, a.g.e., s.222 ve 224

¹⁵⁵ William Albert Abrams, a.g.e., s.69

¹⁵⁶ Ali Çobanoğlu, *Donald Trump Dönemi ABD-İsrail İlişkilerinde Evenzelizmin Etkisi*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası Eğitim Anabilim Dalı, Çanakkale 2021, s.134

¹⁵⁷ Ceki Bilmen, "Amerika-İsrail İlişkilerine Tarihi Bir Bakış," *Şalom Gazetesi*, Erişim Tarihi: 14.03.2022 saat: 12.50, s.2

2.3. Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu Politikalarına İsrail Lobilerinin Etkisi

ABD'de etkin rol oynayan Yahudi Lobileri, genel anlamı ile yasama, yürütme ve hizmet sektörlerinde yer almıştır. Bu Lobilerin amaçları, gerektiğinde kendi çıkarları için mevcut durumu onaylanmasını veya reddedilmesini gerçekleştirebilmek, ülkenin ekonomik sahasında önemli görevler üstlenen kişileri ya da siyasi partileri desteklemek veya karalamak şeklinde tecelli eden hususlarda belirli bir grubun çıkarlarını sağlamak şeklinde tanımlanabilir.¹⁵⁸

ABD'de faaliyet gösteren Yahudi Lobilerinin temel hedefi, geçmiş dönemlerden çıkarılan dersler neticesinde İsrail'in güvenliğini sağlayabilmek için kendi iç ve dış dinamikleri ile ABD'nin karar yapıcılarını etkilemek ve İsrail'in çıkarları doğrultusunda kararlar aldırma yönelik tedbirler aldırmaaktır. ABD'de kurulan lobilerin geçmişleri II. Dünya Savaşı yıllarına kadar dayanmakta ve bu lobiler Amerikan Yahudileri, Evanjelist Hristiyanları ve Sağcı Muhafazakârlardan oluşmaktadır.¹⁵⁹ İsrail'in çıkarlarını korumak ve varlığını güvence altına alabilmek için kurulan bu lobiler özetle şu üç ana hedefi benimsemişleridir. İlki; siyasi yapılara İsrail'in çıkarları doğrultusunda politik kararlar almaları için baskı yapmaktır. İkincisi; Amerika'nın Soğuk Savaş döneminde Sovyet Rusya ideolojisinde komünizme ve belirledikleri terörizme karşı çıkarlarını korumaktır. Üçüncüsü ise Ortadoğu'da propaganda amacı ile kullanabilecekleri her türlü hükümet, akademi, medya gibi kuruluşlar ile yakın temasta bulunmaktır.¹⁶⁰

ABD'de kurulan Lobiler, yukarıda ifade edilen amaç ve hedefler doğrultusunda Yahudilere her türlü yardımı sağlamışlar aynı zamanda kendi aralarındaki organizasyonları çok iyi kurabilmişlerdir. Bilinen lobi kavramlarının dışında ortaya çıkan bu kuruluşlar mali yönden çok güçlü bir yapıya sahiptirler ve aynı zamanda medya gücünü de çok iyi kullanmışlardır. Yahudi Federasyonları Konseyi, Ulusal Yahudi Topluluğu Danışma Konseyi, Büyük Amerikan Yahudi Organizasyonları ve en önemlilerinden biri olan Amerika-İsrail Halkla İlişkiler

¹⁵⁸ Serkan Yenal, 2003 *Irak Savaşında İsrail'in ABD Politikaları Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi*, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara 2012, s.72

¹⁵⁹ Ufuk Ulutaş vd. a.g.e., s.186

¹⁶⁰ Khalil Marrar, "Arap Lobisi ve ABD Dış Politikası İki Devlet Çözümü," http://www.ozetkitap.com/kitaplar/arap_lobisi.pdf, Erişim Tarihi: 13.03.2022 saat:21.00, s.21

Komitesi (AIPAC) gibi kuruluşlar Amerika'daki en önemli Lobiler olarak bilinir.¹⁶¹ Amerika-İsrail Halkla İlişkiler Komitesi (AIPAC) kuruluş amacı ve hedefi, Filistin'de barış sürecine karşı çıkararak İsrail'in bölgedeki her türlü genişleme politikasını savunmaktır. Amerikan Kongresi ve Temsilciler Meclisi üzerinde büyük bir etkiye sahip olan bu lobi, Yahudilere ve İsrail'in Filistin politikalarına karşı oluşabilecek her türlü düşünce ve politikanın önüne geçmeyi hedeflemiştir.¹⁶²

2.4. Soğuk Savaş Dönemi Amerika Birleşik Devletleri İsrail İlişkileri

İsrail Devleti'nin kurulduğu dönemlerde ABD ile Sovyet Rusya arasındaki Soğuk Savaş bütün dünyada olduğu gibi Ortadoğu'daki temel politikaların belirleyicisi olmuştur. Yahudiler ile Araplar arasında İsrail Devleti'nin kuruluşundan sonra artan çatışmalar neticesinde silah satışı yarışına giren iki devlet, zaman içerisinde taraflarını belirlemeye başlamışlardır. Bu dönemde ABD, her zaman yanında durduğu İsrail'le siyasi ve stratejik sebeplerden dolayı açıktan silah ve silah sistemleri satma taraftarı olmamıştır. Arapların tepkisinden çekinen ABD, İsrail'in doğrudan talep ettiği silah siparişlerini reddetmiş ve hatta dönem dönem İsrail'in gelişmiş silah sistemlerini almalarını da engellemiştir.¹⁶³ Bunların yanı sıra ABD bölgede kalıcı olabilmek, Ortadoğu'nun kendi lehine güvenliğini koruyabilmek ve aynı zamanda da İsrail'in güvenliğini sağlayabilmek amacı ile Mısır'a büyük oranda yardım yapmaya başlamıştır.¹⁶⁴ ABD, Soğuk Savaş koşullarında Ortadoğu'daki SSCB nüfusunu kırmak ve bölgedeki maddi ve stratejik çıkarlarını koruyabilmek için 1949'lu yıllarda yalnızca İsrail'i destekleyen politikalardan ziyade bölgeyi bir bütün olarak elinde tutabilmeye yönelik politikalar geliştirmiştir. Bunun içinde İsrail'in bölgedeki işgalci veya genişleyici planlarına zaman zaman karşı çıkmıştır. Örneğin, İsrail'e ve bölgedeki Arap ülkesine silah ambargosu uygulamış, 1949 yıllarında gerçekleşen İsrail ile Araplar arasındaki çatışmalar neticesinde mülteci konumuna düşen 700.000'den fazla Filistinlinin geri dönmeleri için İsrail'le çağrılarda bulunmuştur. 1953 yılında İsrail'in Ürdün Nehri'nin güzergâhının değiştirilmesi yönünde başlattığı bir kanal çalışması ABD tarafından politik olarak engellenmiş ve

¹⁶¹ Kemer Kasım, "Soğuk Savaş Dönemi Sonrası A.B.D.-İsrail İlişkileri," *Avrasya Dosyası*, s.124

¹⁶² Ali Balcı, "İsrail Sorunu: Ortadoğu'nun Gordion Düğümü," *Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü*, s.142

¹⁶³ Ferhat Pirinççi, "İsrail'in Silahlanmasında ABD'nin Rolü ve ABD-İsrail Stratejik İlişkisinin Başlaması (1956-1973)," *History Studies*, Bursa 2010, s.358

¹⁶⁴ Tayyar Arı, a.g.e., s.238

inşaatın durdurulması için İsrail'e her yıl yapılmakta olan 26 milyon dolarlık ekonomik yardımı da kesmiştir.¹⁶⁵

Mısır'da Arap milliyetçiliğinin başını çekecek olan Cemal Abdülnasır yönetiminin 1952 yılında iktidara gelmesiyle ABD'nin İsrail ve Mısır ile olan diplomatik ilişkileri yeni bir boyut kazanmıştır.¹⁶⁶ Mısır'ın Arap milliyetçiliğine önderlik etmesi, Çekoslovakya'dan silah satın almaya başlaması ve 1956 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanınması¹⁶⁷ ve SSCB'den aldığı silah yardımları ile Süveyş Kanalı'nı ele geçirerek kanalın sadece Mısır'a ait olduğunu duyurması ABD'yi rahatsız etmiştir. Ayrıca Nasır'ın Süveyş Kanalı'nı ele geçirerek İsrail'e yönelik saldırılarını artırmasına rağmen ABD, İsrail yanlısı bir politikadan ziyade Sovyetlerin bölge de etkin bir güç olmasını önlemek amacıyla, 1957 Süveyş Kanalı Savaşı'na kadar tarafsız kalmayı tercih etmiştir.¹⁶⁸

1957 yılında Mısır ile gerçekleşen Süveyş Kanalı Savaşı'nın neticesinde İsrail, İngiltere ve Fransa ortaklığı ve ABD'nin yardımları, İsrail ile ABD arasında siyasi ilişkilerde yeni bir dönemin başlamasını sağlamıştır. Süveyş Kanalı krizi sayesinde İngiltere ve Fransa kesin olarak Akdeniz'deki üstünlüklerini yitirirken, onlardan boşalan yeri ABD doldurmuştur. İsrail bu tarihten sonra ABD'nin Ortadoğu'da gerçek bir güç olduğuna kanaat getirerek, bütün politikalarını onu yanında tutmak şeklinde değiştirmiştir.¹⁶⁹ İsrail'in bu yöndeki politikaları kısa zamanda sonuç verdiği ABD'nin Ağustos 1958'de hazırladığı Ulusal Güvenlik Konseyi raporuna da yansımıştır. Raporda, *"eğer radikal Arap milliyetçiliği ile mücadele etmek ve Basra Körfezi petrolünü elimizde tutmak istiyorsak, en mantıklı politika, Yakın Doğu'da Batı yanlısı tek güçlü ülke olan İsrail'in desteklenmesi olacaktır."*¹⁷⁰ Şeklindeki açıklama, İsrail ile yeni bir dönemin başlayacağına işaret etmiştir.

¹⁶⁵ William Albert Abrams, a.g.e., s.20

¹⁶⁶ Ali Ümit Gönülal, a.g.e., s.226

¹⁶⁷ Zenife Umerova, a.g.e., s.162

¹⁶⁸ Esin Benhür Aktürk, *ABD ve İsrail'in Dış Politika Stratejilerinin Soğuk Savaş Sonrasında Orta Doğu'daki Güç Dengesi Değişimine Etkisi*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, İstanbul 2011, s.16

¹⁶⁹ Bilal Karabulut, "Avrupa Birliği-İsrail İlişkileri," *Akademik Bakış*, C.1, S.2, 2008, s.2

¹⁷⁰ Ferhat Pirinççi, a.g.e., s.356

2.5. John Kennedy Dönemi Amerika Birleşik Devletleri İsrail İlişkileri

ABD Başkanı J.F Kennedy döneminde, ABD-İsrail ilişkileri ve İsrail'e yönelik politikalar ve müttefiklik ilişkileri doruk noktasına yükselmiştir.¹⁷¹ ABD'nin daha önceki dönemlerde Arapları memnun etmek amacıyla kısıtladığı silah satışlarını kaldırmış ve bu ülkeye yoğun şekilde silah sevkiyatı başlatmıştır. ABD'nin İsrail'i destekleyici politikalarına karşı tepki gösteren Arap devletlerinin itirazlarına aldırmış ve 1967 Arap-İsrail savaşları esnasında ABD'de yaşayan Yahudilerin oylarını almak isteyen Başkan Johnson İsrail'e açıktan destek vermiştir.¹⁷² ABD'nin İsrail ile kurduğu bu ilişkilerin temelinde Ortadoğu'daki enerji kaynaklarına ulaşma ve elde etme kaygısı yatmaktadır.¹⁷³

İsrail'in 1967 yılında beklenmedik bir anda Mısır'ın başını çektiği Arap devletlerine saldırması sonucu elde etmiş olduğu askeri ve siyasi kazanımlar, ABD'nin Ortadoğu politikalarında güçlü bir müttefik algısı oluşturmak için yeterli olmuştur. İsrail'e verilen bu desteğin bir diğer nedeni ise Soğuk Savaşın ilk dönemlerinde İngiliz ve ABD'nin müttefiki olan Arap devletlerinin yönetimlerinde meydana gelen değişimler neticesinde İngiliz sömürü düzenine cephe almalarıdır. Araplardaki bu değişimin temelinde Sovyet Rusya'ya yaklaşımları yatmaktadır. Bu yaklaşım ABD'nin bölgedeki çıkarlarını ve varlığını koruyabilmek için İsrail ile arasındaki müttefiklik ilişkilerini güçlendirmekten başka bir çaresi kalmamıştır.¹⁷⁴ Altı Gün Savaşı sonucunda Sovyet Rusya, İsrail'in işgal etmiş olduğu topraklardan hemen çekilmesi gerektiğini savunmuştur. Ancak ABD Birleşmiş Milletlerde İsrail yanlısı tutum sergileyerek bu ultimatoma tesirsiz kalmasına sebep olmuştur.¹⁷⁵

ABD ile İsrail arasında müttefiklik ilişkilerindeki gelişmeler, ABD'nin İsrail'e yapmış olduğu yardımlara da yansımıştır. 1949 ile 1965 yılları arasında ABD'nin İsrail'e yapmış olduğu ekonomik yardımlar 63 milyon dolar civarında iken, 1966 ile 1970 yılları arasındaki yardım miktarı 102 milyona ulaşmıştır.¹⁷⁶ Bunların yanı sıra İsrail'e en büyük silah desteğini sağlayan Fransa başta olmak üzere diğer Avrupa Devletleri'nin de önüne geçen ABD, bölgedeki silahlanma yarışında İsrail'in

¹⁷¹ Ceki Bilmen, a.g.e., s.2

¹⁷² Levent Özdemir ve Zafer Akbaş, a.g.e., s.66

¹⁷³ Zeynep Güler, "Yeni Dünya Düzeninde Filistin-İsrail Barışı," İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisadi Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul 1996, s.83

¹⁷⁴ Ceki Bilmen, a.g.e., s.2

¹⁷⁵ Mehmet Şahin, a.g.e., s.41

¹⁷⁶ Muhammed Berdibek, *The Role Of Lobbies and The Us-Israeli Relations: (1948-2008)*, The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University, 2011, s.35

yanında olmuştur. Bu dönemde ABD, İsrail'e başta Hawk füzeleri olmak üzere yüklü miktarda silah satmıştır.¹⁷⁷

İsrail ile ABD arasındaki müttefiklik ilişkilerini net bir şekilde ortaya koyan diğer bir gelişme ise 1973 yılında Mısır ve Suriye'nin beklenmedik bir anda İsrail'e saldırmasıdır. İsrail ilk etapta savunmasız kaldığı Yom Kippur Savaşı'nda ağır bir yenilgi almışa da ABD'nin İsrail'e yoğun silah tedarik etmesi sayesinde saldırı pozisyonuna geçebilmiştir.¹⁷⁸ Bu savaş esnasında tüm birliklerini alarm durumuna getiren ABD, İsrail'in ayakta kalabilmesi için bir hava köprüsü oluşturmuş ve bu sayede İsrail'e sürekli olarak silah yardımı sağlamıştır.¹⁷⁹ Yom Kippur Savaşı, ABD'nin petrol stratejisinde önemli bir değişikliğe neden olmuştur. Arap devletleri ABD'nin İsrail yanlısı tutumuna petrol ambargosuyla karşılık verince Ortadoğu'daki politikalarda petrolün siyaset dışı bırakılamayacağı anlaşılmıştır.¹⁸⁰ ABD için diğer önemli bir gelişme de İsrail'in askeri üstünlüğünün bölgede istikrar sağlayacağı ve savaşları önleyeceği yönündeki tezlerin çürümüş olmasıdır.¹⁸¹ Tüm bunlara rağmen ABD-İsrail ilişkileri hem askeri hem de siyasi alanlarda ilerlemiştir. Örneğin, 1974-1976 yılları arasında İsrail'in güvenlik politikalarından kaynaklı askeri malzeme ihtiyaçları sebebiyle bu ülkeye 4,5 milyar dolarlık satış yapılmıştır.¹⁸²

1979 yılına gelindiğinde Sovyetler Afganistan'ı işgal etmiştir. Ardından İran'da gerçekleşen İslami devrim neticesinde iktidar da ABD karşıtlığını öne çıkaran yeni bir ideoloji geliştirmiştir. Bu da İsrail'in ABD nezdindeki stratejik önemini bir kat daha artmış ve yeni bir "stratejik ilişki" düzeyinin başlamasına sebep olmuştur. Artan güvenlik tehditleri karşısında ABD, İsrail'e NATO ülkeleri dışındaki en önemli müttefiki statüsünü vermiştir. Bu da İsrail'in ABD'nin silahlarına ve savunma sistemlerine kolaylıkla erişebilmesine imkan sağlamıştır.¹⁸³

1981 yılında ABD'de yapılacak seçimleri etkilemek isteyen İsrail Başbakanı Begin, İsrail yanlısı Başkan Ronald Reagan'ın iktidara gelmesi ile birlikte Suriye'ye yönelik saldırı başlatmıştır. Mısır başta olmak üzere birçok devletin tepki verdiği bu olayın etkisi henüz devam ederken Mısır lideri Enver Sedat ölmüş ve akabinde İsrail

¹⁷⁷ Ferhat Pirinççi, a.g.e., s.358

¹⁷⁸ Ceki Bilmen, a.g.e., s.3

¹⁷⁹ Zenife Umerova, a.g.e., s.192

¹⁸⁰ Ali Ümit Gönülal, a.g.e., s.239

¹⁸¹ Kamer Kasım, a.g.e., s.123

¹⁸² Zenife Umerova, a.g.e., s.195

¹⁸³ Mehmet Şahin, a.g.e., s.41

14 Aralık 1981'de Suriye'ye ait Golan Tepeleri'ne saldırarak işgal etmiştir.¹⁸⁴ Suriye ile İsrail arasında yaşanması muhtemel bir savaştan çekinen ABD, aynı zamanda SSCB'nin Suriye ile yakınlaşması ve etkinlik alanının genişleme ihtimalinden endişelenmiştir. Buna benzer nedenlerden dolayı ABD, İsrail'in Golan Tepelerinin Statüsünü tek taraflı olarak değiştirmesine karşı çıkmış, BM'lerin 242 ve 338 sayılı kararlarına aykırı olduğunu belirterek bu ilhakin ABD tarafından tanınmayacağını belirtmiştir. ABD İsrail ve Suriye'nin bu meseleyi doğrudan görüşerek halletmesi gerektiğini belirterek, egemen bir devletin topraklarının üstü örtülü olarak işgalini onaylamıştır. ABD, sözde bu kararını teyit için 30 Kasım 1981'de İsrail ile imzalamış olduğu Stratejik İşbirliği Antlaşmasını askıya almış, İsrail'e silah sevkiyatını durdurduğunu açıklamıştır. Ancak bu meselenin sürüncemede kalmasını sağlayarak, İsrail'in Golan Tepelerini uzun yıllar işgal altında tutmasına zemin hazırlayacak iki yüzlü bir politika üretmiştir.¹⁸⁵

Dönemin önemli olaylarından bir diğeri ise İsrail'in Lübnan'ı işgal etmesidir. Filistin direnişinin simgesi konumunda olan FKÖ, Eylül 1970 yılından sonra Ürdün'de bulunan direniş merkezini Lübnan'a taşımıştır. İsrail, 13 Nisan 1975 tarihinde başlayan ve perde arkasında bizzat kendisinin bulunduğu iç karışıklıkları ve FKÖ'nün Lübnan'daki varlığını bahane ederek 5 Haziran 1982'de başkent Beyrut'a kadar ilerlemiştir. Bunun üzerine ABD'nin başını çektiği Fransız ve İtalyan birlikleri bölgeye sevk edilmiştir.¹⁸⁶ ABD yönetimindeki Reagan hükümetinin İsrail yanlısı politikalarının bu süreçte de devam ettiği görülmüştür. Bölgede bulunan ABD birlikleri başta FKÖ olmak üzere Filistin direniş gruplarını Lübnan'dan çıkarmaya çalışmışlardır. Ancak 1983 yılında yapılan saldırılarda yüzlerce ABD askerinin ölmesi ve ABD'de yapılacak olan başkanlık seçiminin yaklaşması nedenleri ile geri adım atmak mecburiyetinde kalmışlardır.¹⁸⁷

Soğuk savaşın etkilerini yitirmeye başladığı 1990'lı yıllarda ABD-İsrail ilişkilerinde ve bu ilişkilerin belirlenmesinde birkaç sebebin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bunların başında ABD'nin bu dönemde bölgedeki çıkarlarını korumada yetersiz kalması, Sovyet tehlikesinin Ortadoğu'da etkisinin artmaya

¹⁸⁴ Behiye Mehtap Pardoğan, a.g.e. s.115

¹⁸⁵ Mustafa Dutak, a.g.e. s.134-135

¹⁸⁶ Besime Yücel, a.g.e., s.44

¹⁸⁷ Esin Benhür Aktürk, a.g.e., s.12

devam etmesi, lobiler ve iç baskılar gibi sebepler gelmektedir.¹⁸⁸ Bunların dışında ABD ile İsrail arasında 1978 yılından itibaren tarım, bilim ve teknoloji alanında iş birliklerinin artması, 1983 yılından itibaren ortak askeri programların yapılması, istihbarat bilgilerinin paylaşılması, ortak araştırma ve geliştirme, ortak dış politika hedeflerinin belirlenmesi gibi konularda stratejik iş birliklerinin başlatılması gibi hususlar önemli rol oynamıştır.¹⁸⁹

Ayrıca ABD ile İsrail arasında Ortak Askeri Grup (JPMG), Ortak Güvenlik Yardım Planlama Grubu (JSAP) ve aynı zamanda terörizm ve Sovyet tehdidine karşı ulusal güvenliklerini arttırmak için stratejik iş birlikleri kurulması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Bu stratejik ve politik yakınlaşmaların yanı sıra ekonomik alanda da birtakım gelişmeler yaşanmış ve ABD İsrail'e yapmış olduğu 3 milyon dolarlık hibeyi devam ettirmiş, 1985 yılında iki ülke arasında tüm gümrük vergileri kaldırılmış ve serbest ticaret anlaşması uygulanmaya başlanmıştır.¹⁹⁰

2.6. Soğuk Savaş Sonrası Amerika Birleşik Devletleri İsrail İlişkileri

Soğuk savaş koşullarının sona ermesi ve 1990'dan itibaren Sovyetler'in kademeli olarak dağılması neticesinde ABD, Ortadoğu'da tek süper güç haline gelmiştir. Bu sayede İsrail'in temel dış politikalarının oluşturulmasında ABD'nin Ortadoğu stratejilerini belirleyen temel sorun da ortadan kalkmıştır.¹⁹¹ Sovyet blokunun dağılmasıyla Irak, Mısır ve Suriye gibi Arap devletlerinin SSCB'den aldıkları siyasi ve askeri destekler doğal olarak kesilmiş ve bunun sonucu olarak da ABD ile İsrail arasındaki müttefiklik ilişkilerini oluşturan ortak düşman algısı ortadan kalkmıştır. Bu durum neticesinde ABD siyasetçileri ve aydınları İsrail'e Soğuk Savaş sürecinde yapılan koşulsuz destekleri eleştirerek, İsrail'in kendi çıkarları için önemini sorgulayan çeşitli eleştiriler getirmişlerdir.¹⁹²

Soğuk Savaş sonrası ABD'nin seçilen başkanlarının İsrail ve Ortadoğu politikalarında görülür şekilde farklılıklar ortaya çıkmıştır. Özellikle ABD başkanı George H. Bush ve Clinton dönemlerinde belirginleşen bu farklılıkları iki kısma ayırabiliriz:

¹⁸⁸ Khalil Marrar, a.g.e., s.8

¹⁸⁹ Tayyar Arı, a.g.e., s.246

¹⁹⁰ Muhammed Berdibek, a.g.e., s.47-48

¹⁹¹ Kamer Kasım, a.g.e., s.126

¹⁹² Muhammed Berdibek, a.g.e., s.51

- Birinci kısım; Arap devletleri ile İsrail arasındaki anlaşmazlıkları bitirerek İsrail'in bölgedeki varlığını kabul ettirmek ve normalleştirmeye çalışmaktır.
- İkinci kısım ise Clinton döneminde ortaya konulan Çifte Kuşatma politikası ile bölgede istikrar ve barışın sağlanacağını düşünülmesi fakat buna karşı ABD'nin bölgedeki varlığını tehlikeye sokacağı ve oluşturacağı düzene karşı çıkacağını bildiği iki ülke yani Irak ve İran'ı hedef almıştır.¹⁹³

1989-1993 yılları arasında ABD Başkanı olan George H.W. Bush, uluslararası ilişkilerde ve Ortadoğu-İsrail politikalarında ABD'nin çıkarlarını ön planda tutmuştur. Bunun için de İsrail'in güvenliğinden ziyade bölgede istikrarın sağlanmasını hedeflemiştir. Bölgedeki enerji kaynaklarının sorunsuz şekilde ABD'ye aktarılabilmesi için Arap Devletleri ile ılımlı politikalar geliştirmeye çalışan Bush, aynı zamanda ABD'nin İsrail ile müttefiklik ilişkilerinden dolayı Müslüman Arap devletlerinin ABD'ye karşı nefretinden doğan eleştirilerin farkında olduğunu göstermeye çalışmıştır.¹⁹⁴ Bu doğrultuda ABD, İsrail ile Araplar arasında barışın sağlanmasının gerektiğini ve bunun yolunun da Filistin sorununun çözümüne bağlı olduğunu belirtmiştir. Bunun içinde Likud Hükümeti'ne barışın sağlanması için ve Filistin'de yeni yerleşim alanlarının kurulmasının durdurulması için baskı yapmaya başlamıştır.¹⁹⁵

ABD yönetimi ile İsrail hükümeti arasındaki gerginliklerin arttığı bu dönemde ABD Dışişleri Bakanı James Baker, Likud Hükümetine büyük İsrail hayalinden vazgeçmelerini, Arap devletleri ile barışın sağlanmasına çalışılması gerektiği gibi açıklamalarda bulunmuştur. ABD Başkanı Bush, yeni politikaya uygun olarak Rusya'dan gelen Yahudi göçmenler için ayrılan 10 milyar dolarlık krediyi durdurmuştur. Yahudi Lobileri ve İsrail Likud Hükümeti, ABD'nin aldığı bu karar karşısında şaşkına dönmüşlerdir. ABD'nin aldığı bu kararlar 1992 yılı seçimlerinde İşçi Partisi'nin iktidardan düşmesine neden olmuştur.¹⁹⁶

¹⁹³ Meliha Benli Altunışık, "Ortadoğu ve ABD: Yeni Bir Döneme Girerken," *Ortadoğu Etütleri*, C.1, S.1, Temmuz 2009, s.72

¹⁹⁴ Muhammed Berdibek, a.g.e., s.53

¹⁹⁵ Kamer Kasım, a.g.e., s.127

¹⁹⁶ Zenife Umerova, a.g.e., s.210-211

Saddam Hüseyin'in 1991 yılında hiç beklenmedik bir anda Kuveyt'e saldırması üzerine ABD ile İsrail'in siyasi ilişkileri ve bu siyasi ilişkilerin çerçevesini belirleyen ABD kamuoyunda, İsrail-Filistin meselesine dair yeni görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. ABD Kamuoyunda 1967 Savaşı sonrası işgal edilen topraklarda bağımsız bir Filistin Devleti'nin kurulması fikrine verilen destek artmış, aynı zamanda İsrail'e duyulan sempati azalmaya başlamış, yapılan yardımlar yerleşim yerleri açılmaması koşuluna bağlanmış, taraflar arası barışın sağlanması ve çözüm üretilmesi için İsrail'e baskı yapılması gerektiğini savunan düşüncelerin artmasını sağlamıştır.¹⁹⁷ ABD, kamuoyunu dikkate alarak İsrail'in, Körfez Savaşı'na doğrudan katılmasına izin vermemiştir. Bunun nedeni ise Irak karşıtı koalisyonun bozulması ve savaşın Irak-İsrail çatışmasına dönüşmesi durumunda, Arap ortaklarının Irak tarafına kayarak yeni bir koalisyon oluşturulmasını engellemektir. Bu sayede ABD Arap devletlerinin desteğini almaya muvaffak olmuştur. ABD, İsrail'in savaşa girmeme stratejisi sayesinde, İran'a karşı koz olarak kullanabileceği Saddam Hüseyin'in iktidarının devamlılığını sağlayarak büyük kazanımlar elde etmiştir.¹⁹⁸

ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında rakipsiz kaldığı Körfez Savaşı sırasında Rusya'dan ve Avrupa devletlerinden bir muhalefet görmemiş olmasından anlaşılmaktadır. Yine bu süreçte İsrail'in, ABD'nin yanında savaşa girmemesi ABD'ye, Arap devletlerinin desteğini kazandırmıştır. Aynı zamanda İsrail ile FKÖ'nün siyasal olarak zayıflamaları, 1991'de Madrid'de İsrail ve Arap devletleri ile Filistinlilerin barış görüşmelerine giden sürece katılmalarına ortam hazırlamıştır.¹⁹⁹

Ocak 1993 yılında yapılan ABD seçiminde iktidarı Clinton yönetimi devralmıştır. Clinton'un, İsrail'e ve Ortadoğu'ya yönelik politikaları Bush dönemine kıyasla değişik bir görünüm oluşturmaktadır. Bu köklü değişiklikler Clinton'un seçim kampanyaları sırasında İsrail'e yönelik söylediği destekleyici müttefiklik vurgularından anlaşılmaktadır. Ayrıca oluşturulması planlanan bu güçlü müttefiklik

¹⁹⁷ Khalil Marrar, a.g.e., s.15

¹⁹⁸ Esin Benhür Aktürk, *ABD ve İsrail'in Dış Politika Stratejilerinin Soğuk Savaş Sonrasında Orta Doğu'daki Güç Dengesi Değişimine Etkileri*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, İstanbul 2011, s.68-69

¹⁹⁹ N. Neşe Kemiksiz, a.g.e., s.155

ilişkilerinin geliştirilmesi için Clinton, askeri ve teknoloji alanında kullanılmak üzere yıllık 3 milyon dolarlık yardım sözünde bulunmuştur.²⁰⁰

Clinton ve Bush dönemi dış politikasında İsrail'e yönelik değişen stratejilere bakacak olursak; İsrail'in Kudüs ve çevresinde oluşturmaya planladığı inşaat alanlarının devam etmesi ve yeni yerleşim yerleri kurulması planlarına itiraz etmemiştir. Clinton, Doğu Kudüs'ün İsrail kontrolünde olduğunu kesinlikle kabul etmiş ve İsrail'in 1967 yılında işgal etmiş olduğu toprakları işgal olarak kabul etmeyerek İsrail propagandası olan, statüsü belli olmayan topraklar görüşünü savunmuştur. İsrail ve ABD'nin bölgedeki varlığını tehdit eden Irak ve İran'ın zayıflatılmasına yönelik planlarda birlikte hareket ederek bu planların hayata geçirilmesini hızlandırmışlardır.

ABD bu dönemdeki barış sürecinde İsrail çıkarlarına uygun ve İsrail'in yanında yer alan politikaları savunmuştur.²⁰¹ Barış görüşmelerinde ABD'nin İsrail yanlısı tutum sergileyeceğinin en büyük göstergesi bu görüşmelere gönderdiği ekip olmuştur. Ekipte İzak Şamir ve Likud Bloku destekçisi olarak bilinen Ulusal Güvenlik Konseyi'nin Ortadoğu Masası Şefi Martin Indyk, sekiz yıl İsrail Büyükelçiliği olarak görev yapan Dışişleri Bakanlığının siyasal planlama bürosu şefi Samuel W. Lewis ve Arap-İsrail görüşmelerinde ABD ekibinin şefi olarak görev yapan Dennis B. Ross bulunmaktaydı. Aynı zamanda Clinton yönetimi Ortadoğu'da oluşturulması planlanan barış sürecine büyük önem vermiştir. Bunun nedeni ise ABD'nin çıkarlarının korunması için bölgedeki istikrarın sağlanmasıdır. ABD'nin bu istikrar meselesiyle gizlemeye çalıştığı esas husus, özellikle Ortadoğu'daki olaylara müdahale etmediği zamanlarda kendisine muhalif olarak gördüğü güçlerin güç kazandıklarına olan inançtır.²⁰²

Clinton döneminin, İsrail-Filistin meselesine yönelik en büyük icraatı bölgede kendi çıkarları doğrultusunda bir barış ortamının sağlanması için yeniden görüşmelere başlanmasını sağlamak olmuştur. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Warren Christopher aracılığı ile 9 Eylül 1993'te iki tarafa da mektuplar gönderilmiştir. Clinton, bu mektuplarda kendisinden önceki yönetimlerden farklı olarak Birleşmiş Milletlerin 242 sayılı Güvenlik Konseyi kararlarını tekzip eden bir

²⁰⁰ Zeynep Güler, a.g.e., s.84

²⁰¹ Kamer Kasım, a.g.e., s.130

²⁰² Zeynep Güler, a.g.e., s.84

yaklaşım sergilemiştir. ABD, İsrail'in 1967 yılında işgal etmiş olduğu Filistin topraklarından çekilmesi gerektiği ve kuvvet kullanılarak alınan toprakların kabul edilemez olduğu kararını hiçe sayarak İsrail'i bu topraklarda işgalci olarak tanımlamadığı gibi İsrail'in bu topraklardan çekilmesi konusuna dahi değinmemiştir.²⁰³

Taraflar açısından maddelere baktığımızda, FKÖ, İsrail'i tanıdığını ve BM Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 sayılı kararını kabul ettiğini ilan etmiştir. Aynı zamanda Filistin Anayasası'nda İsrail'in varlığını reddeden maddelerde de gerekli düzenlemelerin yapılacağını bildirmiştir. İsrail tarafına baktığımızda ise, FKÖ'yü barış görüşmelerinde Filistin tarafının temsilcisi olarak tanımıştır. Bu açıklamaların neticesinde 13 Eylül 1993'te "Oslo I" olarak bilinen İsrail-Filistin arasında "Prensipier Bildirisi" yayınlanmıştır.²⁰⁴ Bu çerçevede İsrail'in Gazze ve Batı Şeria'dan askeri birliklerini çekmesi, Filistin polis güçlerinin buralara yerleştirilmesi, İsrail'in dışişleri hariç, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi alanların yönetimini Filistin yetkililerine bırakmak gibi bazı kararlara imza attığı görülmektedir. Bu imza İsrail'in Batı Yakası ve Gazze'de Filistinliler üzerindeki yönetiminin sonlandığı anlamına gelmekteydi.²⁰⁵

²⁰³ Zenife Umerova, a.g.e., s.213

²⁰⁴ Esin Benhür Aktürk, a.g.e., s.71

²⁰⁵ Ali Ümit Gönülal, a.g.e., s.263-64

Tablo 1:

Oslo Barış Süreci

<u>İlkeler Bildirgesi (Eylül 1993):</u> Oslo’da görüşülmüş resmi anlaşmadır. Anlaşma Filistin Otoritesi (PA) ve “nihai statü” olarak adlandırılan konuları (Kudüs, mülteciler, yerleşimler, güvenlik düzenlemeleri ve sınırları) görüşülecek beş yıllık görüşme dönemini öngörmektedir. İsrail Gazze’den ve Eriha’dan çekilmeyi kabul eder. <u>Kahire Anlaşması (Mayıs 1994):</u> Bu anlaşma yürütmeye alakalıdır. Anlaşma Arafat’ın Gazze’ye dönmesini sağlar ve İsrail Eriha ve Gazze’den çekilirken sınırlanmış idareyi FKÖ’ye devredilmesini öngörür. Bu anlaşma ile beş yıllık saatinin geri sayımı başlar. Nihai statü konularının Mayıs 1999’da tamamlanacağı düşünülmekte. <u>Oslo II (Eylül 1995):</u> Washington’da imzalanmış bu anlaşma Filistin Yasama Organı’nın (PLC) seçimlerini kabul eder (Ocak, 1996) ve Batı Şeria’yı A, B ve C bölgeleri olarak böler. A bölgesi Filistin güvenlik ve sivil güçleri kontrolünde, B bölgesi Filistin Sivil ve İsrail güvenlik güçleri kontrolünde ve C bölgesi tamamen İsrail işgal kuvvetleri altında kalmaktadır. Batı Şeria’nın %72’si C bölgesini oluşturmuş, bununla birlikte Filistin nüfusunun çoğunluğu A ve B bölgelerinde bulunmakta. İsrail altı aylık aralarla üç daha ileri yeniden tertiplemeye söz vermiştir. Oslo II ayrıca nihai statü görüşmelerinin tarihi Mayıs 1996 olarak öngörür. (Ama bu sonradan Başbakan Netanyahu tarafından iptal edildi.)	<u>Hebron Protokolü (Ocak 1997):</u> Hebron, doğu Kudüs dışında İsrail işgali altında kalan son Filistin şehriydi. Bu protokol, 400 Yahudi yerleşimci bulunduran şehir merkezini Filistin ve İsrail askeri yönetimi arasında bölmekte ve şehrin büyük kısmını Filistin’e devretmektedir. (ABD Dışişleri Bakanı Christopher ayrı bir mektupla İsrail’in nihai çekilmelerinin hatları ve yerlerini tek başına belirleyeceğini vurgulamıştır). <u>Wye River Memorandumu (Ekim 1998):</u> Bu belgede FY’nin güvenlik önlemlerini alma sorumluluğu vurgulanmakta ve FKÖ fermanında İsrail’in var olma hakkının tanınmamasıyla ilgili maddeleri yeniden reddedilmesini istenmektedir. (Netanyahu bunun yapılmadığını iddia etmiş, İsrail’i Oslo takımı bunu kabul etmemişti.) Bunun karşılığında İsrail, Batı Şeria’nın %13’ünü kapsayan çekilme yapılacağına dair güvence vermişti. Başkan Clinton fermanın düzeltilmesine tanık olmak için Gazze’yi şahsen ziyaret etmiştir. <u>Sharm El – Sheikh Memorandumu (Eylül 1999):</u> Gecikmiş çekilmelerin Eylül 1999’da başlayarak Ocak 2000’de bitecek gecikmiş çekilmelerin tarifelerini öngörmekte, Azez ve Batı Şeria arasındaki iki güvenli geçiş üzerine anlaşılmış ve İsrail Filistin Mahkumlarını serbest bırakmaya devam edeceğini kabul etmiştir. Eylül 2000 nihai-statü görüşmeleri son tarihi olarak belirlenmiştir.
--	--

Kaynak: Zenife Umerova, a.g.e., s.218

Ancak Clinton yönetiminin Oslo ve Camp David barış görüşmeleri neticesinde ilk turda mutabakata varılan ilkelerin uygulanması için gösterdiği bu çabalar sonuçsuz kalınca “El-Aksa İntifadası” olarak bilinen ayaklanma ile Oslo süreci de sonlandırılmıştır.²⁰⁶ Bu barış görüşmelerinin sona ermesinin nedenleri arasında, ABD’nin Oslo görüşmeleri dönemi boyunca Filistin tarafının endişelerini çok fazla dikkate almamış olmasına karşılık İsrail ile süreci koordineli bir şekilde götürmeye çalışmış başta gelmektedir. Barış görüşmeleri sürecine aykırı olarak ABD, İsrail’e yardımlarına devam etmiş ve Clinton’un İsrail’i ziyareti sonrası bölgedeki terör faaliyetleri için, 100 milyon dolar Arrow füze, karşıtı konuşlandırma için 200 milyon dolar füze, karşıtı lazer silahı için ise yaklaşık 50 milyon dolar yardım teklifinde bulunmuştur.²⁰⁷ Ayrıca ABD’nin görüşmeleri ertelemeinden yararlanan Likud Hükümeti, İsrail’in batı yakasında işgal altındaki Filistin topraklarında yeni yerleşim alanları için inşa çalışmalarına da devam etmiştir.²⁰⁸

İntifada sürecinde bölgede şiddet eylemlerinin giderek artması neticesinde Clinton yönetimi, taraflara baskı ve yaptırımlar uygulayarak şiddet eylemlerinin bir an önce sona erdirmeyi ve barış sürecinin yeniden başlamasını istemiştir. Aralık 2000 yılında ABD, tarafları tekrar bir araya getirmiş ise de bölgede yaşanan şiddet ve terör eylemlerinin yanı sıra iç ve dış etmenler sebebiyle istediği başarıyı elde edememiştir.

ABD’de 2001 yılında yapılan seçimlerde iktidara gelen George W. Bush, Amerika’nın İsrail ile ilgili dış ilişkilerinde Clinton döneminden farklı olacağını seçim çalışmaları döneminde AIPAC’deki bir konferansta yapmış olduğu konuşma ile ortaya koymuştur. Arap-İsrail çatışmasında İsrail’i net bir şekilde destekleyeceğini beyan eden Bush, “*Amerika ve İsrail’in özel bir dostluğu vardır. Aslında, bu bir arkadaşlıktan daha fazlası. Amerika ve İsrail demokrasi ailesinin kardeşleridir, doğal müttefiklerdir-barış yolunda doğal müttefiklerdir.*” diyerek başkanlık döneminin politikalarını bir manada özetlemiştir.²⁰⁹

George W. Bush dönemi, İsrail ile olan ilişkilerde diğer Amerikan başkanlarından farklı olarak mutlak bir yükseliş ortaya koymuştur. Bu yüksek ilişkilerin nedenleri arasında Bush’un kişiliğinin ABD-İsrail ilişkilerini

²⁰⁶ Ali Ümit Gönülal, a.g.e., s.264

²⁰⁷ Muhammed Berdibek, a.g.e., s.60

²⁰⁸ Ali Ümit Gönülal, a.g.e., s.264

²⁰⁹ Muhammed Berdibek, a.g.e., s.68

güçlendirmede etkili olması, Yahudi Lobilerinin her alanda güçlü etkileri ve Bush yönetimi içindeki farklı grupların ve Neo Muhafazakarların etkili olduğu söylenebilir.²¹⁰

Clinton döneminde Amerika stratejilerinin temelini oluşturan bölgedeki çıkarlarının korunması politikası doğrultusunda Araplar ile İsrail arasındaki istikrar ve güven ortamı oluşturma amacı George W. Bush döneminde çok fazla önem görmemiştir. Bu sebeple İsrail hükümeti de bu dönemde Filistin konusunu büyük ölçüde bir terör sorunu olarak gösteren politikalar belirlemiştir. Bu politikanın etkisinde kalan Amerikan Başkanı Bush İsrail'in güvenliği ve Filistin'de reform konularına önem vermiştir.²¹¹ Bush, İsrail ile olan güvenlik ilişkilerini geliştirme yaklaşımlarının yanı sıra İsrail'in arazi müsadereci ve yerleşim yerlerinin genişletilmesi hedefleri, güvenlik anlamında politikalar olarak kabul edilmiş ve bu maksat ile planlar geliştirilmiştir.²¹²

George W. Bush döneminde İsrail-Filistin dış politikalarında değişimlerin yaşanmasına sebep olan en önemli olay 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin ikiz kulelerine yapılan saldırılardır. Yapılan bu saldırılar neticesinde Amerikan kamuoyunda İsrail'e yapılan yardımlar konusunda birtakım tartışmalar çıkmış ve İsrail'e duyulan tarihsel yakınlık yerini korusa da ABD'nin İsrail'e askeri yardımın artırılması gerektiğini savunan bazı kesimlere karşılık, büyük bir çoğunluk ekonomik yardımın tamamen kesilmesi taraftarı olmuştur.²¹³

Tüm bu tartışmalara rağmen Bush yönetiminin İsrail'e vermiş olduğu stratejik destek daha da artmıştır. Amerika bu saldırılar neticesinde küresel terörizme karşı savaş politikalarını benimsemiş ve bunun bir neticesi olarakta İsrail ile olan ilişkiler Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi olağanüstü bir seviyeye tırmanmıştır. ABD dış politikalarının İsrail'in dış güvenlik ve terörizm konuları ile bu dönemde birbiri ile uyum içerisinde olduğunu 4 Nisan 2002 yılında Bush'un beyan etmiş

²¹⁰ Muhammed Berdibek, a.g.e., s.68-69

²¹¹ Meliha Benli Altunışık, a.g.e., s.76

²¹² Zafer Balpınar, *İsrail-Filistin Çatışması: İsrail'in Filistinlilere Yönelik Güvenlik Politikasında Devamlılık ve Değişim*, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul 2011, s.324

²¹³ Khalil Marrar, a.g.e., s.19

olduğu “İsrail’in kendini terörden koruma hakkına saygı duymaktayım” sözlerinden anlaşılmaktadır.²¹⁴

Bush yönetiminin terörizm konusundaki bakış açısı ile İsrail’in Filistin’deki ayaklanmalara karşı izlediği politikaların örtüşmesi neticesinde, barışın önündeki en büyük engel olarak görülen ve teröre destek verdiği iddia edilen Arafat’ın devre dışı bırakılması için 2003 yılında ‘yol haritası projesi’ adı altında yeni bir politika ortaya atılmıştır.²¹⁵ Ancak İsrail-Filistin sorununun temelini oluşturan Kudüs’ün statüsü, mülteciler ve yerleşim yerleri gibi sorunları erteleyerek, gündeme dahi alınmaması²¹⁶ ve öncelikli hedef olarak İntifadanın sonlandırılmak istenmesi, İsrail’in güvenlik sorununu çözmeyi hedefleyen bu projenin de bir başarı sağlamasına imkan tanımamıştır.²¹⁷

George W. Bush’un, İsrail ile dış ilişkilerindeki en temel unsur İsrail-Filistin sorununun çözüme kavuşturulabilmesi için FKÖ ve başkanı olan Yaser Arafat’ın bir an önce devreden çıkarılmasını sağlamaktır. Bu aşamadan sonra ikinci husus, FKÖ’ye yeni bir başkan ve görüşmelerde Filistin’i yeni birinin temsil etmesini temin etmek olacaktır. Bu mesele hallolduktan sonra Bush, Kudüs’ün ikiye bölünerek Filistin tarafında kalacak kısmın, kurulacak Filistin Devleti’nin başkenti olması gerektiğini savunmuştur. Bush, mülteci durumunda olan Filistinliler için, Filistin toprakları içinde kalan bölgelerde yurt edinmelerinin sağlanması eski toprakları İsrail sınırları içinde kaldığı için buralara tekrardan dönüşlere izin verilmemesi gerektiği görüşündedir. Bush yönetimi güvenliğin sağlanabilmesi için de Filistin hava ve deniz sahasının yine İsrail elinde olması gerektiğine inanmaktadır. Bu şartlar dahilinde Batı Şeria ve Gazze’ye geçişlerin kontrolünün de İsrail elinde kalması halinde barış görüşmelerine devam edilebileceği sinyali vermiştir.²¹⁸

2009 yılında ABD de yapılan başkanlık seçiminde iktidara gelen Barack Obama, Ortadoğu politikaları bakımından Bush yönetiminden farklı bir strateji izleyecektir. Bush döneminde özellikle Irak ve Afganistan’da Müslümanlar arasında olumsuz imaj bırakan ABD’nin yeni açılımlar ve söylemler geliştirerek bu olumsuzlukların izlerini silmeye çalışmıştır. Dış politikada diyalog ve çok taraflı

²¹⁴ Ali Balcı, a.g.e., s.143

²¹⁵ N. Neşe Kemiksiz, a.g.e., s.159

²¹⁶ Okay Kızgır, a.g.e., s.78

²¹⁷ N. Neşe Kemiksiz, a.g.e., s.160

²¹⁸ Okay Kızgır, a.g.e., s.82-83

ilişkileri benimseyen Obama, İsrail-Filistin arasındaki çatışmaları sonlandırmak için barış görüşmelerinin yeniden başlaması ve İsrail'in yeni yerleşim alanları inşa etme çalışmalarını durdurması gerektiği yönünde açıklamalarda bulunmuştur.²¹⁹

Obama yönetiminin iktidara geldikten sonra ABD-İsrail ilişkilerinin ilk dönemi gergin bir ortamla başlamıştır. İlişkileri geren çok farklı meseleler arasında birinci sırayı ABD'nin nükleer silahlar ve diğer konularda İran ile anlaşma yolunu seçmesi almıştır. Obama yönetimi, Müslüman Araplara karşı ılımlı bir politika izlemiştir. İsrail'in Batı Şeria'daki yerleşim politikaları sürekli eleştirilmiştir. Ayrıca ikili diplomatik ilişkilerde yaşanan nezaketsizlikler ve Başkan'ın İsrail'i ziyaret etmemesi en önemli hususları oluşturmuştur.²²⁰

Obama, İsrail ile Filistin arasındaki barışın sağlanabilmesi amacı ile dönemin Dışişleri Bakanı John Kerry öncülüğünde 2009 yılında "Ortadoğu Barış Planını" gerçekleştirmeye çalışmıştır. Ancak ABD'nin barışın önünde engel olarak gördüğü İsrail'e, yerleşim yerleri politikalarını durdurması için yapmış olduğu girişimler neticesiz kalmıştır. Bunun yanı sıra bu dönemde ortaya çıkan Arap Baharının getirmiş olduğu politik ortam ve Obama yönetimi ile İsrail arasındaki gergin ilişkiler sağlanmaya çalışılan barış ortamının neticesiz kalmasına sebep olmuştur.²²¹

2012 yılında yapılan ABD başkanlık seçimlerinde, Netanyahu BM'ler Genel Kurulu için New York'a gelmiş ve bu süreçte Obama ile görüşmemiştir. Netanyahu'nun seçim öncesi ABD'ye gelişi kimi çevrelerce seçime müdahale olarak değerlendirilmiştir. Netanyahu'nun ABD'de bulunduğu süreçte Obama'nın İran ile müzakere sürecini eleştirerek karşı çıkması, ilişkilerin daha da gerilmesine neden olmuştur. ABD'deki seçim sürecinde Obama'nın İsrail ile olan olumsuz ilişkileri Cumhuriyetçi muhalif Mitt Romney tarafından ağır şekilde eleştirilmiştir.²²² Obama ikinci dönemde tekrardan iktidara geldikten sonra 2013 yılından itibaren İsrail ile Filistin arasındaki barış görüşmelerine yeniden başlatmış, ancak İsrail'in yerleşim faaliyetlerini sürdürmeye devam etmesi, Filistin Devleti'nin 1967 sınırlarına itiraz

²¹⁹ Meliha Benli Altunışık, a.g.e., s.79

²²⁰ Erol A. Cebeci, Kadir Üstün ve Kılıç Kanat, "Başkanlık Seçimleri Sonrasında ABD'nin Ortadoğu Politikası," *SETA*, S.54, Ekim 2012, s. 14

²²¹ Zuhale Çalık Topuz, "Trump Dönemi Değişen Dengelerin Filistin-İsrail Barış Sürecine Etkisi," *Akademik Ortadoğu*, C.13, S.1, 2018, s.117

²²² Kılıç Buğra Kanat, "Netanyahu'nun Ziyareti Gölgesinde ABD-İsrail İlişkileri," *SETA*, S.92, Mart 2015, s.5

etmesi ve Filistinli tutukluların serbest bırakılması gibi konularda anlaşamamaları müzakere sürecini neticesiz bırakmıştır.²²³

Görünüş itibari ile Obama döneminde ABD-İsrail ilişkileri gergin bir izlenim bıraksa da aralarındaki müttefiklik bağları her zaman yerini korumaya devam etmiştir. Örneğin, 2011 yılında Obama, New York'ta Amerikan Yahudi Kongresi adlı kuruluşun başkanı Jack Rosen'in evinde yapılan toplantıda ABD ile İsrail arasında kötü giden ilişkilerin sorulması üzerine yaptığı konuşmasında *"Hiçbir müttefik İsrail devletinden daha önemli değildir"* ve devamında *"ABD'de bugüne kadar tüm yönetimlerden çok daha fazla İsrail devletinin güvenliği için çalıştık. Konu İsrail'in güvenliği olduğunda bundan taviz vermeyiz"* sözleri ile seçim döneminde kendisine verilecek her türlü desteği sağlamanın yanında ABD-İsrail ilişkilerinin ne boyutta olduğunu da ortaya koymuştur.²²⁴ Ayrıca 23 Nisan 2013 tarihinde ABD savunma bakanı Chuck Hagel İsrail'i ziyareti sırasında İsrail'in bölgedeki hava üstünlüğünü sağlayacak özel silah satışı anlaşmasının sonuna geldiğini açıklamıştır. Bu açıklama üzerine İsrail savunma bakanı Yaalon ise silah satışının ABD-İsrail müttefiklik ilişkilerinde ABD yönetiminin İsrail'i destekleme kararlılığının göstergesi olduğuna vurgu yapmıştır.²²⁵

²²³ N. Neşe Kemiksiz, a.g.e., s.169

²²⁴ Yıldırım Turan, "İsrail 2011," *Ortadoğu Yılığ*, s.164

²²⁵ Yıldırım Turan, a.g.e., s.122

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABD BAŞKANI DONALD TRUMP-İSRAİL İLİŞKİLERİ

3.1. İsrail-Filistin Hattında Yaşanan Olaylar (2016-2017)

İsrail, Uluslararası Hukuku ve insan haklarını görmezden gelerek 2016 ve sonrasında Filistin'e yönelik baskılarını artırmış, yerleşim yeri inşaatlarına devam etmiş ve yeni yerleşim alanları açma faaliyetlerini sürdürmüştür. Yine Filistin halkının içinde bulunduğu çemberi daraltabilmek için ekonomik kısıtlamaları artırmış, keyfi gözaltılar ve ayrımcı politikalarının yanı sıra Filistinli sivillere yönelik saldırılarını artırarak devam ettirmiştir.²²⁶

İsrail'in Filistin'de yıllardır uyguladığı böl parçala yut politikalarının bir parçası olan ve nüfusun işgal altındaki bir bölgeye zorla aktarılması Uluslararası İnsan Hakları hukukuna aykırı olmasına rağmen 1 Ağustos 2016 ile 30 Kasım 2017 tarihleri arasında 48'i Doğu Kudüs'te bulunan 180 yerleşim yeri de dahil olmak üzere Filistin'e ait 734 yapıya el koymuş veya yıktırmıştır.²²⁷ İsrail'in Filistin'e yönelik mevcut politikalarının devam ettiği bu süreçte Rusya, 30 Kasım 2016 tarihinde yapmış olduğu bir açıklama ile 1967 yılı sınırlarına tabi ve başkenti Doğu Kudüs olan bir Filistin Devleti'nin kurulması gerektiğini açıklamış, İsrail-Filistin müzakeresine tekrar başlanması gerektiği yönünde çağrılar yaparak bu meseleyi yeniden uluslararası gündeme taşımıştır.²²⁸ İsrail'in genişleme ve yıkıcı faaliyetlerine gelen tepkiler üzerine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 23 Aralık 2016 tarihinde, İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarında yasa dışı tüm yerleşim faaliyetlerini "hemen ve tamamen" durdurmasını öngören karar tasarısını kabul etmiştir. ABD'nin çekimser oy kullandığı bu karar karşısında İsrail, ABD' ye çok sert tepki göstererek Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun karına uymayacağını açıklamıştır.²²⁹

Uluslararası alandan gelen bu tepkilere rağmen İsrail yeni yerleşim alanları açmaya devam etmiş, açılan bu yerleşim alanlarının güvenliğini ve diğer temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için nüfuzunu kullanmaktan çekinmemiştir. İsrail,

²²⁶ Montse Ferrer, "The War Report 2017 The Armed Conflict In Israel-Palestine," *The Geneva Acatemi*, January 2018, s. 1

²²⁷ Montse Ferrer, a.g.e., s.3

²²⁸ <https://www.cnnturk.com/dunya/filistin-sorunu-nedir-yuz-yillik-tarihinde-neler-yasandi?page=4>, *CCN Türk*, 15.12.2017, s. 21

²²⁹ Buse Özşüner, "İsrail-Filistin Sorununun Tarihçesi: 1897'den 2021'e," *Bianet*, 07. Aralık. 2017, s.15

Filistin halkı arasında bağlantıları kopararak küçük yerleşim alanlarına dönüştürebilmek için başta Doğu Kudüs olmak üzere Filistinlilerin çoğunlukta olduğu topraklarda genişleme faaliyetlerini de sürdürmüştür. Aynı zamanda bu dönemde bölgeyi tamamen kontrolü altında tutabilmek için 24 Eylül 2017 tarihinden itibaren ayırma duvarları ve kontrol noktalarının yüzde altmış beşini tamamlamış, yeni ayrılık bariyerlerinin inşasına da devam etmiştir.²³⁰

İsrail'in kurulduğu yıllardan itibaren en büyük temel hedeflerinden biri olan Mescid-i Aksa'nın kendi kontrolleri altında tutulması düşüncesi bu yıllarda da devam etmiştir. Mescid-i Aksa'nın bütün giriş ve çıkışlarını kontrol altına almaya çalışan İsrail polisi, 14 Temmuz 2017 tarihinde Mescid-i Aksa'da silahlı saldırıda bulunduğunu iddia ettiği üç Filistinliyi öldürmüş ve yaşanan olaylar neticesinde iki İsrailli polisi de ölmüştür. İsrail bu olayları bahane ederek Mescid-i Aksa'nın içinde bulunan Harem el Şerif bölgesinin giriş ve çıkışlarını iki gün boyunca yasakladıktan sonra giriş kapılarına metal dedektörler yerleştirmiştir. Filistinliler Doğu Kudüs ve Batı Şeria'da İsrail'in bu provakasyonlarını protesto etmişlerdir. İsrail, Filistinli protestoculara sert bir şekilde müdahale etmiş ve dört Filistinli hayatını kaybetmiştir.²³¹

İsrail'in 2007 yılından beri on yıl boyunca Gazze'ye kara, hava ve denizden uygulamış olduğu ablukanın sonucunda Filistinliler temel ihtiyaçlarına ulaşamamışlar ve bu durumun sonuçları 2017 yılına gelindiğinde felaket boyutlarına ulaşmıştır. Kasım 2017 yılından itibaren Filistinlilere sağlanan suyun %95'i kirlenmiş, sağlanan elektriğin %63'ü azalmış, yaşanan işsizlik oranları %63'lere ulaşmış ve bunların yanı sıra okul, hastane, kurum veya iş yerlerinde yarı zamanlı çalışmaya başlanılmıştır.²³² İsrail yönetimi uluslararası hukuka aykırı olmasına rağmen Filistin topraklarında yerleşim yeri faaliyetlerini sürdürmüş, Filistinlilerin toprakları müsadere edilmiş, ekonomik ve fiziki kısıtlamalar artarak devam etmiştir. Bunların yanı sıra Filistinlilere herhangi bir gerekçe olmaksızın, suçlama veya yargılama yapılmadan her türlü erişime kapalı olarak keyfi gözetimler yapılmıştır. Bu

²³⁰ Montse Ferrer, a.g.e., s.4

²³¹ Buse Özşüner, "İsrail-Filistin Sorununun Tarihçesi: 1897'den 2021'e," *Bianet*, 07. Aralık. 2017, s.15

²³² Chouiteh nor el Imane, *The Impact of Donald Trump's Foreign Policy Towards The Middle East (Case Study: The Palestinian Issue)*, Mohamed Kheider University of Biskra Faculty of Letters and Languages Department of Foreign Languages Letters and English Languages English Language Literature and Civilization, 2020-2021, s.36

hukuksuz uygulamaların neticesi olarak Aralık 2017 yılında 434 Filistinli tutuklanmıştır.²³³

3.2. Donald Trump'ın Başkanlık Seçimi Sürecinde İsrail Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri

Donald Trump Filistin konusunda kendisinden önceki ABD Başkanlarından çok farklı bir politika uygulamıştır. Bu politikalar, seçim döneminde yapmış olduğu İsrail yanlısı açıklamalar, uluslararası kararları hiçe sayan Kudüs kararı ve Filistinliler için tam teslimiyet anlamına gelen Yüzyılın Anlaşması Planı ile daha da netleşmiştir. ABD'nin 45. Başkanı Donald Trump'ın bu belirleyici politikalarını değerlendirmeden hakkında kısa bir bilgi vermekte yarar vardır:

Donald Trump, 14 Haziran 1946 tarihinde Queens New York'ta doğmuştur. Babası Fred Trump Alman kökenli bir gayrimenkul yatırımcısıdır. Annesi ise İskoç kökenli Mary Mcleod'tur. Beş çocuklu ailenin en küçüğü olan Donald Trump, 1960 yılının başlarında liseyi terk etmiş ve ardından askeri akademide okumuştur. 1968 yılında Pensilvanya'da bulunan Wharton Institute'de işletme bilimleri eğitimi almıştır. Mezun olmadan önce emlak ve inşaat sektörü ile ilgilenen Trump 1971 yılında babasının şirketini devralmıştır. Manhattan'a taşınan Donald Trump, şirketin adını "Trump Organizasyon" olarak değiştirmiş ve kısa sürede yaptırdığı oteller, konutlar ve ticari binalar ile adını duyurmuştur. 2000 yılında Reform Partisinin başkanı olarak seçime katılmış fakat kısa süre sonra adaylıktan çekilerek partiden ayrılmıştır. Birçok kitabı bulunan Trump'ın ilk kitabı 1987 yılında yayınlanan The Art of the Deal'dir. 2004 yılında, 2015 yılına kadar yayınlanacak olan NBC kanalında "Çırak" (The Apprentice) programında ekrana çıkmıştır. Donald Trump, 2016 yılında yapılan ABD Başkanlık seçiminde Cumhuriyetçi Parti'den başkan adayı olmuştur.²³⁴

Donald Trump'ın İsrail ile tüm politik ilişkilerinin ne şekilde olacağını ABD Başkanlığı seçim döneminde bu konu ile alakalı verdiği tepkiler ile ortaya koymuştur. Bilindiği üzere 2009-2017 yılları arasında iki dönem ABD Başkanı olan Obama'nın İsrail ile olan ilişkileri tarihte olmadığı kadar gergin ve sıkıntılı geçmiştir. İsrail Başbakanı Netanyahu ile Obama arasında diplomatik problemlerin yaşandığı bu süreçte Başbakan Netanyahu Obama'ya yönelik İsrail karşıtı olduğu eleştirileri

²³³ Montse Ferrer, a.g.e., s.4

²³⁴ Donald Trump, https://tr.wikipedia.org/wiki/Donald_Trump, E.T:03.11.2022

dahi yapmıştır. ABD yönetiminin İsrail ile tüm bu karşılıklı eleştirileri sürdürdüğü süreçte Donald Trump, sosyal medya hesabından yapmış olduğu bir açıklamada Başkan olduktan sonra İsrail ile ilişkilerin eskisi gibi olmayacağını söyleyerek İsraillilerden 20 Ocak’a kadar sabretmelerini istemiştir. Trump’ın bu açıklamasından sonra İsrail’in Obama’ya yönelik eleştirileri azalmıştır.²³⁵

Trump, ABD Başkanlığı seçim kampanyalarının ilk dönemlerinde İsrail-Filistin meselesinde tarafsız kalacağını iddia etmiştir. Fakat ilerleyen süreçte rakibi Hillary Clinton’un İsrail’i destekleyeceği yönünde açıklamalarda bulunması üzerine Trump’ın İsrail’e yönelik esas düşüncelerini ortaya koyan İsrail lehine, “*mümkünse tarafsız olmayı çok isterdim. Muhtemelen mümkün değil çünkü çok fazla nefret var ve benden daha fazla İsrail yanlısı kimse yok*” açıklamalarını yapmıştır.²³⁶ Trump’ın İsrail’le yakınlığı 2015 yılındaki seçim kampanyaları ile başlamış gibi gözükse de bu ikili ilişkileri daha önceki tarihlere dayanmaktadır. Ocak 2013 yılında İsrail’deki seçim sürecinde Trump yaptığı açıklamada; “*Benjamin Netanyahu’da gerçekten büyük bir başkanınız var. Onun gibi kimse yok. O bir kazanan. Çok saygı duyulan bir insandır. Herkes tarafından son derece düşünceli biri kabul edilen, büyük, büyük ve yeni görüşe sahip biridir. Benjamin’e oy ver. Müthiş bir adam. Müthiş bir lider. İsrail için harika.*” ifadeleri ile süregelen karşılıklı ilişkilerini ortaya koymuştur.²³⁷

Trump, 2016 yılı seçim çalışmaları boyunca İsrail ve İsrail halkına destek vereceğini açıkça dile getirmiştir. ABD başkanı olduktan sonra İsrail’in ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmesinin sona ereceğini söyleyen Trump, Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanıyacağı ve ABD Büyükelçiliğinin Tel Aviv’den Kudüs’e taşınacağı sözünü vermiştir.²³⁸ ABD’deki ekonomik ve düşünce kuruluşları üzerinde etkin bir güç olduğu bilinen lobilerin ABD Başkanlık seçimlerindeki etkileri bilinen bir gerçektir. Donald Trump, seçim faaliyetlerini yürüttüğü 21 Mart 2016 tarihinde önemli bir Yahudi Lobisi olan AIPAC’ta yaptığı konuşmada İsrail ile olan ikili ilişkilerini öne çıkararak: “*Bugün sizinle İsrail’in ömür boyu destekçisi ve gerçek dostu olarak konuşuyorum. Bu gece buraya sana İsrail hakkında hoş görünmek için gelmedim. Politikacıların yaptığı budur: hepsi konuşur, ama eylem olmaz. Buraya*

²³⁵ Haydar Oruç, “İsrail 2016,” *Ortadoğu Yıllığı 2016*, s.150-152

²³⁶ Mustafa Karakaya, *Hamas and The United States: Conflicting Visions and Policies in Palestine From 1987 to 2020*, Middle East Technical University Social Sciences, 2021, s.122

²³⁷ Grace Wermenbol, “Global and Regional Order Israel-Palestine and The Deal of The Century U.S. Foreign Policy Under President Donald J. Trump 2017-2019,” *friedrich-Ebert-Stiftung*, s.4

²³⁸ Mustafa Karakaya, a.g.e., s.122

sizinle stratejik müttefikliğimiz, sarsılmaz dostluğumuz ve kültürel kardeşliğimiz, Ortadoğu'nun tek demokrasisi, İsrail Devleti ile Amerikan ilişkilerinin geleceğinde nerede durduğum hakkında konuşmak için geldim” demiş ve devam eden konuşmasında ABD Başkanı olduktan sonra İsrail'e vereceği destekleri ve her alanda yapacağı savunmalarını sıraladıktan sonra şu ifadeleri dikkat çekicidir; “Bu odadaki insanları seviyorum. İsrail'i seviyorum. İsrail'i seviyorum. İsrail ile o kadar uzun zamandır birlikteyim ki, en büyük onurlarımdan bazılarını İsrail'den aldım, benden önce babam, inanılmaz.” ifadeleri ile açıklamıştır.²³⁹

Donald Trump ABD Başkanlık seçimi süreci boyunca İsrail'e verilecek desteği yinelemekten geri durmamıştır. Trump, 26 Ekim 2016 tarihinde eski kent bölgesinde düzenlenen mitingde vermiş olduğu videolu mesajında “İsrail'i sevdiğini ve Yahudi inancına saygı duyduğunu...” açıklamış ve devamında ise” Seçimi kazanması halinde ABD yönetiminin İsrail ile omuz omuza çalışacağını belirterek, birlikte, İran gibi İsrail'i ve İsrail halkını yok etmeye kararlı olan düşmanlara karşı duracağız. Birlikte, Amerika'yı ve İsrail'i yeniden güvenli yapacağız.” ifadelerini kullanmıştır.²⁴⁰

Trump'ın ABD Başkanlığı döneminde İsrail ile daha önceki ABD Başkanlarında olmadığı kadar iyi müttefiklik ilişkileri içerisinde olacağını gösteren diğer önemli bir konu da başkanlık seçim çalışmaları boyunca Trump'ın Yahudi asıllı eşi Jared Kushner'in babası yani Trump'ın kayın pederinin destekleridir. Yine seçim çalışmaları sürecinde Trump'ı milyonlarca dolar yardım yaparak destekleyen diğer önemli bir kişi de Amerika'nın en zengin Yahudi'si olan Sheldon Adelson'dur.²⁴¹ ABD Başkanı seçilen Trump İsrail-Filistin meselesinde sunacağı barış önerilerinde İsrail'in lehine ve tek taraflı çözüm önerilerinin ortaya konulduğu bir süreç yaşanacaktır.²⁴²

²³⁹ Sarah Bekley, “Read Donald Trump's Speech to AIPAC,” *TIME*, s.1-12

²⁴⁰ Mehmet Sait Dilek, “Trump Yönetiminin Kudüs Kararına Analitik Bakış,” *International Journal of Social Inquiry*, C.11, S.1, Haziran 2018, s.100-101

²⁴¹ Naciye Karakuş, *ABD Başkanı Donald Trump'ın Söylemlerinde İslamofobi*, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı, Gaziantep 2019, s.64-65

²⁴² Zuhâl Çalık Topuz, s.109

3.2.1. Donald Trump'ın İsrail Dış Politikası ve Belirleyici Etmenler

Trump ABD Başkan'ın seçildikten sonra dış politikada İsrail ile ilişkilerini belirleyecek ve Filistin konusunda kendisine fikirler verecek ekibini de bu doğrultuda oluşturmuştur. Bu kişiler muhafazakâr şahin, İsrail yanlısı ve Yahudi veya Evanjelik Hristiyanlardan oluşmaktadır. Bu ekibin önemli kişilerinden biri olan ve ilerleyen dönemde İsrail-Filistin meselesine çözüm olarak sunulan Yüzyılın Anlaşması Planını hazırlayacak ekibin başına getirilecek kişi damadı ve kıdemli danışmanı Jared Kushner'dir.²⁴³ Kushner, New York'un önde gelen Yahudi ailelerinden birinin mensubu ve İsrail ile sıkı ilişkileri olan birisidir. Trump, 19 Ocak 2017 yılında damadı Kushner'e yönelik yaptığı açıklamada, *"Ortadoğu'da barışı Kusner sağlayamazsa hiç kimse sağlayamaz. Hayatım boyunca duyduğum en zor anlaşma ancak bana öyle geliyor ki Kusner çok iyi iş çıkaracak"* ifadeleri ile İsrail-Filistin meselesinde damadına duyduğu güvenden bahsetmiştir.²⁴⁴

Trump'ın Başkan yardımcılığı görevini yapacak olan diğer önemli bir isim de Mike Pence'dir. Indiana Valiliği yaptığı dönemde mensubu olduğu grubu *"Evejalik Katolik"* olarak tanıtırken daha sonraki dönemlerde kendisini *"Hristiyan, Muhafazakâr ve Cumhuriyetçi"* olarak nitelendiren biridir.²⁴⁵ Yine Trump'ın Dışişleri Bakanlığı görevini yapan Mike Pompeo ve Ulusal Güvenlik Danışmanı Jonh Bolton, İsrail'e verdikleri güçlü desteklerle bilinen kişilerdir. Son olarak da kendisinin yıllarca avukatlığını yapan 27 Aralık 2016 tarihinde Uluslararası Barış Görüşmelerinden Sorumlu Özel Temsilcilik görevine getirilen Jason Greenblatt'dır. Greenblatt'ın, Haredim Yahudi bir aileden geldiği ve Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak tanınması çalışmalarında etkili olan kişilerden birisi olduğu bilinmektedir.²⁴⁶

Trump ABD Başkanlığı sürecinde Ortadoğu'ya yönelik Amerikan stratejilerini Aralık 2017'de şu temel başlıklar ile açıklamıştır: IŞİD terörünün sonlandırılması, terör ile mücadele konusunda etkin adımların atılması, İran tehdidinin bastırılması ve son olarak da İsrail-Filistin çatışmasına kalıcı bir çözüm getirilmesidir.²⁴⁷ Trump'ın, dış politikada en önemli yeri olan Ortadoğu

²⁴³ Anisah Amalia Soekarno, "United States' Unwavering Support to Israel: Biased Foreign Policy in Israel-Palestine Conflict Under President Donald Trump's Administration (2016-2019)," *Journal of International Relations*, C.5, s.3, 2019, s.500

²⁴⁴ Mehmet Sait Dilek, a.g.e., s.103

²⁴⁵ <http://www.acikmedeniyet.com/tr/guncel-yazi/kim-bu-evanjelikler-ve-amerikaya-etkisi-ne>, Açık Medeniyet Gazetesi, E.T. 24.05.2022. Saat:14.10

²⁴⁶ Mehmet Sait Dilek, a.g.e., s.104

²⁴⁷ Zuhal Çalık Topuz, a.g.e., s.117

meselerinde ve özelde İsrail-Filistin çatışması konusunda siyasi deneyiminin olmadığı, ancak bu meselenin bazı önemli detaylarının farkında olduğu söylenilebilir.²⁴⁸ Başkanlığı süresince genel dış politikalar konusundaki eleştirilerin temelinde belirsizliğin olması ve öngörülemez bir tavır içerisinde bulunmasıdır. ABD yönetiminde kaldığı süre boyunca aldığı birçok karar neticesinde uluslararası taahhütlerden vazgeçen ve diplomatik sözleşmeleri altüst eden biri görünümüne sahip olmuştur.²⁴⁹

Donald Trump'ın Başkanlığı dönemi dış politikasında yukarıda bahsedilen Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejileri ve Amerikan milliyetçiliğine dayanan bu politikalar üç başlık altında toplanmıştır:

- Birincisi, Amerikan ulusal güvenliğini sağlayabilmek için ordunun güçlendirilmesi ve bu yönde yatırımların artırılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda 2018 yılında 700 milyon dolarlık yatırım yapılırken, 2019 yılında ise 716 milyon dolarlık fon ayrılmıştır. Bunların yanı sıra NATO müttefiklerinin savunma harcamalarına 100 milyar dolarlık bir artışın sağlanmasında da yardımcı olmuştur.²⁵⁰
- İkincisi, Amerikan çıkarlarının savunulması prensipleri, radikal terör grupları ile mücadele içine girilmiş, özellikle petrol ve petrol yollarının güvenliği hedeflenmiştir. Bu kapsamda Amerika'nın bölgedeki çıkarlarını savunan ve terörist olarak nitelendirilen gruplara karşı mücadelede İsrail'e verilen güven ve desteğin artırılması hedeflenmiştir.²⁵¹ Bu politikanın en önemli diğer bir maddesi olan ve hem İsrail'e hem de ABD'ye karşı tehdit olarak görülen İran faktörüdür. Amerika'nın Obama döneminde İran ile yapmış olduğu nükleer anlaşma İsrail tarafında büyük rahatsızlığa sebep olmuştur. Ayrıca İran, Trump'ın ifadeleri ile tüm terör örgütlerinin kaynağı ve yardım edeni olarak görülmektedir. Bu kapsamda Trump, İran ile yapılan nükleer anlaşmayı gözden geçirmiş ve ayrıca Amerikan ve

²⁴⁸ Raphael Cohen- Almagor, "Donald Trump end the Israeli-Palestinian Conflict," *E-International Relations*, 2017, s.1

²⁴⁹ Chouiteh nor el Imane, a.g.e., s.41

²⁵⁰ Ali Çobanoğlu, a.g.e., s.194

²⁵¹ Anisah Amalia Soekarno, a.g.e., s.495-496

İsrail çıkarlarına ters düştüğünü iddia ettiği İran'ı yeniden düşman olarak belirlemiştir.²⁵²

- Son olarak, Amerika'yı koruma politikası söylemleri seçim döneminde Amerikan milliyetçiliği sloganı ile gündeme gelmiştir. Trump görevi devraldığı 20 Ocak 2017 tarihinde yapmış olduğu konuşmasında *“Birlikte, Amerika'yı yeniden güçlü kılacağız. Amerika'yı yeniden zengin edeceğiz. Amerika'yı yeniden güvenli hale getireceğiz”* sözleri ile önce Amerika prensiplerini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda Amerikan politikalarını ve çıkarlarını her şeyin önüne koyan bu düşünce ile ABD'ye yük olan uzun savaşlardan vazgeçilmiş ve Amerikan ekonomisini ve ordusunu yoran çatışmalardan uzak durmayı hedeflemişlerdir.²⁵³

Donald Trump'ın, başkanlık seçimi çalışmaları boyunca ve hatta daha önceki dönemlerde yaptığı açıklamalarında İsrail yanlısı tek taraflı tutumu bilinmektedir. Trump, seçim sonrası göreve başlama aşamasında sosyal medya hesabında yapmış olduğu açıklamada İsrail'e, *“Bundan sonra olmaz. İran ile varılan anlaşma korkunç bir sonun başlangıcıydı. Şimdi de BM! Tüm bunlara karşı güçlü dur İsrail. 20 Ocak hızlı bir şekilde geliyor!”* demiştir. Ayrıca göreve başladıktan sonra yapmış olduğu başka bir açıklamada da yine, *“Sandığınızdan çok daha erken olacak. Yeni dönemde İsrail'e zarar vermeye çalışanlar büyük bedeller ödeyecekler ve bu bedel sadece ABD'de değil, İsrail'de de artacak”* sözleri ile net bir şekilde tarafını ortaya koymuştur.²⁵⁴ Ancak buna karşı Filistin'e yönelik tavrı ve fikirleri tam tersi olduğu, yaptığı başka bir röportajdan anlaşılmaktadır: *“Filistinlilerin çocuklarını terörist olarak yetiştirmekle suçlamış, devamında Filistinlilerin İsrail işgaline karşı direnmelerini terör faaliyeti olarak değerlendirmiş ve son olarak da İsrail'in varlığına saygı duymaları gerektiğini”* söylemiştir.²⁵⁵

Donald Trump'ın, Başkanlığı döneminde diğer önemli bir mesele de Filistin toprakları üzerinde İsrail'in yeni yerleşim alanları açmasına verilen tepkidir. Trump'ın ABD Başkanı seçilmesinin ardından İsrail, Amerika'nın yerleşim yerlerine tepkisini ölçmek ve mevcut fırsatları değerlendirebilmek için Batı Şeria ve Doğu

²⁵² Naciye Karakuş, a.g.e., s.66

²⁵³ Ali Çobanoğlu, a.g.e., s.194-195

²⁵⁴ Mehmet İlhan, a.g.e., s.60

²⁵⁵ Naciye Karakuş, a.g.e. s.65

Kudüs'te yaklaşık 5.500 yeni yerleşim alanının inşasına onay vermiştir.²⁵⁶ İsrail'in bu girişiminin ardından ABD yönetimi yaptığı açıklamada yeni yerleşim alanlarının açılması, muhtemel barış ortamına zarar verebileceği değerlendirilerek yapılarak yerleşim yerleri konusunda henüz pozisyon belirlemediklerini ifade etmişlerdir.²⁵⁷

Ancak ilerleyen süreçte Trump'ın, İsrail ve Netanyahu'ya yönelik destekleyici açıklamalarda bulunması ve BM'lerin 2334 sayılı kararını kabul etmeyeceğini söylemesi, Trump'ın yerleşim yerleri konusunda İsrail'e verdiği desteği ortaya koymuş ve aynı zamanda İsrail tarafını da cesaretlendirmiştir. İsrail yönetimi beklediği bu fırsatı değerlendirmiş ve Batı Şeria'da mevcut yerleşim yerlerine ek olarak en az 219 yeni konut inşa edilmesine karar vermiştir.²⁵⁸ Yine bu açıklamalardan sonra İsrail yeni yerleşim alanlarının açılmasına hız vermiş ve 2017 ile 2019 yılları arasında Batı Şeria'da yerleşimci sayısı hızla artarken yerleşim alanı sayısı 2.267'e çıkartılmıştır.²⁵⁹

3.2.2. Donald Trump'ın Tartışmalı Kudüs Kararı ve Verilen Tepkiler

Kudüs şehrinin egemenlik hakkı meselesi, İsrail Devletinin kurulmasından günümüze kadar İsrail-Filistin çatışmasında ilk sırayı oluşturmaktadır. Kudüs meselesi konusunda taraf olan ABD, şehrin egemenliğinin kime ait olduğu hakkında 1995 yılına kadar net bir adım atmamıştır. Ancak ABD Kongresi, 1995 yılında bir karar almış ve İsrail'in başkenti olarak Kudüs'ü tanımıştır. Büyükelçiliğin 31 Mayıs 1999 tarihine kadar Kudüs'e taşınmasını amaçlayan "Kudüs Büyükelçilik Yasası'nı" onaylayan ABD Kongresi, bu kararı uygulayıcı merci olarak da Amerikan Başkanı işaret etmiştir. Ancak Kongrenin almış olduğu bu kararın uygulanması halinde oluşturabileceği muhtemel problemlerden dolayı ve bölgedeki çatışmaların artması riskine karşı Trump'ın ABD Başkanlığı dönemine kadar periyodik olarak ertelenmiştir.²⁶⁰

Kudüs şehrinin bu statüsü 2016 sonu ABD Başkanlık seçimlerine kadar korunmuştur. ABD Başkan adayı olan Donald Trump Başkanlık seçim çalışmalarını yürüttüğü süreçte bu durumun değişeceğini ve başkan olması halinde Kudüs'ü

²⁵⁶ Raphael Cohen- Almagor, a.g.e, s.2

²⁵⁷ https://ballotpedia.org/Federal_policy_on_Israel_and_Palestine,_2017-2018, Federal Policy on Israel and Palestine, 2017-2018, *Ballot Pedia*, s.7

²⁵⁸ Mehmet İlhan, a.g.e, s.59-61

²⁵⁹ Fatih Demir, a.g.e., 59

²⁶⁰ Taylan Özgür Kaya, "Trump-Avrupa Birliği ve İsrail-Filistin Uyuşmazlığı," *Ortadoğu Araştırma Merkezi*, no:219, 2018, s.12

İsrail'in başkenti olarak tanıyacağını dile getirmiştir. Donald Trump, 25 Eylül 2016 yılında New York'ta yapmış olduğu bir konuşmasında, *“Başkan seçilmesi halinde Kudüs'ü İsrail devletinin başkenti olarak tanıyacağını”* ifade etmiştir. Yine başka bir konuşmasında, *“ABD'nin Trump yönetiminde Kongre'nin Kudüs'ü İsrail'in bölünmemiş başkenti olarak tanıma kararını (1995) kabul edecek”* ifadeleri ile seçim sonrası Kudüs ile ilgili düşüncesini ortaya koymuştur.²⁶¹

Trump'ın, başkanlık seçim çalışmaları sürecinde Kudüs meselesi ile ilgili propaganda yapmasındaki en büyük nedenleri arasında Yahudilerin oy potansiyeli ve lobilerin her alandaki etkin gücünü yanına çekme düşüncesidir. Bunların yanı sıra Amerikan halkının %25'ini oluşturan Evanjelik Hristiyanların etkisi de dikkate almak gerekmektedir.²⁶² Yine Trump'ın Kudüs kararını açıkladığı dönem kendisine ve İsrail Başbakanı Netanyahu'ya yönelik siyasi baskıların arttığı bir süreç yaşanmıştır. Trump'a yönelik bu siyasi ve hukuki baskıların nedenleri arasında ABD Başkanlık seçimi sırasında Rusya'nın seçime müdahil olduğu gerekçelerinden dolayı başkanlıktan azledilmesi gibi konular gündeme gelmiştir. Bu olayların neticesinde Trump, ABD Kongresi üzerinde önemli bir nüfusa sahip olan Yahudi Lobilerinin desteğini hedeflediği söylenebilir.²⁶³ Benzeri şekilde Netanyahu hakkında İsrail'de yolsuzluk ve görevi kötüye kullanma gibi konulardan dolayı soruşturmaların devam ettiği bir süreçte bu kararın alınması üzerlerindeki siyasi baskıları azaltmaya yönelik olduğu şeklinde yorumlanmıştır.²⁶⁴

ABD Başkanı Donald Trump, 6 Aralık 2017'de Balfour Deklarasyonu'nun yüzüncü yılına denk gelen Kudüs kararını *“gecikmiş bir karar”* olarak nitelendirmiştir.²⁶⁵ Yapmış olduğu açıklamada, *“Kudüs sadece üç büyük dinin kalbi değildir, aynı zamanda dünyanın en başarılı demokrasilerinden birinin de merkezidir. Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanların birlikte barış içinde yaşayıp özgürce ibadet ettiği bir yerdir,”* ifadelerini kullanmıştır.²⁶⁶ Büyükelçi olarak ise Trump'ın seçim döneminde danışmanlığını yapan Yahudi kökenli avukatı David Friedman'ı atamıştır.

²⁶¹ Mehmet Sait Dilek, a.g.e., s.100

²⁶² Fuat Canan, “ABD'nin Kudüs Kararı ve Yansımaları,” *Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği*, S.11, 2017, s.6

²⁶³ Taylan Özgür Kaya, a.g.e., s.13

²⁶⁴ Mehmet Sait Dilek, a.g.e., s.113

²⁶⁵ *BBC News Türkçe*, 6 Aralık 2017, s.1

²⁶⁶ *BBC News Türkçe*, 6 Aralık 2017, s.1

Filistinlilerin yok sayıldığı ve tek taraflı olarak alınan bu karar karşısında Filistin halkından ve dünyanın çeşitli ülkelerinden büyük tepkiler gelmiştir. Mahmut Abbas, “Kudüs, Filistinlilerin ebedi başkentidir” sözleri ile tepkisini dile getirmiş ve açıklamanın devamında, “ABD bu kabul edilemez kararıyla, bilinçli bir şekilde tüm barış görüşmelerinin altını oymaktadır” diyerek İsrail-Filistin arasındaki muhtemel barış ortamının yok edilmeye çalışıldığını ifade etmiştir. Gazze şehrinin yönetimini elinde bulunduran Hamas, 8 Aralık gününü “öfke günü” olarak vurgulamış ve Filistinlileri karara karşı direnmeye çağırmıştır.²⁶⁷ Yine Kudüs kararı Birleşmiş Milletler tarafından daha önceki verilmiş kararlar ile uyuşmadığı gerekçesi ile ve 21 Aralık 2017 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulundan yapılan oylama neticesinde hükümsüz sayılmış, kabul edilemez olduğu açıkça dile getirilmiştir.²⁶⁸

ABD Başkanı Trump’ın Kudüs kararını açıklamasının ardından Türkiye, olağanüstü zirve çağrısı yaptığı İslam İşbirliği Teşkilatı’nı 13 Aralık 2017’de toplamıştır. Yapılan toplantı neticesinde Trump’ın Kudüs’ü İsrail’in başkenti ilan etmesi kesinlikle kabul edilemez açıklaması yapılmıştır. Alınan bu kararı tek taraflı olarak nitelendiren açıklamada, uluslararası devletlere çağrıda bulunularak bu kararın kesinlikle kabul edilemeyeceği ve hükümsüz olarak tanınması yönünde çağrılar yapılmıştır.²⁶⁹ Kudüs’ün İsrail’in Başkenti ilan edildiği bu karara bir tepkide İngiltere’den gelmiştir. İngiltere yönetimi alınan bu kararı kabul etmediklerini ve Büyükelçiliklerini Kudüs’e taşımayacaklarını açıklamışlardır. Yine benzeri bir tepki de Almanya Başbakanı Merkel’den gelmiştir. Merkel, Birleşmiş Milletlerin Kudüs ile ilgili daha önceden almış olduğu kararlara dikkat çekerek ABD’nin Kudüs kararını kabul etmediklerini belirtmiştir.²⁷⁰

ABD Başkanı Trump, Kudüs kararını açıklamasının ardından Filistin’den ve uluslararası devletlerden gelen tepkiler üzerine birtakım tedbirler almaya başlamıştır. Alınan bu tedbirlerin önemli bir diğer hedefi de ilerleyen süreçte ortaya çıkacak olan Yüzyılın Anlaşması Planına karşı oluşabilecek olumsuz tepkileri önleyerek Filistin yönetimini anlaşılmaya zorlayabilmektir. Bahse konu tedbirler arasında, Filistinlileri köşeye sıkıştırarak hareket alanlarını daraltmak ve Filistinlileri açlığa mahkûm ederek alınan kararları kabul ettirmek vardır. Bu amaçlar doğrultusunda 16 Ocak

²⁶⁷ BBC News Türkçe, 6 Aralık 2017, s.4-5

²⁶⁸ Taylan Özgür Kaya, a.g.e., s.14

²⁶⁹ Abdulkadir Turan, “Kudüs Sorunu,” *Stratejik Düşünce ve Analiz Merkezi*, Mayıs 2018, s.66

²⁷⁰ Fuat Canan, a.g.e., s.9

2018 tarihinde ABD Dışışleri Bakanlığı, BM Yardım ve Çalışma Ajansı (UNRWA) Filistinlilere ekonomik ve sosyal yardım amacı ile planlanan 125 milyon dolarlık fonun 65 milyon dolarını durdurduğunu açıklamıştır. Filistinlilere yaptırım uygulamak için alınan bu karara gerekçe olarak da verilen yardım paralarının İsrail'e yönelik saldırılarda hayatını kaybedenlerin veya İsrail hapishanelerindeki mahkûmların ailelerine yardım olarak ödenmesi öne sürülmüştür.²⁷¹

İsrail'in memnuniyetle karşıladığı önemli bir diğer karar da Amerika'nın BM'ler Büyükelçisi olan Nikki Haley'inin yapmış olduğu açıklama ile 19 Haziran 2018 tarihinde ABD'nin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'nden çekilmesidir. Nikki Haley, yapmış olduğu açıklamada Konsey'i *"iki yüzlülükle suçlamış ve kendisine hizmet ettiğini"* iddia etmiş ve açıklamanın devamında, *"İsrail'e karşı kronik bir ön yargısı olduğunu"* ileri sürmüştür.²⁷² ABD'nin konseyden çıkma kararı İsrail Başbakanı Netanyahu tarafından memnuniyetle karşılanmış, Trump'a ve kararı açıklayan Nikki Haley ile Dışışleri Bakanı Mike Pompeo'ya teşekkürlerini bildirmiştir. Netanyahu yaptığı açıklamada Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nu İsrail karşıtı olarak suçlayarak İsrail'in çıkarları doğrultusunda alınan bu kararın doğru bir seçim olduğunu ileri sürmüştür.²⁷³

ABD Başkanı Trump, Filistin yönetiminin Kudüs kararına tepki göstermesi ve tasarı aşamasında olan Yüzyılın Anlaşması Planını kabul etmeyeceklerini açıklaması üzerine yeni bir karar daha almıştır. ABD Dışışleri Bakanı Heather Nauert'in 10 Eylül 2018 tarihinde yapmış olduğu bir açıklama ile Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Washington'da bulunan ofisini kapatma kararı aldıklarını duyurmuştur. Kararda ABD'nin her koşulda İsrail'in yanında olacağı açıklamış ve bu kararın alınmasına gerekçe olarak da Filistin yönetimi suçlu gösterilmiş ayrıca İsrail ile olası müzakerelere ve anlaşma yolunda yeterince adım atılmadığı öne sürmüştür.²⁷⁴

²⁷¹ Haydar Oruç, "Köşeye Sıkıştırılan Filistinliler ve Sözde "Yüzyılın Anlaşması", <https://kriterdergi.com/dosya-israil-sorunu/koseye-sikistirilan-filistinliler-ve-sozde-yuzyilin-anlasmasi>, E.T. 04.06.2022, 11:00

²⁷² BBC NEWS Türkçe, 19 Haziran 2019, s.1

²⁷³ https://ballotpedia.org/Federal_policy_on_Israel_and_Palestine,_2017-2018, Federal Policy on Israel and Palestine, 2017-2018, *Ballot Pedia*, s.3

²⁷⁴ Haber Türk, 09.06.2018, s.1

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÜZYILIN ANLAŞMASI MESELESİ VE ULUSLARARASI TEPKİLER

4.1. Yüzyılın Anlaşması Meselesi (Peace to Prosperity)

ABD Başkanı Donald Trump'ın çeşitli söylemlerle gündeme getirdiği ve İsrail ile Filistin halkının yaşamlarını iyileştireceğini iddia ettiği vizyon, “Yüzyılın Anlaşması Planını” 28 Ocak 2020 tarihinde İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu ile yapılan basın toplantısında açıklamıştır. Barış Planı, İsrail yönetimi ve İsrailliler tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmış ve Yahudi Lobilerince takdir edilmiştir.²⁷⁵ Amerikan Yahudi Komitesi (AJC) Twitter'dan yaptığı açıklamada; “*Başkan Trump'ın İsrail-Filistin İhtilafını çözme konusundaki ciddi çabalarını memnuniyetle karşılandığını ve İsrail'in güvenliğini sağladığını*” ifade etmiştir. Yine Kanada da buluna İsrail lobi grupları, “*olumlu görülen ABD barış planı güvenli bir İsrail ile bağımsız/müreffeh bir Filistin devletinin bu planla mümkün olabilecektir.*” ifadelerini kullanmıştır.²⁷⁶

Yüzyılın Anlaşması Planının içeriğini ve hedeflenen gerçek amacını değerlendirebilmek için planı hazırlayan ekibe bir göz atmakta fayda vardır:

Ekip, Trump'un damadı Jared Kushner, Kudüs'ü İsrail'in başkenti ilan ettikten sonra büyükelçi olarak atanan David Friedman ve Trump'ın yıllarca avukatlığını yaptıktan sonra seçim döneminde danışmanlığını yapan Jason Greenblatt'an oluşmaktadır. Barış Planını hazırlayan ekibin başındaki isimler, İsrail ile sıkı ilişkileri olan, İsrail yanlısı düşüncelere sahip ve aynı zamanda İsrail'in çıkarlarını savunan kişilerden oluştuğu görülmektedir.²⁷⁷ Bunların yanı sıra daha önceden de bahsettiğimiz gibi Yüzyılın Anlaşması Planının açıklandığı süreçte Trump ve Netanyahu hakkında görevi kötüye kullanma ve yolsuzluk iddiaları ile siyasal baskıların arttığı bir dönem yaşanmaktadır.²⁷⁸

İsrail ve Filistin halklarının yaşamlarını iyileştirme başlığı ile ortaya konulan Barış Planı, siyasi ve ekonomik olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir.

²⁷⁵ Euronews, 03.02.2020, s.1

²⁷⁶ Awad M. Slimia, Muhammad Fuad Bin Othman and Nazariye Othman, “The “Deal of the Century” for Israel-Palestine and the Role of Israel-Lobby,” *Global Journal of Socual-Science: F Political Scienc*, Volome.20, Issue.6, 2020, s.50

²⁷⁷ Grace Wermenbol, a.g.e., 1

²⁷⁸ <https://www.dohainstitute.org/en/PoliticalStudies/Pages/Trump-Administration-Plan-for-the-Palestinian-Israeli-Conflict.aspx>, E.T: 06.06.2022, 22:45

Tamamı 181 sahife olan planın amacının iki devletli bir çözüm önerisi ortaya koymak olduğu iddia edilmektedir. Plan sınırlar, Kudüs meselesi, güvenlik sorunları, mülteciler, tutuklular, ekonomik problemler gibi toplamda yirmi iki bölümden oluşmaktadır.²⁷⁹

Barış Planı kendi içerisinde dört ekten oluşmaktadır:

- Birinci ekte, “Kavramsal Haritalar,” İsrail ve Filistin için önerilen sınırları ortaya koymaktadır.
- İkinci ekte ise “Güvenlik Konuları,” İsrail’in güvenliğini esas alarak, tehdit oluşturduğu iddia edilen İran’ın ve bu ülkenin faaliyet alanına dönüşen Ürdün vadisinin kontrolünü içermektedir.²⁸⁰
- Üçüncü ekte ise “Güvenlik Kriterleri,” yani Filistin Devleti’nin karşılaşması gereken terörle mücadele kriterlerine ilişkin hususları ve İsrail’in “Silahsızlandırılmış” bir Filistin Devleti üzerindeki güvenlik kontrolünü pekiştiren hususları içerir (Filistin sınırları içerisinde gördüğü potansiyel tehditlere doğrudan müdahale etme hakkı da dahil olmak üzere birçok konuyu içermektedir).²⁸¹
- Dördüncü ekte ise, “Askerden Arındırma Kriterleri ve Diğer Güvenlik Düzenlemelerini” yine İsrail’in güvenliğini sağlaması için bölgedeki tüm kara, hava ve deniz sahalarının İsrail tarafından kontrolünü ve bölgedeki sınır geçişlerinin güvenliğini içermektedir.²⁸²

ABD Başkanı Donald Trump’ın açıkladığı Yüzyılın Anlaşması Planı’nın içeriğini değerlendirmeden önce, ABD’nin güçlü propagandaları ile günümüze kadar unutturulmaya yüz tutmuş ve Filistin halkının tarihi geçmişi ile ilginç benzerlikleri bulunan Amerika’nın gerçek sahipleri Seminole Yerli halkının yaşadığı dramdan da bahsetmek, bu barış planının ne anlama geleceğini ortaya koymak açısından büyük fayda sağlayacaktır. Seminole Halkı günümüz ABD topraklarında yaşayan ancak 1818 yılının ilk yıllarında yaşadıkları toprakları ve değerli maden zenginlikleri için Beyaz Adam’ın sindirme ve varlıklarını sömürme politikalarına maruz kalmış gerçek

²⁷⁹ Peace to prosperity, A Vision to Improve the Lives of the Palestinian and Israeli People, US Presidency, January 2020, s. 1-3

²⁸⁰ Peace to prosperity, s.43-44

²⁸¹ Ali Çobanoğlu, a.g.e., s.199

²⁸² Peace to prosperity, s.48-48

Amerikalı Kızılderili kabilelerinden yalnızca biridir. Sömürgeci ABD’li beyaz adam, bu yerli halkın değerli topraklarını ellerinden alabilmek için uyguladığı yıldırma politikalarını ve bu politikaların devamı olan 1818 yılından başlayarak 1858 yılına kadar süren toplam üç önemli savaşı burada zikredeceğiz. Ayrıca bu savaşların her birinin sonunda imzalanan anlaşmalar sonrasında Seminole kabilelerinin başına gelen felaketler ile uzun bir zamandır İsrail ile savaş halinde olup şimdi gelinen noktada son darbeyi vurmak üzere hazırlanan Yüzyılın Barışı ile Filistinlilerin başına örülmek istenen dolaplar arasındaki bağlantı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

ABD’li beyaz adam ile Seminole kabileleri arasında hiçbir güç dengesinin olmamasına rağmen yaşanan savaşlarda ve uygulanan sindirme politikaları neticesinde kabile kademeli ve planlı bir şekilde yok edilmeye çalışılmıştır.²⁸³ Aynı şekilde Osmanlı Devleti ortadan kaldırılıp, önce İngilizler tarafından, sonrasında ABD tarafından bir sömürü merkezine dönüştürülen Ortadoğu’da halklar çeşitli vaatler ve tehditlerle boyun büktürülmüş, zaman zaman aralarından en güçsüzler seçilerek lider konuma taşınmak suretiyle zulümler yapılmasına ön ayak olunmuştur. Yahudiler de benzeri bir senaryonun parçası olarak yüzyıllardır dünyanın çeşitli bölgelerinde zulüm ve işkenceye tabi tutularak, on dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren yoğun olarak Türk topraklarına ve Filistin bölgesine sürgün edilmeye başlanmışlardır. Bu sürgünün sonucunda halkının tamamı Müslüman olan bir toprak parçası, İngilizlerin eliyle Yahudi-Siyonist bir topluluğa peşkeş çekilerek, hiçbir güç sahibi değilken güçlendirilmek suretiyle, Osmanlı Devleti’nden koparılan Kudüs ve çevresinde hakim kılınmış, kendilerine teslim edilen bu topraklar zulmün vatani haline getirilmiştir. Filistin topraklarına ulaşmak ve burada ebedi yurt tutmak isteyen Yahudiler, Siyonistlerin tüm Ortadoğu’ya hakim olabilmek adına yürüttükleri bir

²⁸³ Cristof Colomb’ın Amerikan kıtasını keşfetmesi ile birlikte, dönemin iki önemli sömürge gücü olan İngiliz ve İspanyolların mücadele sahası haline dönüşmüştür. Bu sömürge mücadelesi sırasında Amerika kıtasında yaşayan yerli Seminole halkının toprakları sömürge mücadelesinin ortasında kalmıştır. İngilizler ile İspanyolların aralarında devam eden sömürge kapma yarışına tampon oluşturabilmek için ilerleyen süreçte yani 18. yy. ’in ortalarından itibaren bataklık ve hastalıkların bol olduğu Florida’ya yerli Seminole halkını göçe zorlamışlardır. İlerleyen süreçte İngilizlerin Florida’dan çekilmesi ile birlikte bölgenin tamamı İspanyolların eline geçmiştir. Ancak bölgede İspanyolların karşısına yeni bir güç olarak çıkan ABD, çeşitli hilelere başvurarak 1819 tarihinde 5 milyon dolar karşılığında Florida topraklarını ele geçirmiştir. Amerikalılar Florida’yı ele geçirmelerinin ardından burada bulunan altın, petrol ve diğer zenginliklerini sömürge haline getirebilmek için yerli Seminole halkını topraklarından çıkarmaya zorlamışlardır. Amerika ile Seminole yerlileri arasında 1818’de başlayıp 1858 yılında biten üç farklı savaş yaşanmıştır. Ancak hiçbir eşit dengenin olmadığı bu savaşlarda, Amerikalılar çeşitli hileler ile yerli halkı nerede ise yok olma aşamasına getirdiği bir sürece dönüşmüştür. Bkz: Haydar Çoruh, “Amerika Birleşik Devletleri Tarihinde Seminole Soykırımı (1818-1858),” *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5/2, 2020

projenin parçası olarak, bir başka milletin toprağına çöktürölmüşlerdir. Ancak gördükleri direnişini kırmak için Birinci Dünya Savaşı'nı finanse ederek önce Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırdılar. Akabinde İkinci Dünya Savaşı'nı finanse ederek sonra Filistin'i tamamen sahipsiz bırakabilmek için Vatikan'ın direnişini kırdılar. Geline nokta 1948'de İsrail adı altında kurulan Yahudi Devleti'nin pençelerine bırakılan sahipsiz Filistin toprakları, üzerindeki Müslüman ahaliyle adeta bir Belene Kampı'na dönüştürölmüştür. Yahudi-Siyonist ikilisinin pençelerine bırakılan bu halk türlü vaatler ve türlü tehditler altında ya ölüme veya göçe maruz bırakılarak, yeni bir Seminole mezalimi icra edilmektedir.

Yahudi-Siyonist ikilisi muhtemeldir ki Filorida'da on sekizinci yüzyılın sonlarında ve on dokuzuncu yüzyılın başlarında kurulan bir devletçiğın mümessilleri olarak bir milleti toptan yok edebilmenin eğitimini burada almış olmalılardır. Burada alınan eğitimin bir uzantısı olarak Filistinliler de uzun bir zamandır, yersiz yurtsuz bırakılarak göçe maruz bırakılmışlardır. Göç etmek istemeyenlerin hemen tamamı katledilmek üzere silahların gölgesinde bir hayata mahkum edilmişlerdir.

Geline nokta 2010 yılından itibaren başlayan İsrail saldırıları sonucunda umut edilen odur ki, sürekli horlanan, dövölen, sürölen ve öldürölen Filistinliler de tıpkı Seminoleler gibi önlerine konulan bu son ümite, "Yüzyılın Barışı" safsatasına sarılmak zorunda kalacaklardır. Ancak bu defa dünyanın on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıldaki kadar küçük ve aciz olmadığı, Filistinlilerin yanında Türkiye, Rusya ve Çin gibi büyük faktörlerin olduğı bir dönemi yaşamaktaydı ve bu dönem hem ABD için ve hem de Siyonist İsrail sürprizlerle dolu, zor bir zamanın varlığına işaret etmekteydi.

ABD Başkanı Donald Trump'ın açıkladığı Barış Planı içeriğine bakıldığında 1829-1837 yılları arasında ABD Başkanı olarak görev yapan Andrew Jackson'un ilan ettiğı "Medeniyet Planı" ile çok büyük benzerlikler taşımaktaydı. Trump'ın ortaya koyduğı bu plan, Jackson'un planından farklı değildi ve bu yeni plan öncelikle iki taraf arasında eşit şartlarda devletler kurmayı amaçlayan Oslo görüşmeleri sürecini eleştirilmekte, temel anlaşmazlıklara konu olan sınırlar, mülteciler ve Kudüs gibi önemli meseleler çözümsüz bırakılmaktaydı. Ortaya konulan bu problemlerin yanı sıra bölgedeki terör ve şiddet eylemlerinin sonlandırılması için çözüm olarak kapsamlı bir anlaşmanın her iki tarafı istenilen

neticeye ulaştırabileceği öngörülmüştür.²⁸⁴ Ancak Barış Planında eleştirilen Oslo sürecinin aksine Jackson'un planında da yer alan "barış karşılığı toprak" formülü ile bu defa İsrail'in yasa dışı yerleşimleri başta olmak üzere birçok politik hedeflere ulaşmasına fırsat tanımaktaydı.²⁸⁵

Yüzyılın Anlaşması Planı'nın önemli konularından bir diğeri de kurulması planlanan Filistin Devleti, tıpkı Jackson planında olduğu gibi bölünmüş, parçalanmış, topraksız ve egemenliği olmayan tümüyle İsrail'e bağlı bir devlet, diğer bir deyişle (19. Yüzyıldaki anlayışla) bir kamp şekline dönüştürülmek istenmekteydi.²⁸⁶

ABD'nin bu senaryosu yeni değildi. Yüzyılın Anlaşması ile Medeniyet Planı arasındaki benzerlikler, dünyanın akıyla oynamak ve Hristiyan dünyası dışındaki toplulukları hiçe sayarak bir milletin toprağını elinden alarak başka bir millete peşkeş çekmeyi tasarlayanın senaryosu olarak ortaya konulmuştur. Yüzyılın Anlaşması, tıpkı 1800'lü yıllar Amerika Kıtası'nda ABD'liler tarafından Seminole yerlilerine uygulanan sindirme, tehdit, yok etme ve soykırım senaryolarının yeni bir versiyonudur. Bu anlaşma, Amerikan yerli halklarına ait dünyanın yeraltı ve yerüstü kaynakları bakımından en zengin topraklarını ele geçirebilmek için zamanın Amerikan Başkanı Andrew Jackson tarafından hazırlanan "Medeniyet Planı"nın günümüz uyarlamasından başka bir şey değildir.

Başkan Jackson'un hazırladığı Medeniyet Planına göre, Seminole halkının medenileşmelerini engelleyen temel faktör, ellerindeki fazla topraklardır. Bu sebeple yerlilerin ellerindeki fazla topraklar alınarak savaşçı bir kabileden tarıma ve çiftçilikle uğraşan yeni bir kölelik sistemi yaratmak istemişlerdir. Bu planın uygulanması halinde Seminole halkının inançlarını ve yaşam tarzlarını kendi çıkar politikaları doğrultusunda yönlendirmeyi ve bu sayede kabilenin elinden alınan toprakların Amerikan yerleşimcilerine dağıtılması mümkün kılınmak istenmiştir.²⁸⁷

Görülen odur ki, aradan geçen iki yüzyıllık sürede ABD-İsrail sömürü düzeni politikaları ve bu politikayı oluşturan zihniyetler kendisinden hiçbir şey kaybetmemiş, Seminole Kabileleri ile Filistin Halkı arasında kurdukları benzerlikler ve uyguladıkları barış planları neredeyse birbirinden kopya gibi durmaktadır. Her iki

²⁸⁴ Peace to prosperity, s.3

²⁸⁵ Peace to prosperity,

²⁸⁶ Ayfer Erdoğan and Lourdes Habash, "U.S. Policy Toward the Israeli-Palestinian Conflict Under the Trump Administration: Continuity or Change?" *Insight Turkey*, Vol.22, no.1, 2020, s.138

²⁸⁷ Haydar Çoruh, a.g.e., s.629

planının ortak özelliği, zulüm, baskı, şiddet ve soykırım yöntemleriyle milletlerin topraklarını almak ve kendi yerleşimcilerine adeta peşkeş çekercesine dağıtırken, yersiz, yurtsuz kalan milletleri de açlık ve sefaletin kol gezdiği çorak yerlere mahkum etmek veya kendi kontrollerindeki bir kampa ya da kamp niteliğindeki bir devlete mecbur kılmaktır.

Donald Trump'ın Barış Planında ağırlık verilen diğer bir konuda İsrail'in güvenliği ve refahının korunması konusudur. Bu koşulu sağlamak için de Ürdün Vadisi'nin kontrolünün tamamı ile İsrail'e verilmesi temin edilmeliydi. Yine Barış Planı ile Batı Şeria'nın çoğunun İsrail tarafından işgal edilmesinin önü açılırken, Filistinlilerin işgal edilen evlerine ve topraklarına dönüşlerine de imkân tanınmamaktaydı. Bu anlaşma Filistinlilerin ellerini ve ayaklarını bağlayan bu ve benzeri maddelerle adeta koşulsuz bir teslimiyet anlaşması görünümündedir.²⁸⁸

ABD Başkanı Trump'ın Barış Planı'nda eleştirilen diğer bir konuda tarafların istekleri dikkate alınarak iki devletli bir çözüm sunduğu iddiasıdır. Ancak Barış Planında iddiaların aksine İsrail'in politik temel istekleri dikkate alındığında Filistin'de iki başlı bir yönetimin olacağı ve bu durumun iki devletin refah ve güven içinde yaşamasını zorlaştıracığı da ileri sürülmüştür.²⁸⁹ Yüzyılın Anlaşması Planı bütün olarak değerlendirildiğinde, İsrail'in kurulduğu 1967 yılından itibaren hedeflediği birçok siyasi ve ekonomik konuyu içermektedir. Söz konusu Barış Planı ile İsrail'in bugüne kadar zorladığı yerleşim yerleri, su kaynakları, sınırlar gibi birçok konuya da meşruiyet kazandırmaktadır.²⁹⁰ Tüm bunların yanı sıra Barış Planı'nın neredeyse tamamında Filistinlilere ekonomik refah sunulduğu iddia edilmekte ve kurulması hedeflenen Filistin devletini adeta ekonomik bir şirket görünümü ile devletlerarası iş sözleşmesi çerçevesine sıkıştırmaktadır.

Yüzyılın Anlaşması bu şartlar çerçevesinde “Medeniyet Barışı” planıyla büyük benzerlikler taşıdığı hususuna yukarıda değinilmiştir. Her iki planın en önemli özelliği son kertede Seminole kabilesinin bütün topraklarını kaybederek, ABD'lilerin verecekleri birkaç kuruş karşılığında silahlarını, topraklarını ve geçmişlerini terk

²⁸⁸ Ahmad Kilani v.d, “Peace to prosperity Plan as a one State Solution,” *Journal of Politics and Law*, Vol.13, No.2, 2020, s.94

²⁸⁹ Ceren Gürseler, “Filistin-İsrail Sorununda Trump'ın Fıat Accompli Girişimi: “Yüzyılın Planı,” *Barış Araştırmaları ve Çözüm Dergisi*, C.9, NO.2, 2021, s.386

²⁹⁰ Feras Ali Qawasme, “Amerika'nın Filistin Meselesine Sunduğu Projelere Dair Analitik Bir Okuma: Balfour Deklarasyonu Desteğinden Yüzyılın Anlaşması'na (1917-1920),” *Al Sharo Strategic Research*, 2020, s.22

ederek kendilerine gösterilen ve günümüzde “Kuzey Dakota” denilen çorak bir araziye mahkûmiyeti kabul etmeleriyle sonuçlanmasıdır. Bu kaçınılmaz sonucun en önemli bir diğer özelliği de Yüzyılın Barışında olduğu gibi söz konusu yeni vatanın da ABD’lilerin kuşatması altında ve onların verdikleri kadar özgür olmasıdır. Yüzyılın Barışı ile Filistinlilere teklif edilen topraklar da İsrail’in egemenliği ve kontrolünde, onun verceği özgürlükler dâhilinde bir toprak parçası olacağından, bu toprakların yeni bir “Kuzey Dakota” yaratacak olması kaçınılmazdır.

4.2. Yüzyılın Anlaşması Planı’nın İçeriği ve Değerlendirilmesi

Yüzyılın Anlaşması Planı’nın bütününde, tarafların meşru isteklerinin ve tarihi sorunlarının dikkate alındığı öne sürülmektedir. Bu haklı isteklerin en önemli tarafı olan Filistinlilerin, İsrail Devleti’nin ilan edildiği yıllardan itibaren varlığını koruyabilmek ve bağımsız bir devlet olma amacını gerçekleştirebilmek için meşru birtakım talepleri olmuştur. Bu haklı taleplerden bazıları, Filistin Devleti’ni kurmak ve yönetmek, kendi kaderlerini tayin etmek ve ulus devlet olmanın gereği olan bütün konuların uluslararası devletlerce tanınmasını istemektir. Barış Planı anlaşmasında Filistin halkının bu taleplerinin dikkate alındığı ve yapılması muhtemel her barış anlaşmasında da yine dikkate alınması gerekeceği vaadedilmektedir. Bu taleplere karşı, çatışmaların diğer tarafı olan İsrail’inde benzeri istekleri olduğu ve her iki devletin tüm vatandaşlarının eşit haklara sahip olması gerektiği vurgulanmaktadır.²⁹¹

Yüzyılın Anlaşması Planında her iki tarafın isteklerinin belirlendiği genel çerçevenin yanı sıra, planın İsrail’e yönelik tarafları, ekonomik, siyasi ve sosyal boyutları, Filistinlilerin beklentilerinin ne kadarının dikkate alındığı sorusu ve en önemlisi de kurulması planlanan ütöpik Filistin Devletinin ekonomik ve siyasi sınırlarının ne kadar gerçekçi olduğu hususlarıdır.

Yüzyılın Anlaşması Planı’nda taraflara sunulan maddelerden önemli bir bölümünü ekonomi konusu oluşturmaktadır. Bölgeye yapılacak tüm yatırımları ve maddi destekleri kapsayan bu konunun büyük bir bölümü Filistinlilere ayrılmıştır. Barış Planı’na göre iki taraf arasında anlaşma sağlanması halinde Filistin Devleti için gerekli olan ekonomik büyümeye destek aktarılması için altyapı, turizm, limanlar, işsizlik gibi birçok konuyu içermektedir. Ancak bahsedilen yatırımların yapılabilmesi için Filistinlilere iki önemli şart sunulmaktadır:

²⁹¹ Peace to prosperity, s.6

1. Yüzyılın Anlaşması Planı'nın Filistinliler tarafından kabul edilerek siyasi çözümün netleştirilmesi,

2. ve vazgeçilmez en önemli şart, İsrail'in güvenliği koşullarının sağlanmasıdır.²⁹²

Yüzyılın Barış Planı'na göre Filistin Devleti için planlanan ekonomik yatırımların hedefleri arasında köprüler, yollar ve tünellerden oluşan yüksek teknolojiye hızlı tren ağları ile sınırların ötesine ulaşımın sağlanacağı bir kanton bölge ortaya konulmaktadır.²⁹³ Filistin halkına refah ve zenginlik getireceği öne sürülen demir yolları bağlantılarından birini de Dubai-Ürdün arasında kurulacak ve Körfez Devletleri'ne bağlanacak bir geçiş güzergahı hedeflenmektedir. Bölgede büyük bir ticari kazanç sağlayacağı iddiası ile planlanan demir yolu projesinin özelde de bazı hedefleri olduğu söylenmektedir. Gizlenen hedefler arasında; demir yolunun geçtiği birçok komşu devletin İsrail ile siyasi ilişkiler kurmasının sağlanmasının yanı sıra Filistinliler arasında ileriki dönemlerde ortaya çıkması muhtemel direnişlerin de bu yolla tamamen kırılması hedeflendiğidir.²⁹⁴

Barış Planı'na göre Filistin'e yapılacak olan ekonomik yardımlar ile İsrail'in bölgeyi istikrarsızlaştırdığı yönünde oluşan yanlış algıların değişeceği düşünülmektedir. Ayrıca Barış Planının taraflarca kabul edilmesi halinde İsrail aleyhinde oluşan olumsuz görüşlerin değişeceğine ve siyasi çözümün neticesi olarak yatırımların bölgeye akmaya başlayacağı savunulmaktadır. Bu politik çözümün sonucunda ortaya konulan yatırımlar ve ayrıca Filistin yönetiminin ekonomik vizyonla birleşmesi neticesinde tarihi rekor kırarak Filistin ekonomisinin on yıl içinde iki katına çıkabileceği ifade edilmektedir. ABD'nin Barış Planı'nda hedeflenen ekonomik vizyon ile 1 milyondan fazla iş imkânı yaratılabileceğini, işsizlik oranının yüzde 10'un altına düşeceğini ve yoksulluk oranını yüzde 50 düşürebileceklerini tahmin etmektedirler.²⁹⁵

Yüzyılın Anlaşmasındaki ekonomik yatırımlar ile birlikte Filistin halkının müreffeh ve canlı bir toplum inşa etmesine olanak sunulacağı, ayrıca ekonomi vizyonunun Filistinliler tarafından desteklenmesi neticesinde on yıl boyunca 50

²⁹² Peace to prosperity, s.4

²⁹³ Peace to prosperity, s.12

²⁹⁴ Ali Ula, "Yüzyılın Anlaşması: İsrail-Filistin İlişkileri," UGSAM, D.N:63, 2020, s.5

²⁹⁵ Peace to prosperity, s.4

milyar dolardan fazla bir yatırım potansiyeli olduğu ortaya konulmaktadır.²⁹⁶ Ancak Filistinliler için adeta umut ışığı gibi gösterilmeye çalışılan bu yatırımın Amerikan yardım parası olarak değil, çoğunluğu itibari ile Arap rejimlerinden hibe ve kredi olarak alınması önerilmektedir.²⁹⁷ Ortaya konulan 50 milyar dolarlık paranın diğer bir yanıltıcı tarafı ise 27,8 milyar doların 10 yıl içinde Filistin devletine verilirken, kalan miktarı ise komşu devletlerdeki yatırımlara ayrılacaktır.²⁹⁸

Bahreyn’de 2019 Haziran ayında düzenlenen “Refah İçin Barış” konferansında ABD yönetimi Yüzyılın Anlaşması’nın taraflarca kabul edilmesi durumunda Filistin halkına refah getireceğini ileri sürmüştür. Uluslararası toplumdan maddi destek isteyen Trump, Filistin halkının kalkınması için ekonomi alanında ve politik konularda destekleneceğini söylemiştir.²⁹⁹

Filistinlilere sağlanması planlanan üç aşamalı ekonomik yardımın Filistin Devleti’yle ilgili olanlardan bazıları şunlardır: Filistin Devleti’nin ekonomik yapısını planlı hale getirerek mülkiyet ve sözleşme haklarının geliştirilmesi, bölgede azalan ticaretin engellenmesi, bu girişimler için hukuksal bir zemin oluşturulması, yolsuzluklarla mücadele tedbirlerinin alınması, vergi yapısı ve özel sektörün her alanda iyileştirilerek desteklenmesi. Bunların yanı sıra sosyal devletin gereği olan hastane ve okul düzenlemelerinin yapılması, suyun kullanılabilir hale getirilmesi, elektrik ve işsizlik sorunlarına karşı çalışmaların yapılacağı ve en önemlisi de Mısır, Ürdün ve Lübnan’ın bulunduğu Batı Şeria ve Gazze arasında bir ticaret ağı oluşturularak ekonomik merkez haline getirileceği ifade edilmektedir.³⁰⁰

ABD Başkanı Trump’ın bölgede planladığı ikinci ekonomik girişim ise eğitim sisteminin güçlendirilmesi ve buradan yetişen kalifiye insanlar ile Filistin halkının refahının iyileştirilmesidir. Yine bu eğitim sistemi içerisinde çeşitli programlar geliştirilerek bu programların genişletilmesi ve kültürel, sportif aktivitelerin projelendirilmesini içermektedir. Son girişim ise kamuoyu sektörünün ekonomik yönden desteklenerek beceri yönleri geliştirilmesi, vergi sisteminin

²⁹⁶ Peace to prosperity, s.19

²⁹⁷ Dalal Irikat, “The “Deal of the Century” from a Palestinian Perspective,” *Arap American University*, 2020, s.105

²⁹⁸ *BBC NEWS Türkçe*, 30 Ocak 2020, s.7

²⁹⁹ Karel Valansi, “İsrail-Filistin Çatışmasına Bir Bakış: Barış Planlarının Rolü ve Geleceği,” *İstanbul Politik Araştırma Enstitüsü*, Kasım 2020, s.4

³⁰⁰ Peace to prosperity, s.19-20

düzenlenmesi, uluslararası yardımlara bağılılık kesilerek uzun vadeli ekonomik programlar oluşturulmasını içermektedir.³⁰¹

Filistin Devleti için planlanan ekonomik kalkınma hedeflerinden biri de liman tesisleri konusudur. Filistinlilerin ticari limanlarının olmaması ve mevcut limanlar ile de bağlantı yollarının kapalı olmasından dolayı insani ve ekonomik sıkıntılar yaşanmaktadır. Yaşanan bu sıkıntıların en önemlileri arasında halkın temel ihtiyaçlarını oluşturan ithalat ürünlere ulaşamamaları ve ekonomik kalkınmayı tetikleyecek uluslararası ihracatın yapılamamasıdır. Ekonomik kalkınma planına göre temel problem oluşturan limanların çözümü için Filistin Devleti'nin kendi limanına sahip olması ön görülmektedir. Ancak ön şart olarak İsrail'in güvenlik endişelerinin giderilmesi için kurulması planlanan bu limanın güvenliğini tamamıyla İsrail'in denetiminde olması gerekmektedir. Barış Planı'nda, Filistin Devleti'ne kendi limanlarına sahip olana kadar Hayfa ve Aşdod limanlarını kullanma ve yönetme izni verilmesi önerilmektedir. Yine bu koşullarda da İsrail kendi güvenliği gerekçesi ile limana giren ve çıkan tüm yollar ile yüklerin kontrolünü elinde tutacaktır. Özetle Filistinlilerin liman probleminin çözülebilmesi için İsrail'in tüm güvenlik önlemini aldığı ve tamamen İsrail kontrolünde yapılan ticari bir vizyon şartı sunulmaktadır.³⁰²

Donald Trump'ın Barış Planındaki Filistinlilerin hayatını iyileştireceğini savunduğu ekonomi politikaları ve siyasi söylemlerinin tamamını dikkate alarak takvimi iki yüzyıl geriye götürdüğümüzde, Amerika'nın gerçek sahipleri Seminole halkına da benzeri bir takım ekonomik göz boyayıcı teklifler yapılmıştır. ABD, Amerika kıtasının tamamını ele geçirebilmek için karşısına çıkan birçok problemi askeri güçle çözmeye çalışmıştır. Ancak hiçbir şartta topraklarından ayrılmak istemeyen ve buna direnen savaşçı Kızılderili yerlilerine karşı farklı taktikler uygulamak zorunda kalmıştır. Yerlilerle yapılan askeri mücadelelerin çoğunda ekonomik ve askeri büyük kayıplar verilmesi sebebiyle, Seminole halkına topraklarını satmaları için bazı dönemlerde para teklifleri yapılmıştır. ABD'liler şimdi Filistin halkına yapılmak istenenlerin bir benzerini Seminole Kızılderililerini yurtlarından çıkarabilmek için 1818-1858 yılları arasında uygulamışlar ve savaşarak elde edemediklerini, para ve vaatler sunarak güçlerini kırmaya ve uysallaştırmak suretiyle elde etmek istemişlerdir. Seminole şefleri ikna edildikten sonra işin içine

³⁰¹ Peace to prosperity, s.20

³⁰² Peace to prosperity, s.26-27

toprak takası önerisi, daha iyi yerlerin teklif edilmesi aldatmacası veya gelir vergisi gibi göz boyayıcı anlaşmalar teklif edilmiştir. Dünyanın hiçbir yerinden yardım alabilecek durumda olmayan Seminole halkı da beyaz adamın bu vaatlerine inanarak veya inanmak zorunda kalarak teklif edilen üç beş kuruş karşılığında ülkelerini terk etmekten başka çare bulamamışlardır.³⁰³

4.3.Ütopik Filistin Devleti ve Sosyal, Siyasal, Ekonomik Sınırları

ABD Başkanı Trump'ın Yüzyılın Anlaşması Planı'nda Filistin Devleti'nin kendi kaderini tayin etme hakkının olacağı ve ekonomik refahın sağlandığı bir devletin kurulacağı öne sürülmektedir. Barış Planı'na göre kurulması hedeflenen Filistin Devleti'nin varlığı ve kurulduktan sonra devamlılığının olabilmesi için ABD'nin belirlediği ağır şartları kabul etmesi gerekmektedir. Kurulması planlanan Filistin Devleti'nin ABD tarafından desteklenmesi için öne sürdüğü maddeler arasında, Filistin Devleti'nin İsrail'i Yahudi devleti olarak tanıması, İsrail ve ABD tarafından belirlenen terör faaliyetlerine son verilerek İsrail'in güvenliği için kritik adımlara izin verilmesi ve son olarak da taraflar arasında koşulsuz barışın sağlanması şartlarından bazılarıdır.³⁰⁴ Fakat tüm bu şartları Filistinliler kabul etse dahi iki önemli problem beraberinde gelecektir. Bu problemlerden ilki, kriterlerin yerine getirilip getirilmediği hususuna ABD ve İsrail'in karar vermesi; ikincisi ise bu koşulların takibini yapan taraflardan birinin çatışan ülkelere biri olmasıdır ki bu durum muhtemel bir Filistin Devleti'nin kurulmasını imkânsızlaştırmaktadır.³⁰⁵

Barış Planı'na göre Filistin toprakları ve Yahudi yerleşim yerleri ile alakalı Batı Şeria'daki İsraillilerin yaklaşık %97'si bitişik İsrail topraklarına dahil edilecek ve Batı Şeria'daki Filistinlilerin yaklaşık %97'si bitişik Filistin topraklarına dahil edilmesi istenmektedir. Buna göre Filistin Devleti 1967 öncesi Batı Şeria ve Gazze topraklarının çoğundan vazgeçmesi karşılığında, benzeri ve makul ölçüde arazi takası önerilmektedir.³⁰⁶ Bu koşullarda Filistinlilere daha önceki yıllarda ortaya konulan çözüm önerilerinden daha az toprak teklifi yapılmaktadır. Trump'ın Barış Planı'na göre Filistinlilerin Batı Şeria'daki %70'lik hakkı kabul edilirken bir tarafta adil arazi takası fikrini reddederek Filistinlilerin 1967 öncesi topraklarının

³⁰³ Haydar Çoruh, a.g.e., s.631-32-35

³⁰⁴ Peace to prosperity, s.4

³⁰⁵ Fozia Tanoli, "Trump's Middle East Peace Plan: Prospects and Challenges," *Global Strategic and Security Studies Review*, V.5, No:2, 2020, s.3-4

³⁰⁶ Peace to prosperity, s.12

tamamını almalarının önünü kesmektedir. İsrail'e, Filistinlilerin ana topraklarından kopmalarına neden olacak olan Batı Şeria'nın önemli bir kısmının verilmesi karşılığında Filistinlilere Negev çölünün bir kısmının verilmesi hedeflenmektedir.³⁰⁷ Amaçlanan bu planın taraflarca kabul edilip gerçekleşmesi halinde ise Filistinliler tarihi topraklarından kopararak çöle mahkûm edilecektir.³⁰⁸ Plandaki bu maddeler ile hedeflenen diğer bir husus ise İsrail'in 1967 yılında işgal etmiş olduğu Filistin topraklarından çekilmemesini sağlamak ve iki devletli çözüm mantığına aykırı olarak büyütülmüş bir İsrail ve karşısında da küçültülmüş bir Filistin Devleti profili ortaya çıkarmaktadır.³⁰⁹

Yüzyılın Anlaşması ile kurulması planlanan Filistin Devleti'nin toprakları parçalanmış, sürekliliği olmayan, Yahudi yerleşimleri ile bölünmüş buna karşı Filistin; köprüleri, tünelleri, limanı olan ancak tüm bunların güvenliğini İsrail'in aldığı bir devlet olarak planlanmaktadır.³¹⁰ Barış Planı'na göre Filistin Devleti'nin toprakları içinde kalan İsrail'in yerleşim alanlarında yaşayan Yahudiler aksini seçmedikleri sürece yerinde kalacaklar ve İsrail vatandaşlığını koruma seçeneğine de sahip olacaklardır. İsrail, yerleşim bölgelerinin içinde imar yerleri açma ve planlama olmak üzere İsrail sivil yönetimine tabi olacaklardır. Yine Yahudi yerleşim alanlarının tümünün ulaşım ve güvenliği İsrail'e bırakılacaktır. Filistin topraklarındaki Yahudi yerleşim alanları için önerilen bu şartların benzeri maddeleri İsrail bölgesinde kalan Filistinliler içinde geçerli olmakla birlikte tek fark olarak bütün güvenliğin yine İsrail'in kontrolünde olmasıdır.³¹¹

Trump'ın hazırlattığı Barış Planı'ndaki Filistin Devleti'nin siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri alanlarda kuşatılma amaçları ile Amerika'nın yaklaşık iki yüzyıl önce Seminole yerlilerini topraklarından çıkararak köleleştirme politikaları arasında benzerlikler vardır. Amerika'nın Seminole halkının toprakları üzerinde kendi güvenliğini artırma ve vatandaşlarına yeni yerleşim alanları açarak genişleme politikalarının temelinde yine benzeri argümanlar yatmaktadır.³¹²

³⁰⁷ Ahmad Kilani v.d, a.g.e., s.96

³⁰⁸ Fehim Taştekin, "Trump'ın Damadına Hazırlattığı 'Yüzyılın Anlaşması': Filistin için Son Tasfiye Planı," *BBC NEWS Türkçe*, 31 Ocak 2020, s.7

³⁰⁹ Ayfer Erdoğan and Lourdes Habash, a.g.e., s.137

³¹⁰ Karel Valansi, a.g.e., s.3

³¹¹ Peace to prosperity, s.12-13

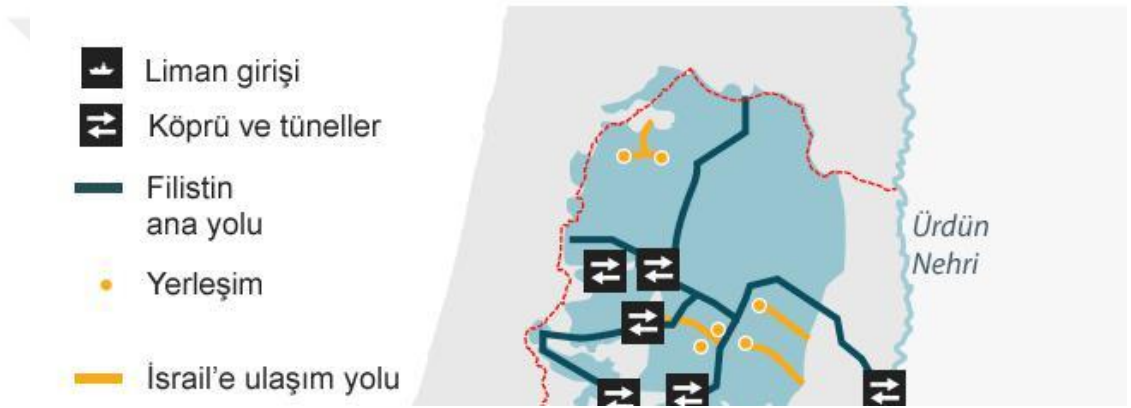
³¹² Haydar Çoruh, "Amerika Birleşik Devletleri Tarihinde Seminole Soykırımı (1818-1858)," *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5/2, 2020, s.629

Yüzyılın Anlaşması Planı, İsrail'in yeni yerleşim yerleri açma ve inşaat faaliyetlerini geçici olarak yani dört yıllığına durdurması istenmektedir. Fakat İsrail'in bu faaliyetlerini durdurması için Filistin Devleti'nin belirli şartları yerine getirmesi istenmektedir. Geçici olarak durdurulan bu yerleşim yeri açma çalışmalarındaki diğer bir çelişki ise Barış Planı'ndaki bir haritada Filistin toprakları içerisinde kalan bölgede Filistin'den bağımsız 15 Yahudi yerleşim alanı daha oluşturulacaktır.³¹³

Harita 4:

Trump'ın Barış Planı'nda Filistin

Trump'ın 'Barış Planı'nda Filistin

Kaynak:³¹⁴

Yüzyılın Anlaşması Planı'na göre kurulması planlanan Filistin Devleti'nin güvenliği İsrail'in elinde olacak ve Filistin Devleti tamamen askerden arındırılacaktır. Filistin Devleti'nin kendi iç güvenliğini sağlayabilmesi için ve dışardan gelebilecek terör saldırılarına karşı kısmi güvenlik güçlerine sahip olması ön görülmektedir. Filistin Devleti'nin bu güvenlik imkanlarının genişletilmesi İsrail'in terör olarak nitelendirdiği konularda belirleyeceği politikalara ve ABD ile İsrail'in belirlediği şartların yerine getirilmesine bağlanmıştır. İsrail'in güvenliğinin sağlanması için Filistin'de erken uyarı istasyonlarının kurulması ve güvenlik için tüm

³¹³ Fehim Taştekin, "Trump'ın Damadına Hazırlattığı 'Yüzyılın Anlaşması': Filistin için Son Tasfiye Planı," *BBC NEWS Türkçe*, 31 Ocak 2020, s.3-5

³¹⁴ Fehim Taştekin, a.g.e., s.5

Filistin hava sahası ve uçuşlarının kontrolünün yine İsrail'in elinde bulundurulması istenmektedir.³¹⁵

Güvenlik düzenlemeleri başlığı altında detaylandırılan bu konunun kapsamı maddeler halinde açıklanmaktadır. Plandaki güvenlik düzenlemelerine göre, Filistin Devleti'ne yapılacak tüm uluslararası geçişlerin güvenliğini İsrail'in alması, Ürdün Nehri'nin hava sahası ve elektromanyetik spektrum kontrolünü İsrail'in sağlaması, yasaklanmış silah ve silah yapım malzemelerinin Filistin Devleti'ne girişinin İsrail donanması tarafından engellemesi maddelerinden oluşmaktadır. Bunların yanı sıra yine Filistin Devleti İsrail'in varlığını tehdit edebilecek hiçbir devlet veya kuruluşla, askeri, istihbarat veya güvenlik anlaşmaları yapamayacak, hiçbir ağır veya hafif silaha sahip olamayacaktır. Filistin Devleti'nden varlığını koruyabilmesi için bulunması gereken tüm beceri ve yeteneklerini geliştirilmesinin önüne geçilerek arındırılması istenmektedir.³¹⁶

Filistin Devleti'nin sivil ve kolluk kuvvetlerinin tümüyle kontrol altına alınması amaçlanan plana göre Filistin'in geleceğinin yetiştiği okullardaki müfredatın ve ders kitaplarının içerikleri de Barış Planı'nda belirlenmiştir. Planda hazırlanması istenen müfredatta komşularına karşı kışkırtma, nefret veya düşmanlığa teşvik etmeye yarayan, cezai veya şiddet içeren faaliyetleri telafi eden ya da teşvik eden tüm programların kaldırılması istenmektedir. Bunların yanı sıra Filistin tarafının İsrail'e karşı her türlü kışkırtmalarının sona ermesi şiddet, terörizm ve şehitlik kavramlarının yüceltilmesinin önüne geçilmesi anlaşma şartlarından bazılarıdır.³¹⁷

Yüzyılın Anlaşması Planı'ndaki Filistin Devleti'ni bütün yönleri ile sıkıştıran anlaşma maddeleri ile Filistinlileri kontrol altına alma planının bir benzeri de yine Amerika tarafından Seminole yerli halkına uygulanmıştır. Amerika, 1835 yılından itibaren yerlileri topraklarından çıkarabilmek için baskıyı artırmış ve savaş gücünün yanı sıra birtakım yasalar çıkarmıştır. Bu yasalardan bahsetmeden önce Yüzyılın Anlaşması Planı'nda kurulması planlanan Filistin Devleti'nin dış güvenliğinin tamamının ve iç güvenliğinin de büyük çoğunluğunun İsrail tarafından sağlanması maddelerini tekrar anımsayalım. Dönemin Amerikan hükümeti tarafından hazırlanan

³¹⁵ Peace to prosperity, s.22-23

³¹⁶ Peace to prosperity, s.49

³¹⁷ Peace to prosperity, s.34-35

yasaya göre, ordunun bölgede sık sık devriye atması istenmiş, Georgia Guard adı verdikleri bir polis gücü ile yerlilere baskı kurulması için Cherokee baş şefi tutuklatılmış ve Cherokee Phoenix adlı basın yayın organı kapatılmıştır. Cherokee toprakları üzerinde yine Cherokee'lerin kültürel erozyona uğramalarına neden olacak olan kabile mahkemesi kapatılarak kabile konseyinin toplanmalarına da izin verilmemiştir.³¹⁸

ABD'nin Barış Planı'nda çok küçük bir paragraf ile geçirilmeye çalışılan ve Filistin Devleti'nin bugünü ve yarını için önem atfeden diğer bir konuda "su" meseledir. Plana göre su kaynaklarının eşit şekilde paylaşılması ve teknolojik imkanlar ile diğer su kaynaklarını kullanılabilir hale getirilmesi önerilmektedir. Bu kapsamda yeraltı sularının kontrolü ve atık su konusunda karşılıklı olarak gerekli arıtma çalışmalarının yapılması istenmektedir. Benzeri şekilde deniz suyunun tuzdan arındırılması ve diğer teknolojik yatırımlara da ağırlık verilmesi hedeflenmektedir.³¹⁹ Ancak burada göz ardı edilen durum ise İsrail'in günümüzde Batı Şeria'nın doğal su kaynaklarının %80'ine hâkim olması ve Filistinlilerin elindeki doğal su kaynaklarından vazgeçirilerek arındırılmış deniz suyuna ve diğer teknolojik su kaynaklarına mahkûm edilmek istenilmesidir. Plana göre temel su kaynakları meselesinde göz ardı edilen diğer bir konu ise iklim değişiklikleri ve muhtemel oluşabilecek olumsuz hava koşullarıdır. Hazırlanan planda, İsrail'in Ürdün Nehri havzasındaki koşulsuz egemenliği ile Filistin Devleti'ne aktarılacağı söylenen ekonomik refah ve yatırım planlarının çelişmesi açıklanmamaktadır.³²⁰

Trump'ın Barış Planına göre anlaşmanın gerçekleştirilmesi için Filistin yönetimi ve FKÖ'den tamamen Filistin Devleti'nin çıkarlarına ters düşen bazı istekleri de bulunmaktadır. Bu taleplerden ilki, İsrail'in çıkarlarına ters düşecek ve İsrail'in kabul etmediği tüm uluslararası organizasyonlara girilmemesidir. İkinci olarak, İsrail ve ABD vatandaşlarına yönelik her ne sebeple olursa olsun uluslararası alanda ya da mahkemeler önünde her türlü şikâyet veya başka türlü eylemlerden kaçınılması talep edilmektedir. Üçüncüsü, İsrail ve ABD vatandaşlarının işlemiş oldukları herhangi bir suçtan dolayı öncelikle kendi yasaları önünde işlem yapılması

³¹⁸ Haydar Çoruh, "Amerika Birleşik Devletleri Tarihinde Seminole Soykırımı (1818-1858)," *Vakâüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5/2, 2020, s.633-634

³¹⁹ Peace to prosperity, s.29-30

³²⁰ Gilead Sher, Isaac and Mildred Brochstein, "Is There a Practical Roadmap for Trump's "Peace to Prosperity" Vision?" *Rice University's Baker Institute for Public Policy, Houston, Texas*, 2020, s.4

ve Filistin Devleti'nin her türlü işlemlerden kaçınması gerektiğini ve son olarak da, İsrail'in veya ABD'nin belirlemiş olduğu terör kriterlerine göre terörist olarak nitelendirilen herkese ve ailelerine yapılan yardımların kesilmesini ve böylece İsrail'e karşı yapılması muhtemel direnişlerin önünün alınması amaçlanmaktadır.³²¹

4.4. Planın İsrail Devleti ile İlgili Yönleri

Yüzyılın Anlaşması Planı'nda İsrail'in anlaşmadan beklentisini açıklarken, 1948 İsrail Devleti'nin kuruluş felsefesi ve hedeflerinin doğrultusunda bir ulus devlet olarak kabul edilmesi ve bu durumun uluslararası alanda herkesçe kabul görmesi amaçlanmaktadır. Barış Planı'na göre İsrail'in çatışmaları sonlandırması konusunda yeterince çaba sarf ettiği ve coğrafi koşulların zorluklarından dolayı planın ana hedefini oluşturan İsrail'in güvenliği konusunda taviz verilemeyeceği belirtilmektedir. İsrail'in güvenliğini her şeyin üstünde tutan Barış Planı'nda daha önceki dönemlerde İsrail'in işgal etmiş olduğu bazı bölgelerden çekilmesinin hata olduğunu ve buraların saldırı üssü olarak kullanıldığını iddia etmektedir.³²²

Barış Planı'nda İsrail Devleti'nin kurulduğu dönemde kendisini savunmak için işgal ettiği belirtilen 1967 yılındaki toprakların %88'inden tekrar çekildiği öne sürülmektedir. İsrail'in çekildiği söylenen topraklarda Yahudilerin atalarından gelen tarihsel hakları olduğu ve geniş Filistin toprağının İsrail'e devredilmesi istenmektedir. Filistin toprakları içine yerleştirilen Yahudi yerleşimlerinin ve İsrail'in mevcut sınırları içerisinde kalan Filistinlilerin yerlerinden çıkarılmasının talep edilmediği ancak mevcut durumun sivil huzursuzluğa yol açacağından, birlikte yaşamalarının çok zor olacağı belirtilmiştir. Yaşanması muhtemel bu probleme çözüm olarak ise yerleşim alanları arasında açılacak olan ulaşım koridorları ile Filistinli mültecilerin yaşam kalitelerinin artıracığı ve ticari getiriler sağlayacağından bahsedilmektedir.³²³ Ancak planda belirtilen bu koridorlardan biri olan Batı Şeria'dan Gazze'ye açılan tünel ve buradan Mısır sınırına sağlanan bağlantı yolları Filistinliler için güvenlik ve refah getireceği söylene de esasında fonksiyonu itibari ile Filistinliler için bir kaçış ya da tahliye güzergâhı görünümü kazanmaktadır.³²⁴ Filistin toprakları içerisinde kalan Yahudi yerleşim yerlerinin İsrail'e ulaşım ağları ile bağlanması ve İsrail'in bu yerleşim yerlerinin büyük çoğunluğunun güvenliğini

³²¹ Peace to prosperity, s.38-39

³²² Peace to prosperity, s.7-8

³²³ Peace to prosperity, s.8-9

³²⁴ Fehim Taştekin, a.g.e., s.4

sağlaması istenmektedir.³²⁵ Açılan bu koridorlar sayesinde İsrail, işgal etmiş olduğu Filistin topraklarını ilhakı meşrulaştırmış olacaktır.

ABD'nin Anlaşma Planı'ndaki İsrail'in Filistin topraklarındaki yerleşim yerleri ile ilgili maddeleri değerlendirildiği zaman; Amerika'nın 1830 yılında yerli Seminole halkını topraklarından çıkarabilmek için uygulamış olduğu "Kızılderili Tehcir" yasasını anımsatmaktadır. Kızılderili Tehcir yasası ile Amerika'nın Seminole yerlilerinin toprakları üzerinde genişleyebilmesi ve elde ettiği bu topraklara kendi vatandaşlarını yerleştirebilmek için uygulamaya koyduğu birçok yöntemden biri olarak görülebilir.³²⁶

Yüzyılın Anlaşması Planı ile tümüyle kontrolü tamamen İsrail'e verilen bir diğer önemli bir konu da Ürdün Vadisi meselesidir. Trump'ın Planı'nda İsrail'in güvenliği için öneminden bahsedilen Ürdün Vadisinin tüm doğal su kaynaklarının ve İsrail için hayati önem taşıdığı öne sürülen tarım alanlarının kullanımı İsrail'e bırakılmaktadır. Buna karşı İsrail'in belirlemiş olduğu sınırlar ve güvenlik önlemleri çerçevesinde Filistinlilerin Ürdün Vadisinde tarım yapmalarına müsaade edilmesi önerilmektedir.³²⁷ Ayrıca planda üçgen bölge olarak belirtilen alanlar içerisinde kalan Filistin yerleşimcilerinin Filistin Devletine bağlanarak, Gazze'ye yakın bir tarım alanı ile sanayi bölgesi kurulması gerekliliğinden bahsedilmektedir.³²⁸ Anlaşma Planı'ndaki bu şartların Filistinliler tarafından kabul edilmesi durumunda Mısır'a sınır olan Gazze şeridi harici Mısır ve Ürdün ile sınır olan bölgeler İsrail'e bırakılmaktadır.³²⁹

ABD'nin Anlaşma Planı'nda genişçe yer verilen diğer önemli konu da yine İsrail'in güvenlik endişeleri meselesidir. İsrail'in güvenliği konusunda bütün tedbirleri içeren plana göre, Filistin Devleti için maddi olarak büyük bir yük olduğu öne sürülen dış tehditlere karşı savunma harcamalarının tamamının İsrail tarafından üstlenilmesi önerilmektedir. Filistin Devleti için önemli bir getiri sağlanacağı düşünülen bu ekonomik tasarruf ile bu paraların sağlık, eğitim, altyapı gibi diğer konulara aktarılması önerilmektedir. Filistin Devleti'nin tümüyle savunmasız kaldığı bu anlaşma maddesi ile çatışmanın taraflarından olan İsrail'e Filistin'in tüm güvenlik

³²⁵ Peace to prosperity, s.12

³²⁶ Haydar Çoruh, "Amerika Birleşik Devletleri Tarihinde Seminole Soykırımı (1818-1858)," *Vakıf-İslam-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5/2, 2020, s.629

³²⁷ Peace to prosperity, s.13

³²⁸ Feras Ali Qawasme, a.g.e., s.21

³²⁹ Fehim Taştekin, a.g.e., s.5

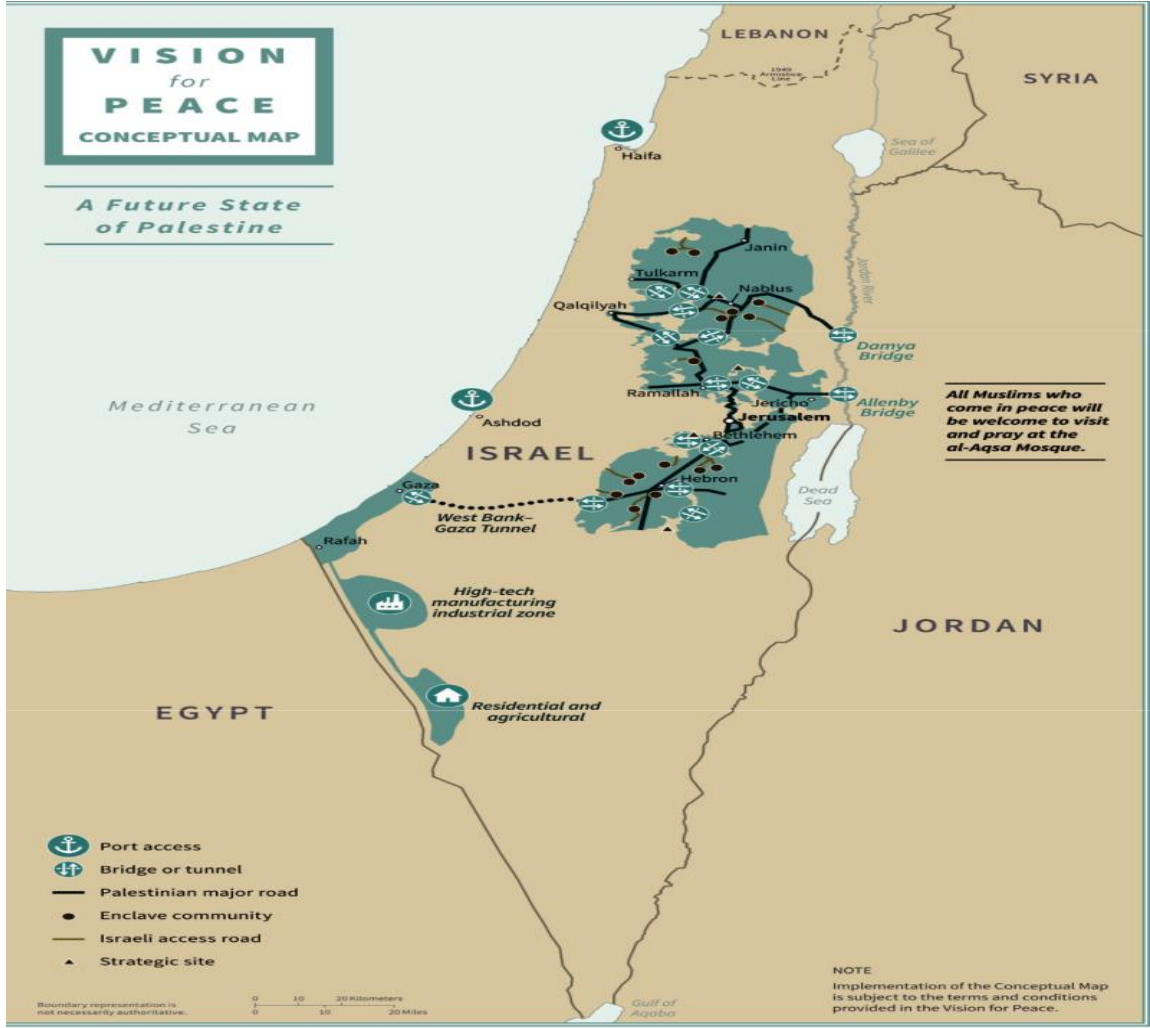
tedbirlerinin teslim edilmesi istenmektedir. Bununla yetinmeyen anlaşma maddesinde Filistin Devleti'nin iç güvenliği konusunda da İsrail'in mümkün olduğu kadar müdahil olması istenmektedir.³³⁰

İsrail'in tüm güvenlik endişelerinin belirtildiği güvenlik kriterleri, EK 2A başlığı altında daha da detaylandırılarak açıklanmıştır. İsrail'in güvenlik endişeleri için alınan tüm bu tedbirlerinin nedeni olarak ise İsrail'in kuruluşundan itibaren yapılan saldırılar gösterilmektedir. EK 2A'da açıklanan güvenlik kriterlerinde İsrail'in Ürdün Vadisi'nin tedarik hatlarının kontrolünü sağlaması, askeri personel ve malzemelerinin bölgede bulunması gerektiği ve Ürdün Nehri batısının hava savunması üzerindeki kontrolün öneminden bahsedilmektedir.³³¹ Güvenlik kriterlerinde Filistin Devleti için belirlenen güzergâhlar, devletler arası sınırlar ve yerleşim yerleri ile olan bağlantı yollarını sağlayan tüm geçişlerin kontrolünü ve denetimini İsrail'in güvenliği açısından İsrail'e devredilmesi istenmektedir.

³³⁰ Peace to prosperity, s.21

³³¹ Peace to prosperity, s.44-45

Harita 5:
Filistin Devleti'nin Siyasi ve Sosyal Sınırları

Kaynak:³³²

Yüzyılın Anlaşması Planı'nın EK1 bölümünde gösterilen haritada Filistin Devleti'nin siyasi ve sosyal sınırları çizilmektedir. Geleceğin Filistin Devleti ifadesinin kullanıldığı yukarıdaki haritada Filistin Devleti içerisindeki tünel, köprüler, bağlantı noktaları, sanayi alanları ve İsrail'in yerleşim yerlerine ulaşımını sağlayan bağlantı koridorları gösterilmektedir. Barış Plan'ındaki kavramsal haritaya göre Mescid-i Aksa'nın kontrolü tamamen İsrail'e devredilmiş ve sadece kısıtlı şartlar altında Müslümanların ziyaret etmelerine izin verileceği belirtilmektedir. Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas tarafından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplantısında Anlaşma Planı'ndaki harita ile gösterilen Filistin Devleti'ni 'İsviçre peynirine' benzetmiştir. Bütünlüğü olmayan ve parçalanmış bir görünüme sahip olan

³³² Peace to prosperity, s.41

Filistin Devleti'nin beş bölgeye ayrılması önerilmektedir. Buna göre Filistin Devleti'ne Gazze şehrinin bir kısmı, Güney Batı Şeria'nın bir parçası, Ramallah çevresinde İsrail yerleşimleri ile üçe bölünmüş bir bölge, Nablus, Cenin ve Tulkarm'ın dahil olduğu kuzey bölgesi ve neredeyse tamamı ile Yahudi yerleşimciler ile çevrilen Qalqilya'nın küçük bir bölümünü kapsamaktadır.³³³ Haritada belirtilen hükümlerin tam olarak yerine getirilmesi için Filistinlilerin Anlaşma Planı'ndaki koşulların tam olarak sağlanma şartına bağlanmıştır.

Harita 6:

Kurulması Planlanan İsrail Devleti'nin Sınırları

Kaynak:³³⁴

Yüzyılın Anlaşma Planı'nın EK 1 kısmında açıklanan barış için vizyon haritası ile kurulması planlanan İsrail Devleti'nin sınırları belirlenmiştir. Haritada İsrail'in bağlantı noktaları, yolları, köprüleri ve tünelleri ile yerleşim yerleri

³³³ Palestinian Enclaves, https://en.wikipedia.org/wiki/Palestinian_enclaves#Trump_peace_plan, E.T.10.11.2022, S.11

³³⁴ Peace to prosperity, s.40

arasındaki bağlantı noktaları gösterilmektedir. Kudüs'ün İsrail'e verildiği kavramsal haritada Tapınak Dağı ve Harem el-Şerif'in güvenliği ve statüsü İsrail'in kontrolüne bırakılmaktadır. Kudüs'te yaşayan Filistin ve İsrailli yerleşimcilerin statüsünün korunacağı belirtilmiştir. Batı Şeria'nın büyük bir bölümünün İsrail sınırlarına dâhil edildiği kavramsal haritaya göre Filistinlilerin yoğun olarak yaşadığı Ürdün Nehri Vadisi'nin kontrolünü de İsrail'e devretmektedir.³³⁵ Batı Şeria'daki Yahudi yerleşim alanlarına ulaşımı sağlayan tüm ana yolların kontrolü de İsrail'e bırakılırken, Filistin Devleti'nin bölünmesi için Filistinlilere ait köyler, kasaba ve ilçeler arasında bağlantı bütünlüğünün olmadığı görülmektedir. Ayrıca, bütünlüğü olmayan Filistin sınırları arasında ulaşımı sağlayabilmek için İsrail topraklarını kullanma zorunluluğundan dolayı İsrail'e bağımlılık da sürdürülecektir.³³⁶

4.5.Kudüs'ün Statüsü ve Mülteciler Meselesi

ABD Başkanı Donald Trump'ın Yüzyılın Anlaşması Planı henüz hazırlanma aşamasında olduğu 6 Aralık 2017 tarihinde Kudüs'ü İsrail'in başkenti ilan etmiş ve bunun sonucu olarak Türkiye başta olmak üzere birçok ülkeden tepki gelmişti. Trump Barış Planı'nı açıkladıktan sonra da Kudüs şehrini bölünmemiş bir şekilde yine İsrail'in egemenliğine sunmuştur. Filistin Devleti'ne ise başkent olarak gösterilen yerin Mescit-i Aksa ve Tapınak Dağı'nın dışında kalan, adı Filistin Devleti tarafından istendiği gibi konulabilen, küçük bir bölgeye sıkıştırılmış bir başkent tarifi yapılmaktadır. Anlaşma Planı'na göre Doğu Kudüs olarak belirlenen alan, güvenlik bariyerinin doğusu ve kuzeyinde kalan bölgeler ile Şuafat ve Ebu Dis'in doğusu olan Kafr Akab bölgelerini kapsamaktadır. Trump'ın Planı taraflarca kabul edilir ve Kudüs İsrail'in başkenti olarak tanınırsa, şehirde yaşayan Filistinliler için üç seçenek sunulmaktadır. Bu seçeneklerden ilk ikisi; İsrail vatandaşlığına veya Filistin vatandaşlığına geçebilme hakkı ya da diğer seçenek olan daimî ikamet statüsünü koruyarak her iki tarafın da siyasi kimliğinden ayrı olunabilmesidir.³³⁷

Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak uluslararası alanda tanınmasını isteyen Trump, Müslümanların ve diğer dine mensup insanların Kudüs şehrini gezebilmeleri için bölgenin dini turizm yeri haline dönüştürülmesi ve bunun için de ortak plan ve

³³⁵ <https://www.vox.com/2020/1/28/21083615/trump-peace-plan-map-netanyahu-israel-palestine>, Alex Ward Vox, 28.01.2020, s.7

³³⁶ Dany Tirza, "Among the Maps: President Trump's Vision vs. an Israeli Proposal," *TWI English*, 14.08.2020, s.6-7

³³⁷ Peace to prosperity, s.17

Çalışmaların yapılması gerektiğini belirtmektedir. Anlaşma Planı'nda Kudüs şehrinin tarihi geçmişi, dini önemi ve siyasi yönleri anlatıldıktan sonra İsrail'in Kudüs' koruyabilecek güce sahip olduğunu ve şehri güvende tutuğu iddia edilmektedir. Bu söylemlerini destekleyebilmek için ise Kudüs şehrinin güvenliğinin sağlanması iki ayrı güvenlik gücünün bulunmasının hata olduğu ileri sürülmüştür.³³⁸

Yüzyılın Anlaşması Planı'nda Filistinli mültecilerin topraklarına geri dönüşleri veya tazminat konuları ile ilgili somut bir zm nerisi kesin olarak sunulmamaktadır. Anlaşma Planı'nda İsrail Filistinli mülteciler ile ilgili hiçbir sorumluluğu üstlenmemektedir. Ayrıca Filistinli mültecilerin İsrail'in işgal etmiş olduğu topraklara dönmeleri konusu açıkça reddedilmektedir. Planda Filistinli mültecilerle ilgili öneri olarak ise mevcut sığınmış oldukları komşu devletlerde kalmaları ve kısmi yardımların sağlanması önerilmekte veya kurulması planlanan yeni Filistin Devleti'ne dnebilmelerine izin verilmektedir.³³⁹ Tüm bu koşullar taraflarca onaylanması halinde ise Filistinlilerin mülteci durumu sona erecek ve BM'lerin Filistinli Mülteci Dairesi'nin görevi de son bulacaktır.³⁴⁰ Trump'ın Anlaşma Planı'nda Filistinli mültecilerle ilgili bu önerilerin tamamı BM'lerin mültecilerin geri dönüşleri ve tazminat hakları ile ilgili almış olduğu birçok karara ters düşmekte ve açıkça yok saymak anlamına gelmektedir.³⁴¹

4.6. Yüzyılın Anlaşmasına Göre Gazze'nin Durumu

Yüzyılın Anlaşması Planı'nda Gazze bölgesinin durumuna özel olarak değinilmektedir. İsrail'e göre Gazze'nin yönetimini elinde bulunduran Hamas Yüzyılın Anlaşmasının önündeki en büyük engeldir. Hamas'ın bölgedeki varlığı Gazze ve Batı şeria'nın siyasi olarak ikiye bölünmesinin başlıca sebebi olarak kabul edilmektedir. İsrail kendisine yapılan saldırılardan Hamas'ı sorumlu tutmaktadır. Bu sebeple Gazze'deki başarısız kurumların, yolsuzlukların ve kötü yönetimin sebebi olarak Hamas gösterilmektedir.³⁴² Gazze'ye yönelik İsrail ambargolarından da Hamas sorumlu tutulmaktadır. Gazze şeridinden Hamas ve diğer Filistinli grupların temizlenmesi halinde İsrail'in, uygulamış olduğu ambargolar gevşetilebilecekti.³⁴³

³³⁸ Peace to prosperity, s.9/18

³³⁹ Peace to prosperity, s.30-31

³⁴⁰ Ahmad Kilani v.d, a.g.e., s.97

³⁴¹ Ceren Grseler, a.g.e., s.395

³⁴² Peace to prosperity, s.4

³⁴³ Peace to prosperity, s.10

ABD, Yüzyılın Anlaşması'nda Gazze'nin durumu ve Hamas yönetimi ile ilgili tüm maddeleri sıraladıktan sonra İsrail'in plandaki yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için bazı şartlar ileri sürülmektedir. Bunlar:

1. İsrail veya Filistin Devleti tarafından kabul edilen başka bir ulus veya uluslararası yapının Gazze'nin kontrolünü tam olarak sağlaması,
2. Hamas'ın tümüyle silahsızlandırılması,
3. Gazze'nin tamamen askerden arındırılması istenmektedir.

Hamas tarafından bu şartlar yerine getirilse dahi bölgede siyasi ve politik etkinlik gösterebilmesi mümkün görünmemektedir. Şayet bunun gerçekleşmesi halinde dahi İsrail'in belirlemiş olduğu anlaşma şartlarını kabul etmesi ve her türlü şiddet eylemine son vermesi gerekmektedir.³⁴⁴

Anlaşma Planı'nda İsrail'in güvenliği için tehlike oluşturduğu düşünülen bir diğer konu da İran meselesidir. İran'ın yayılmacı politika izlediği, bölgede yaşanan ekonomik problemlerin ve güvenlik sorunlarının müsebbibi olduğu ve İsrail'in varlığı için tehdit oluşturduğu ileri sürülmektedir. Plana göre bu tehlikeye karşı Arap ülkeleri ve ABD ile birlikte hareket edilmesi istenmektedir.³⁴⁵ İran'a karşı geliştirilmek istenen bu iş birliği çabalarının temelinde Ortadoğu'da kurulmuş olan bölgesel ittifaklar ve denge sistemine İsrail'in de entegre edilerek normalleştirilmesi sağlandıktan sonra Arap ülkeleri arasına dahil edilmesi istenmiştir.³⁴⁶

4.7. Planın Uluslararası Etkisi ve Verilen Tepkiler

Yüzyılın Anlaşması, İsrail-Filistin meselesinde uluslararası hukuku temel almamasına rağmen, İsrail'e adeta koşulsuz destek sağlayarak nerede ise tüm maddeleri ile tek taraflı bir çözüm ortaya koymaktadır.³⁴⁷ Plan, Birleşmiş Milletlerin daha önceki dönemlerde hazırlamış olduğu çözüm önerilerini kendi içinde tutarsız, gecikmeli ve çelişkili olduğu gerekçesiyle eleştirmektedir.³⁴⁸ Planda uluslararası hukukun ve teamüllerinin çatışmalara çözüm getirmediğine, liderlerin de barışa yönelik çözümler üretmek yerine çatışmaları daha karmaşık hale getirdiklerine vurgu

³⁴⁴ Peace to prosperity, s.25-26

³⁴⁵ Peace to prosperity, s.36

³⁴⁶ Ceren Gürseler, a.g.e., s.401

³⁴⁷ Ceren Gürseler, a.g.e., s.379

³⁴⁸ Peace to prosperity, s.5

yapılarak Birleşmiş Milletler kararlarına yönelik eleştirilerin haklılığı ortaya konulmaya çalışılmaktadır.³⁴⁹

Trump'ın, 28 Ocak 2020 tarihinde, “*Kudüs İsrail'in bölünmez başkentidir. Bu plan, bağımsız bir Filistin devleti ve Filistinliler için son şanstır.*” ifadelerini kullanarak açıkladığı sözde Barış Planı'na uluslararası alanda olumlu veya olumsuz birçok eleştiri gelmiştir. İsrail'in amaçladığı isteklerin tamamına yakını kapsadığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, plana en büyük desteğin İsrail ve dönemin İsrail başbakanı Netanyahu'dan gelmiş olması doğal karşılanmalıdır. Netanyahu bu memnuniyetini “*İsrail için çok büyük ve tarihi bir kazanım*” sözleri ile ifade etmiştir.³⁵⁰

Filistinliler için koşulsuz teslim anlamına gelen Barış Planı'na en büyük tepki doğal olarak Filistin ve Filistin halkından gelmiştir. Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas planı hazırlanmaya başlandığı ilk günden itibaren kesinlikle kabul etmeyeceklerini bildirmiştir. Trump'ın anlaşma planını açıklamasının ardından Mahmud Abbas “*Yüzyılın Tokadı*” şeklinde ifade ederek sözde barış planını kesinlikle reddettiklerini ifade etmiştir. Mahmud Abbas, planın içeriğine yönelik yaptığı değerlendirmelerde “*Başarısız bir komplo. Kudüs satılık değildir.*” ifadelerini kullanmış ve devamında “*Trump ve Netanyahu'ya şunu söylemek istiyorum: Kudüs satılık değildir. Haklarımız satılık değildir. Ve sizin bu anlaşmanız sonunda başarısız olacak bir komplo. Halkımız bunu tarihin çöplüğüne atacaktır. Hiçbir Filistinli, Arap, Müslüman ya da Hristiyan çocuğun, başkenti Kudüs olmayan bir Filistin'i kabul etmesi mümkün değildir.*” ifadelerini kullanmıştır.³⁵¹ Yine Filistin yönetiminin çağrısı ile Mısır'da olağanüstü toplanan Arap Birliği toplantısının kapanış konuşmasında Mahmud Abbas, “*Trump'ın Yüzyılın Anlaşması Planını reddediyorum. Tarihe Kudüs'ü satan veya vazgeçen birisi olarak geçmeyeceğim.*” değerlendirmelerini yapmıştır.³⁵²

Filistin halkı ve Filistin'deki çeşitli kesimler planı kesinlikle kabul etmeyeceklerini açıklamışlardır. Yüzyılın Anlaşması Planı'na sert tepkiler gösteren Filistin halkı yapılan protestolarda “*Filistin satılık değil*” çağrılarını yapmışlardır.

³⁴⁹ Dalal Irikat, “The ‘Deal of the Century’ from a Palestinian Perspective,” *Arap American University*, 2020, s.105

³⁵⁰ *CCN TÜRK*, 28.01.2020, s.3

³⁵¹ *BBC NEWS*, 29.01.2020, s.5

³⁵² Ali Ula, a.g.e., s.6

Gazze yönetimini elinde bulunduran Hamas, Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas ile benzeri ifadeleri kullanmıştır. Hamas sözcüsü Sami Ebu Zühri, *“Trump’ın açıklamaları düşmanca ve şiddetli öfke ile karşılanacak. Trump’ın Kudüs açıklaması saçmalık. Kudüs Filistin toprağı olacak.”* açıklamaları ile planı kabul etmeyeceklerini söylemiştir.³⁵³ Hamas’ın Siyasi Büro Şefi ve Filistin eski Başbakanı İsmail Haniye tarafından eleştirilen diğer önemli bir konu ise bazı Müslüman Arap devletleri temsilcilerinin Yüzyılın Anlaşması Planı’nın açıklandığı basın toplantısına katılmaları ve destekleyici açıklamalar yapmalarıdır.³⁵⁴

Trump’ın planını memnuniyetle karşılayan İsrail kadar, plana şiddetle karşı çıkan Filistin yönetiminin açıklamalarının yanı sıra uluslararası kamuoyundan da çeşitli tepkiler gelmiştir. Barış Planı’na verilen bu tepkileri destekleyenler, kesinlikle reddedenler ve tarafsız kalmayı tercih edenler olarak üç kısma ayırabiliriz. Bu üç kesimden ilkinin planı destekleyenler oluşturmaktadır. Bunlar BAE, Suudi Arabistan, Mısır, Bahreyn, Umman ve Fas’tır. Bu devletlerin yanı sıra Avusturya, İtalya, Hindistan, Fransa gibi çeşitli ülkelerin de katıldığı bu bloktaki devlet sayısı toplamda 22’dir.³⁵⁵ İkinci kısmı oluşturan ve kesinlikle reddettiklerini açıklayan İslam ülkeleri Türkiye, Ürdün, Irak, Tunus ve Cezayir’dir. Bu ülkelerin yanı sıra Avrupa Birliği, Çin, Rusya gibi birçok devlet de planı reddedenler arasındadır. Üçüncü ve son grubu oluşturan tarafsız ülkeler arasında Libya, Sudan ve bazı Kuzey Afrika devletleri yer almıştır. Bu devletler üzerlerindeki siyasi baskılar veya ekonomik problemlerden dolayı tarafsız kalmayı tercih etmişlerdir.³⁵⁶

Anlaşma Planı’nı destekleyen ülkeler arasında yer alan Birleşik Arap Emirlikleri, planının açıklandığı basın toplantısına katılmış ve bu katılımlarından dolayı Trump’ın teşekkürü ile ödüllendirilmişlerdir. Birleşik Arap Emirlikleri elçisi Yusuf El-Otoiba tarafından yapılan açıklamada; *“ABD’nin Filistin-İsrail Barış Anlaşmasına varma çabalarını sürdürdüğü için takdir ettiğini ve bu plan, yıllar içinde gündeme getirilen birçok konuyu ele alan ciddi bir girişimdir. Kalıcı bir çözümü garanti etmenin tek yolu, ilgili tüm taraflar arasında bir anlaşmaya*

³⁵³ BBC NEWS, 28.01.2020, s.5

³⁵⁴ Alican Ula, a.g.e., s.7

³⁵⁵ Arhama Siddiqa and Najam Rafique, “Trump’s Peace Plan: Pathway to Privation,” *ISSUE BRIEF*, February 25, 2020, s.4

³⁵⁶ Mohamed Abdelaziz, “Arab Reactions to Trump’s Peace Plan: An Analysis and Recommendation,” <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/arab-reactions-trumps-peace-plan-analysis-and-recommendation>, 31.01.2020, s.1

varmaktır. Birleşik Arap Emirlikleri, Filistinlilerin ve İsraillilerin uluslararası toplumun desteği ile kalıcı bir barış sağlanabileceğine ve birlikte yaşamının mümkün olduğuna inanıyorum. Bugün açıklanan plan, ABD öncülüğündeki uluslararası çerçevede müzakerelere dönüş için önemli bir başlangıç noktası sunuyor.”³⁵⁷ sözleri ile ABD’nin planına verdikleri desteği dile getirmişlerdir.

Barış Planı’nın açıklandığı basın toplantısında hazır bulunan ve Trump’ın teşekkür ettiği bir diğer ülke olan Bahreyn yönetimi de planı olumlu bulduklarını açıklamışlardır. Bahreyn Dışişleri Bakanlığınca yapılan açıklama ile bu düşüncelerini kesin olarak ortaya koymuşlardır. Bahreyn, ABD’ye teşekkür ederek Filistin meselesinde adil ve kapsamlı bir çözüme ulaşmaya yönelik tüm çabaları desteklediğini ve İsrail-Filistin taraflarını, ABD sponsorluğunda doğrudan müzakerelere başlama çağrısında bulunmuştur.³⁵⁸

Umman, ABD Başkanı Trump’ın planının açıklandığı basın toplantısındaki davetliler arasında yer alan diğer bir ülkedir. Umman yönetimi, Büyükelçiliği aracılığı ile yapmış olduğu açıklama da planı desteklediklerini açıklamıştır. Yapılan açıklamada ABD’nin dünya çapında barışı sağlama konusundaki sürekli çabalarını takdir ederek ABD’ye verdikleri desteği yinelemişlerdir.³⁵⁹

Barış Planı’nı destekleyen bir diğer Ortadoğu Devleti de Suudi Arabistan’dır. Suudi Arabistan yönetiminin açıklamasında; “*Filistin davasına adil ve kapsamlı bir çözüme ulaştırmayı amaçlayan tüm çabaları desteklediklerini ve devamında Başkan Trump yönetiminin Filistin ve İsrail tarafları arasında kapsamlı bir barış planı geliştirme çabalarını takdir ettiklerini...*” belirtmişlerdir. Yine Suudi Arabistan Dışişleri Bakanlığınca yapılan açıklamada; “*Filistin ve İsrail tarafları arasında ABD’nin himayesinde doğrudan barış müzakerelerinin başlatılmasını teşvik ediyor...*”³⁶⁰ açıklamaları ile verdikleri desteği ortaya koymuşlardır. Suudi Arabistan’ın destekleyici açıklamalarının yanı sıra, Filistinlilere de yanlarında olduklarını belirten açıklamalar yapılmıştır. Suudi Arabistan yönetimi Filistin devlet başkanı Mahmud Abbas’ı arayarak Filistin davası ve Filistinlilerin hakları hususunda

³⁵⁷ <https://www.newsweek.com/middle-east-react-trump-peace-plan-1484491>, Newsweek, 29.01.2020, s.2

³⁵⁸ <https://www.arabnews.com/node/1619971/middle-east>, ARAP NEWS, 29.01.2020, S.1

³⁵⁹ Fozia Tanoli, a.g.e., s.6

³⁶⁰ <https://www.timesofisrael.com/iran-turkey-slam-trump-peace-plan-as-uae-saudi-arabia-urge-negotiations/>, THE TIMES OF ISRAEL, 29.01.2020, S.2

tutumlarının değişmediğini ve Filistin meselesinde desteklerinin devam edeceğini belirtmiştir.³⁶¹

Mısır, ABD'ye yönelik Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile yaptığı açıklamada; *“Filistin davası için kapsamlı ve adil bir barışa ulaşmak, böylece Ortadoğu’da istikrar ve güvenliğin desteklenmesine katkıda bulunmak ve Filistin-İsrail ihtilafının sona ermesine katkıda bulunduğu için”* ve ABD’nin İsrail-Filistin arasındaki sorunları çözümünde ve aynı zamanda Filistin halkının egemenlik hakları ve bazı ayrıcalıklar kazanmalarına katkı sağlayacağını düşündükleri plana olumlu baktıklarını açıklamışlardır. Açıklamanın devamında, *“Dikkatle barış için Amerikan vizyonu çalışması, aralarında kapsamlı ve adil bir barışın sağlanması, iki halkın beklentilerini ve umutlarını karşılayan bir anlaşmaya varmak için Amerikan himayesi altında, müzakerelere devam etmek için, ona doğru Filistin ve İsrail tarafları vizyonunu ortaya koymak, diyalog bütün boyutlarıyla ve açık kanal bularak, uluslararası meşruiyete uygun olarak işgal altındaki Filistin toprakları üzerinde bağımsız egemen devletlerinin kurulması yoluyla tam meşru haklarının”* verilmesi gerektiği açıklamaları ile verilen desteği ve ABD’nin İsrail-Filistin meselesinde taraf olma meşruiyetine yönelik düşüncelerini ortaya koymuşlardır.³⁶²

ABD’nin planı için olumlu açıklamalarda bulunarak takdir eden bir diğer devlet de Fas’tır. Fas yönetimi aynı zamanda planın işlevsel hale gelebilmesi için taraflarca kabul edilmesi, sürdürülebilir, kalıcı, adil ve yapıcı bir plan olmasını umduğunu belirtmiştir.³⁶³

Kuveyt Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada ise ABD’nin yetmiş yıldır devam eden İsrail-Filistin çatışmasını sona erdirmeye çabalarını takdir ettiklerini ve Filistin halkının lehine olan konuları sarsılmaz şekilde desteklediklerini açıklamışlardır. Barışın tam olarak sağlanarak çatışmaların sonlandırılmasının ön koşulları arasında yine uluslararası meşruiyet zemininde bir sonuca varılması ve Filistin meselesinin çözümü olarak 1967 öncesi sınırları kabul eden, başkenti Doğu

³⁶¹ <https://www.indyturk.com/node/124571/d%C3%BCnya/trump%E2%80%99%C4%B1n-tek-taraf%C4%B1-ortado%C4%9Fu-plan%C4%B1na-hangi-%C3%BClke-ne-tepki-verdi>, *INDEPENDENT Türkçe*, 29.01.2020, s.7

³⁶² Baroness Tonge, “Israel-Palestine: The New US Peace Deal Debate on 27 February 2020,” House Of Lords Library Briefing, s.9

³⁶³ Reporting By Ahmed El Jechtimi, “Morocco ‘appreciates’ Mideast Peace Plan, Says Needs Acceptance by Parties,” *REUTERS*, s.1, E.T:07.10.2022

Kudüs olan, bağımsız ve egemen, uluslararası kararlar ile onaylanan bir anlaşmanın sağlanması ile mümkün olabileceğini belirtmiştir.³⁶⁴

Yüzyılın Anlaşması Planı'na destek veren Orta doğu Arap devletlerinin yanı sıra benzeri açıklamalar Avrupa devletlerinden de gelmiştir. Bu ülkelerden biri olan İngiltere Dışişleri Bakanlığı, planı desteklediklerini ve olumlu bulduklarını açıklamışlardır. İngiltere, Dışişleri Bakanı Dominic Raab'ın yaptığı açıklamada, *"ABD'nin İsraililer ve Filistinliler arasında barış önerisinin serbest bırakılmasını memnuniyetle karşıladıklarını ve ayrıca İsraililer ve Filistinliler arasında barış içinde bir arada yaşamayı sağlayacak bir barış anlaşması, tüm bölgenin potansiyelini ortaya çıkarabilecek ve her iki tarafında geleceği için bir fırsat olabileceği idea edilmiştir. Ayrıca planın kabul görüp görmeyeceği iki devletinde liderlerinin çabaları neticesinde ortaya çıkacağından her iki tarafı da müzakere girişimleri için teşvik ve desteklediklerini"* belirtmiştir.³⁶⁵ Yine İngiltere Başbakanı Boris Johnson, planın uygulanabilmesi için her türlü desteği sağlayacaklarını ve ortak payda da buluşulan, iki devletli çözümün sağlandığı ve uluslararası hukuk ilkelerine dayanması gerektiğini belirtmiştir.³⁶⁶

Plana destek veren diğer bir Avrupa devleti Fransa'dır. Dışişleri Bakanlığı tarafında yapılan açıklamada Trump'ın çabalarını memnuniyetle karşıladıklarını bildirmişlerdir. İsrail-Filistin konusunda Avrupa devletleri ile ortak çalışacaklarını açıklayan Fransa, barışın sağlanması için iki devletli çözümü desteklediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca her iki tarafın da meşru isteklerine saygı duyduklarını ve muhtemel Barış Planının uluslararası hukuka uygun olması gerektiğini ifade etmişlerdir.³⁶⁷ Diğer bir değerlendirme Fransız Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron tarafından yapılmıştır. Macron, Le Figaro Gazetesine yapmış olduğu açıklamada Yüzyılın Anlaşması Planının başarılı olması için çalışacağını ve iki taraflı çözümün olması gerektiğini söylemiştir.³⁶⁸

³⁶⁴ <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2858279>, Kuwait News Agency (KUNA), 29.01.2020, S.1

³⁶⁵ <https://www.gov.uk/government/news/foreign-secretary-statement-on-release-of-us-proposals-for-middle-east-peace>, GOV.UK, 29.01.2020, S.1

³⁶⁶ Baroness Tonge, a.g.e., s.10

³⁶⁷ <https://www.ntv.com.tr/dunya/trumpin-ortadogu-planina-kim-nasil-tepki-gosterdi,a3CoqEYp2Ui3bsKMtTCXxA>, NTV, 29.01.2020, S.1

³⁶⁸ Jonh Irish and Chris Reese," Macron, Says Believes in 'two sovereignties' Between Israelis-Palestinians: Le Figaro," Reuters, January 30, 2020, s.1

Avustralya Dışışleri Bakanı Marise Payne, plana dair memnuniyetlerini bildirerek İsrail ile Filistin arasındaki çatışmaları sona erdirecek ve kalıcı bir barışın sağlandığı her türlü müzakereyi destekleyeceklerini belirtmişlerdir. Yine diğer bir Avrupa devleti olan Avusturya Başbakanı Sebastian Kurz tarafından yapılan açıklamada, iki devletli çözüm önerilerini destekleyeceklerini ve ABD'nin açıklanmış olduğu plandan memnuniyet duyduklarını ifade etmişlerdir.³⁶⁹

Yüzyılın Anlaşması Planı için yapılan olumlu değerlendirmeler azınlıkta kalırken, çoğunluğu reddeden ülkeler oluşturmıştır. Planı reddeden ülkeler arasında başta İslam ülkeleri olmak üzere diğer tüm devletler genel olarak Trump'ın planının Filistinliler için istenilen barışı getirmeyeceğini tesine Filistinlilerin temel hak ve isteklerini daha da kısıtlayacağını ileri sürmüşlerdir. Bu çerçevede bahse konu devletlerin açıklamaları şu şekildedir.

İslam ülkelerinin ilkini oluşturan Türkiye, plana yönelik tepkisini Dışışleri Bakanlığı aracılığı ile “*Kudüs Kırmızı çizgimizdir*” açıklaması ile ortaya koymuştur. Barış planı için “*ölü doğmuştur*” ifadesini kullanan Türkiye Dışışleri Bakanlığı aracılığıyla ABD'nin Planı'ndaki maksadının İsrail'in Filistin toprakları üzerindeki işgallerini ve zulümlerini meşrulaştırmak olduğunu, ancak buna asla izin vermeyeceklerini dile getirmiştir. Açıklamanın devamında ise her zaman kardeş Filistin halkının yanında olunacağı belirtmiştir.³⁷⁰ Bunların yanı sıra Türkiye'nin diğer siyasi kurumlarından ve çeşitli kesimlerinden de planı reddeden açıklamalar yapılmıştır.³⁷¹

İran, Trump'ın anlaşma planını kesin olarak reddetmiş ve Müslümanların birleşerek tuzaklarla dolu olan bu plana karşı durmaya çağırmıştır. İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin danışmanı Hüsameddin Aşina tarafından yapılan değerlendirmelerde, ABD'nin açıklanmış olduğu Barış Planı ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin kararlarını tek taraflı olarak ihlal ettiğini belirtmiştir. Ayrıca ABD ve Siyonist rejim arasında bir anlaşma olduğunu ve bir barış planından ziyade dayatma ve yaptırım planı şeklinde yorumlanmıştır. İran Dışışleri Bakanı Cevad Zarif planı kâbus olarak nitelendirmiş ve yaptığı açıklamada, “*batmakta olan emlak*

³⁶⁹ John Woolley and Gerhard Peters, “The American Presidency Project,” UC SANTA BARBARA, 29.01.2020, s. 2

³⁷⁰ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51240727>, BBC NEWS Türkçe, 29.01.2020, S.2

³⁷¹ INDEPENDENT Türkçe, 29.01.2020, s.3

*piyajasını ayağa kaldıracak bir rüya projesi olduğunu” belirtmiştir.*³⁷² Barış Planı’na yönelik eleştirel bir değerlendirme de İran Dışışleri Bakanlığı Sözcüsü Abbas Musevi tarafından yapılmıştır. Açıklamada planın Orta doğu için büyük bir tuzak olduğunu ve bu hileye karşı birleşerek karşı durulması gerektiğini ifade etmiştir.³⁷³

Yüzyılın Anlaşması Planı’na açıkça karşı çıkan diğer bir Orta doğu devleti Ürdün olmuştur. Ürdün istenilen düzeyde bir barışın sağlanabilmesi için Filistin halkının meşru haklarının tam olarak çözüme kavuşturulması, Doğu Kudüs’ün Filistin Devleti’nin başkenti gerçeğinin kabul edilmesi ve iki devletli bir çözümün sağlanması maddelerinin ön şartları oluşturması gerekliliğini vurgulamıştır. Dışışleri Bakanı Eyman es-Safedi tarafından yapılan açıklamada Ürdün Devleti’nin İsrail-Filistin meselesindeki çatışmaları sonlandıracak adil ve kalıcı barışın sağlandığı uluslararası bütün barış çabalarını destekleyeceğini söylemiştir. Yine Ürdün Devleti’nin Kudüs ve kutsal kabul edilen yerleri koruyacağını ve Filistin bölgesindeki tüm tarihi ve kültürel mirasları korumaya devam edeceğini açıklamıştır. Eyman es-Safedi, İsrail’in Filistin toprakları üzerinde ilhak girişimlerini, işgal altındaki Filistin toprakları üzerinde yasa dışı yerleşim yerleri ve genişleme faaliyetlerinin ve bölgeye dayatma planlarının tehlikeli sonuçlara neden olacağına dair uyarılarda bulunmuştur.³⁷⁴ Son olarak da gerçekçi ve kalıcı bir barışın sağlanabilmesi için İsrail’in 1967 Savaşı ve sonrasında işgal etmiş olduğu Filistin topraklarından çekilmesi, Filistin halkının haklarını koruyan, tüm tarafların güvenliğinin sağlandığı barış anlaşması maddelerinin gerektiğini belirtmiştir.³⁷⁵

Katar Dışışleri Bakanlığı İsrail-Filistin meselesindeki çabalarından dolayı ABD’yi desteklediklerini, ancak barışın ve çözümün mümkün olmasının ön şartı olarak da Filistin sınırlarının 1967 öncesine dönülmesi ve Filistin halkının temel haklarının koruma altına alınarak egemen bir Filistin Devleti’nin kurulması ile mümkün olabileceği belirtilmiştir. Yine İsrail-Filistin meselesine çözüm oluşturabilecek bütün

³⁷² <https://tr.euronews.com/2020/01/28/trump-in-yuzyilin-anlasmasi-dedigi-baris-planina-uluslararası-tepki-yagdi>, Euronews, 29.01.2020, s.2

³⁷³ *INDEPENDENT* Türkçe, 29.01.2020, s.2

³⁷⁴ Mohammad Tayseer,” Independent Palestine State Is Solution for Peace, Jordan Says,” *Bloomberg*, 28.01.2020, S.1

³⁷⁵ Suleiman Al-Khalidi, Ghaida Ghandtous and Chris Reese,” Jordan Says two-state solution only path to Mideast peace,” *REUTERS*, 28.01.2020, S.1

önerilerin uluslararası meşruiyet sınırları içerisinde destekleneceğini belirtmişlerdir.³⁷⁶

Filistin Devleti'nin de içinde bulunduğu ve 57 üye ülkenin tamamını temsil eden İslam İşbirliği Teşkilatı, Trump'ın barış planını açıklamasının ardından Cidde'de acil bir toplantı düzenlemiştir. Toplantı sonrası yapılan açıklamada planın Filistin halkının isteklerini ve meşru taleplerini karşılamadığını belirterek kesin bir dille reddetmiştir. Teşkilat üyesi tüm ülkeleri plana katılmamaya veya ABD yönetiminin planı herhangi bir şekilde uygulama çabalarına karşı durarak ortak tavır belirlenmesi çağrısında bulunmuştur.³⁷⁷

Siyasi ağırlıklı olarak Avrupa ve diğer ülkeleri temsil eden Avrupa Birliği Trump'ın İsrail-Filistin meselesine çözüm olarak sunduğu Barış Planı'na tepki göstererek kabul etmemiştir. Avrupa Birliği Yüksek Temsilcisi Josep Borrell yapmış olduğu açıklamada, *“Avrupa Birliği, her iki tarafı da yeniden sağduyulu olmaya ve uluslararası hukuka aykırı, gerilimi şiddetlendirecek her türlü tek taraflı eylemden kaçınmaya çağırıyor. Özellikle Ürdün Vadisi'nin ve Batı Şeria'nın diğer bölgelerinin ilhak edilme ihtimaline ilişkin açıklamalardan endişe duyuyoruz. Uluslararası hukuk ve ilgili BM Güvenlik Konseyi kararları doğrultusunda AB, İsrail'in 1967'den bu yana işgal altındaki topraklar üzerindeki egemenliğini tanımıyor. İlhak yolunda atılan adımlar, tartışmasız kabul edilemez.”*³⁷⁸ sözleri ile planının uluslararası kabul görmüş parametrelere aykırı olduğu ve iki devletli bir çözüme ters düştüğünü belirtmiştir. Ancak Avrupa Birliği üyesi birçok ülke, ABD'nin planına yapılan bu itirazları kabul etmişse de başta İngiltere olmak üzere üyesi olan diğer devletler ile fikir birliği sağlanamadığı için ortak bir karar alınamamış ve Avrupa Birliği adına bir deklarasyon yayınlanamamıştır.³⁷⁹

Trump'ın Anlaşma Planı'na tek taraflı ve BM'ler tasarılarına aykırı olduğu gerekçeleri ile karşı çıkan diğer önemli bir kuruluş da Birleşmiş Milletler'dir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres tarafından yapılan açıklamada, İsrail ile Filistin arasında gerçekleşebilecek bir barış anlaşmasını desteklediklerini

³⁷⁶ <https://www.reuters.com/article/us-israel-palestinians-plan-reaction-fac/u-s-middle-east-peace-plan-prompts-some-praise-much-arab-anger-idUSKBN1ZR2GA>, REUTERS, 28.01.2020, S.5

³⁷⁷ <https://www.aljazeera.com/news/2020/2/3/organisation-of-islamic-cooperation-rejects-trump-peace-plan>, ALJAZEERA, 03.02.2020, s.1

³⁷⁸ Baroness Tonge, a.g.e. s.10

³⁷⁹ Michelle Pace and Haim Yacobi, “Can the EU Stand Up to Trump’s “Deal Of the Century?””, EUMENINA Jean Monnet Network, 2020, s.1

ancak bu barış planının şartları arasında BM'lerin tasarıları, uluslararası hukuk, karşılıklı kabul edilebilir anlaşma, iki devletli bir çözüm ve 1967 öncesi sınırlarda varılan bir mutabakat ile mümkün olabileceğini belirtmiştir. Açıklamanın devamında, “*BM'nin iki devletli çözüme yönelik pozisyonu, yıllardır Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul kararlarıyla tanımlanmıştır.*” ifadesini kullanmıştır.³⁸⁰

Almanya Dışişleri Bakanı Heiko Maas tarafından yapılan açıklamada Trump'ın Filistin planını eleştirerek “*ABD'nin önerisinin sorunlara yol açtığını*” belirtmiştir. Açıklamada planı titiz bir şekilde incelediklerini, tüm ortaklarının da bunu yapacaklarını varsaydıklarını ve Avrupa Birliğindeki partnerleri ile de görüşeceklerini ifade etmiştir. İsrail-Filistin meselesinde çözüm oluşturabilecek her türlü adımı memnuniyetle karşılayacaklarını belirten Heiko Maas, bölgede kalıcı barışın sağlanabilmesi için de iki devletli çözümün sağlandığı, her iki taraf içinde kabul edilebilir bir anlaşmanın olması gerektiğini vurgulamıştır.³⁸¹

ABD'nin Barış Planı'na diğer bir eleştiri de Rusya'dan gelmiştir. Rusya Dışişleri Bakanı Mihail Bogdanov, planı inceleyeceklerini ancak kararı çatışan tarafların alması gerektiği ve anlaşma şartlarında öncelikli karar verecek kesimin Filistin ve İsrailliler olduğunu vurgulamıştır.³⁸²

Çin, Yüzyılın Anlaşması Planı'nı eleştirerek Birleşmiş Milletlerin İsrail-Filistin meselesine çözüm olarak sunduğu kararların temel oluşturduğunu açıklamıştır. Çin Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Hua Chunying, herhangi bir çözüm önerisinden bahsederken tüm ilgili tarafların görüş ve fikirlerinin dikkate alınmasının gerektiğini açıklamış; barış için toprak ilkesini, iki devletli çözüm ve uluslararası destek sağlanmasının çözüm önerilerinde temel oluşturması gerektiğini belirtmiştir. Yine adil ve kalıcı bir barışı desteklediklerini açıklayan bakanlık bunun için de eşitlik temelinde diyalog ve müzakere yolu ile bir çözüme ulaşmanın mümkün olduğunu belirtmiştir.³⁸³

³⁸⁰ <https://tr.euronews.com/2020/01/28/trump-in-yuzyilin-anlasmasi-dedigi-baris-planina-uluslararasi-tepki-yagdi>, Euronews., 29.01.2020, s.3

³⁸¹ <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdinin-sozde-orta-dogu-baris-planina-dunyadan-tepki-yagdi-457254.html>, TRT Haber, 29.01.2020, s.1

³⁸² <https://turkish.aawsat.com/home/article/2105206/trump%C4%B1n-ortado%C4%9Fu-bar%C4%B1nC5%9F-plan%C4%B1na-y%C3%B6nelik-uluslararası%C4%B1-tepkiler>, ŞARKUL AVSAT Türkçe, 29.01.2020, s.2

³⁸³ <https://www.middleeastmonitor.com/20200130-china-un-resolutions-are-basis-for-resolving-palestine-israel-conflict/>, Middle East Monitor, 30.01.2020, s.1

İsveç, Yüzyılın Anlaşması Planı'nı kabul etmeyeceklerini açıklamıştır. Dışişleri Bakanı Ann Linde ABD'nin planı ile ilgili yaptığı değerlendirmede, İsrail-Filistin meselesinde ilgili uluslararası hukukun dikkate alınması gerektiği ve BM'lerin almış olduğu iki devletli çözüm kararlarını benimsediklerini belirtmiştir. Açıklamada Filistin konusunda tavırlarının net olduğunu, barışın sürdürülebilir olması için Kudüs'ün İsrail ve Filistinlilerin başkenti olması ve her iki tarafında isteklerinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır.³⁸⁴

³⁸⁴ <https://www.haber7.com/dunya/haber/2938378-skandal-planin-ardindan-dunyadan-pes-pese-tepkiler-rusya-ve-bmden-son-dakika-aciklamasi>, *Haber 7 com*, 29.01.2020, s.3

SONUÇ VE ÖNERİLER

Seçim öncesi ve sonrasında kendisinden önceki ABD başkanlarından çok daha fazla İsrail yanlısı olacağını ortaya koyan Donald Trump, seçim sonrası yaptığı İsrail ziyareti, akabinde Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıma kararı ve İsrail yanlısı Barış Planı ile Filistin'in yok sayıldığı bir dönemin kapısını aralamıştır. Yüzyılın Anlaşma Vizyonu olarak açıklanan planda, uluslararası hukukun yok sayıldığı ve İsrail-Filistin meselesinde daha önceki yıllarda hazırlanan çözüm önerilerinin görmezden gelindiği bir süreç yaşanmıştır. İsrail'in Filistin üzerindeki tarihi hayalleri ile kurgulanan Trump'ın planında, taraflarca barışın sağlanması halinde bölgeye refahın geleceği iddiaları ile kabul ettirilmeye çalışılmıştır. İsrail-Filistin anlaşmazlığı konusunda kamuoyunda sembolik de olsa iki taraflı çözüm önerilerinde bulunan diğer ABD başkanlarının aksine, Trump'ın planında tek taraflı ve yanlı bir çözüm önerisi sunulmuştur.

İsrail Devleti'nin kurulmasına ortam hazırlayan 1917 Balfour Deklarasyonu öncesi ve sonrasında ABD, bölgedeki ekonomik, siyasi ve diğer çıkarlarını koruyabilmek için her zaman İsrail ile yakın ilişki içerisinde olmuştur. İsrail-Filistin çatışmalarında en büyük ara bulucu görevini üstlenen ABD başkanları, İsrail ile askeri ve stratejik ilişkileri bazı dönemler aksaklıklara uğrasa da kesintisiz olarak devam etmiştir. İsrail Devleti'nin kurulduğu yıllarda ABD ile Sovyet Rusya arasında yaşanan Soğuk Savaş nedeni ile Arapların, Rus etkisine girmesinden endişelenen dönemin ABD yönetimi, kısmi olarak da olsa İsrail'e mesafeli durmuştur. Ancak bu durum fazla uzun sürmemiş ve 1960 J.F Kennedy Başkanlığı sürecinde ABD ile İsrail arasındaki müttefiklik ilişkileri ve İsrail yanlısı politikalar belirginleşmeye başlamıştır. Her dönemde bölgedeki çıkarlarını korumak isteyen ABD, Filistinlilerin tarihi ve insani temel haklarının yok sayılmasına göz yummuştur. George H.W. Bush başkanlık döneminde benzeri şekilde İsrail'in güvenliği ve politikalarından ziyade ABD'nin çıkarlarını ön planda tutmuştur. Ancak bu durum fazla uzun sürmemiş ve başkanlık koltuğuna oturan George W. Bush, İsrail'in bölgedeki çıkarlarını ve güvenlik politikalarının savunulduğu bir süreç yaşanmıştır. Tüm bunların yanı sıra ABD başkanları arasında İsrail ile kötü diplomatik ilişkilerinden dolayı en çok eleştirilen Barack Obama döneminde dahi İsrail'in çıkarları ve güvenliği gözetilmiştir.

Donald Trump'ın başkanlık döneminde ise İsrail ile siyasi, ekonomik ve güvenlik ilişkileri zirveye ulaşmış ve İsrail'in bölgedeki varlığını meşrulaştırmaya çalışmıştır. Trump, İsrail-Filistin sorununa kendisinden önceki yöneticilerden farklı bir çözüm önerisi sunduğu, Yüzyılın Anlaşması Planı ile birlikte birçok tartışmanın yaşandığı bir süreç olmuştur. Bu süreçte Trump, Filistinlileri baskı altına alabilmek ve İsrail yanlısı anlaşma planına zemin oluşturabilmek için birtakım kararlar almıştır. Kudüs'ü İsrail'in başkenti ilan ederek büyükelçiliğin Kudüs'e taşınması, Washington'daki FKÖ'nün ofisinin kapatılması ve Filistinlilere sağlanan insani yardım fonlarının kesilmesi bunlardan bazılarıdır.

İsrail-Filistin çatışmasına çözüm olarak sunulan Barış Planı, önceki planlarda belirlenen 'Barış İçin Toprak' ilkesinin yerine 'Barıştan Refaha' sloganı ile gündeme getirilmiştir. Planın temel maddeleri, İsrail-Filistin taraflarını ilgilendirse de özelde İsrail'e komşu Arap devletleri arasında bir anlaşma ortamı hazırlayarak Orta doğu devletlerine İsrail'in meşruiyetini kabul ettirmeyi istemektedir. Benzeri şekilde bölge için tehdit oluşturduğu iddia edilen İran karşıtlığı üzerine kurgulanan anlaşma planında, ortaya konulan bu ortak düşmana karşı, İsrail'in yanında bölge ülkelerini birleştirmeyi hedeflemektedir. BM'nin daha önceki dönemlerde almış olduğu kararları eleştiren planda, Kudüs'ün bölünmez bir şekilde İsrail'e verilmesi, Filistinli mültecilerin geri dönüş haklarının yok sayılması, Yahudi yerleşim alanlarının tümüyle İsrail'e devredilmesi ve bölünmüş-kimliği olmayan bir Filistin Devleti vaatlerinde bulunulmuştur. ABD tarihinde birçok örneği bulunan, Trump'ın Barış Plan'ındaki çözüm önerileri ile Florida eyaletinde yaşayan ve kademeli olarak yok edilen Seminole yerlilerine sunulan anlaşma maddeleri arasında birçok benzerlikler bulunmaktadır. Bu benzerlikler arasında farklı yıllarda yaşayan bu iki halkın müşabih yöntemlerle ellerinden toprakları alınmak istenmiştir. Bunlardan en belirgini, dönemin ABD Başkanı Jackson tarafından hazırlanan Medeniyet Planı ile yerlilerin savaşçı güçlerini kırarak uysallaştırmayı ve askeri yollarla alamadıkları toprakları satın almayı veya hileler ile topraklarını ele geçirmeyi hedeflemiştir. Bu dönemde diğer bir plan da Kızılderili Tehcir Yasası ile ABD'nin Seminole yerlileri toprakları üzerinde genişleyebilmesi ve elde ettiği bu topraklara kendi vatandaşlarını yerleştirebilmek için uygulamaya koyduğu bir başka plandır.

Yüzyılın Anlaşması Planı, Filistinlilere kârlı yabancı yatırımlar ve ekonomik kalkınma vaatleri ile ellerinden alınan toprakların tasfiyesi niteliğindedir. Uluslararası hukukun görmezden geldiği plan, Batı Şeria ve Ürdün Vadisi'nin İsrail tarafından ilhakını kolaylaştırmaktadır. Benzeri şekilde bir Filistin Devleti'nin kurulmasına izin verilecek ancak başkenti Kudüs olmayacak, sınırları olan, güvenlik güçleri olmayan ayrıca eğitim kurumları olacak fakat müfredatını dahi belirleyemeyecekler. Sonuç olarak, İsrail'in tüm haklarını ve güvenliğini garanti altına alan anlaşma planında, Filistinlilerden kendi haklarından, rızaları ile vazgeçmeleri istenmektedir. Ortaya konulan anlaşma planı çözümden ziyade taraflar arasında anlaşmazlığı körüklemektedir.

KAYNAKÇA

- Abdelaziz Mohamed, "Arab Reactions to Trump's Peace Plan: An Analysis and Recommendation," <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/arab-reactions-trumps-peace-plan-analysis-and-recommendation>, 31.01.2020
- Abrams William Albert, *İsrail end The Palestinians In u.s. Foreign Policg Past- Present-Future*, Thesis Submitted to the Graduate Faculty of the University of Georgia in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of, Georgia 2008
- Aktürk Esin Benhür, *ABD ve İsrail'in Dış Politika Stratejilerinin Soğuk Savaş Sonrasında Orta Doğu'daki Güç Dengesi Değişimine Etkisi*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, İstanbul 2011
- Altunışık Meliha Benli, "Ortadoğu ve ABD: Yeni Bir Döneme Girerken," C.1, S.1, *Ortadoğu Etütleri*, Temmuz 2009, ss.69-81
- Arı Tayyar, "ABD-İlişkileri ve Orta Doğu Barış Süreci," C.5, S.1, *Uluslararası İlişkiler Stratejik Araştırma Dergisi*, Ankara 235, ss.233-249
- Armaoğlu Fahri, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınları, İstanbul 2012
- Arslandaş Nuh, "İslami Dönemde (638-1099) Filistin'e Yahudi Göçleri," C. LXXV, S.274, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, Aralık 2011, ss.641-690
- Balcı Ali, "İsrail Sorunu: Ortadoğu'nun Gordion Düğümü," *Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü*
- Balcı Ali, "Yahudi Yerleşimleri ve Filistin Sorunu," C.2, S.14, *Ortadoğu Analiz*, 2010, ss.52-57
- Balpınar Zafer, "Askeri Güç Çarpanı Olarak Yahudi Yerleşim Yerleri," *Güvenlik Stratejileri*, S.20, Yıl.2020, ss.85-117
- Balpınar Zafer, "İsrail'in Devlet Kurgusu Güvenli Bir Yahudi Yurdu mu? Yoksa Güvenlikçi Bir Yahudi Devleti mi?" S.26, *Güvenlik Stratejileri*, Yıl:2013, ss.153-183
- Balpınar Zafer, *İsrail-Filistin Çatışması: İsrail'in Filistinlilere Yönelik Güvenlik Politikasında Devamlılık ve Değişim*, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları

Enstitüsü Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul 2011

Başaran İsmail, “Amerikan Yahudiliği Üzerine Bir Değerlendirme,” *Mizanü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi*, 2019

Bayrakta Yasemin , *16. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı İdaresine Filistin*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017

Berdibek Muhammed, *The Role Of Lobbies ind The Us-Israelı Relations: (1948-2008)*, The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University, 2011

Birinci Ebru, *2006-2015 Yılları Arası Batı Şeria ve Doğu Kudüs'te İsrail Yerleşim Aktiviteleri ve Yerleşimci Şiddeti*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Programı, Trabzon 2016

Boot Max, *Görünmeyen Ordular*, (çev: Fethi Aytuna) İnkılap yay., İstanbul 2014

Bostancı Işıl Işık, *XIX. Yüzyılda Filistin (idari ve Sosyal-ekonomik vaziyeti)*, (Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2006

Bozkurt Celil, “Birinci Dünya Savaş’ında Siyonizm’le Mücadele ve Yahudi Tehciri: Gazze ve Yafa’nın Tahliyesi,” C.85, S.302, *Belleten*, Düzce 2020, ss.193-225

Bölme Selim M. Ve Kaya Emine, “İsrail Yerleşim Politikalarının Filistinlilerin Hayatı Üzenindeki Etkisi: Seyahat ve Dolaşım Özgürlüğü Çerçevesinde Furuş Beyt Deccan Köyü İncelemesi,” C.9, S.2, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021, ss.439-470

Canan Fuat, “ABD’nin Kudüs Kararı ve Yansımaları,” S.11, *Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği*, 2017, ss.1-13

Cebeci Erol A., Üstün Kadir ve Kanat Kılıç, “Başkanlık Seçimleri Sonrasında ABD’nin Ortadoğu Politikası,” *SETA*, S.54, Ekim 2012, ss.1-19

Çobanoğlu Ali, *Donald Trump Dönemi ABD-İsrail İlişkilerinde Evenzelizmin Etkisi*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası Eğitim Anabilim Dalı, Çanakkale 2021

- Çoruh Haydar, “Amerika Birleşik Devletleri Tarihinde Seminole Soykırımı (1818-1858),” *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5/2, 2020, ss.611-684
- Çoruh Haydar, “Kökenler ve Göçler” *Kutlu Yayınevi*, S.1, İstanbul 2021
- Demir Fatih, *İşgal Altındaki Filistin Topraklarında Faliyet Gösteren Siyonist Yerleşim Hareketleri: Gush Emunim, Yesha Konseyi ve Tepe Gençliği*, Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Orta Doğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul 2010
- Deveci Can “ Herbert Samuel Dönemi’nde Filistin’e Yahudi Göçleri (1920-1925),” S.42, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017, ss.1-17
- Dıab Alaaeddin Mohammod, *Devletleşme sürecinde Filistinli Mültecilere Siyasal ve Hukuksal Etkisi*, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönlendirme Anabilim Dalı, Ankara 2017
- Dilek Mehmet Sait, “Trump Yönetiminin Kudüs Kararına Analitik Bakış,” C.11, S.1, *International Journal of Social Inquiry*, Haziran 2018, ss.97-137
- Donald Trump, https://tr.wikipedia.org/wiki/Donald_Trump, E.T:03.11.2022
- Downey, Glanville, *A History Of Antioch In Syria: From Seleucus to the Arab Conquest*, Princeton, Princeton 1961
- Döner Ayhan, “ Tarihsel Süreç İçerisinde İsrail Devlet Modelinin Ortaya Çıkışı,” *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölümü Devletler Umumi Hukuku Anabilim Dalı*
- Dutak Mustafa, *İsrail Devletinin Kuruluşundan Filistin Devletinin Kuruluşuna Kadar Arap Ülkeleri ve İsrail İlişkileri (1948-1988)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Programı, Trabzon 2007
- Erdemir Hatice P. ve Erdemir Halil, “66-70 Yılları Arası Kudüs’te Yahudi İsyanı ve Günümüze Yansımaları, ’Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırma Merkezi Uluslar Arası Dördüncü Orta Doğu Semineri, (İlkçağdan İslamiyet’in Doğuşuna Kadar Orta doğu), 29-31 Mayıs 2009 Elâzığ, ss.179-206

- Erdoğan Ayfer and Habash Lourdes, “U.S. Policy Toward the Israeli-Palestinian Conflict Under the Trupm Administration: Continuity or Change?” Vol.22, no.1, *Insight Türkiye*, 2020, ss.125-146
- Ferrer Montse, “The War Report 2017 The Armed Conflict In Israel-Palestine,” *The Geneva Acatemi*, january 2018
- Filiz Aynur, *Eski Ahit, Tora’ da Yer Alan İbrahim Anlaşmasına Göre (Vaat Edilmiş Topraklar) ve İsrail Devlet İnşası*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası ilişkiler, İstanbul 2019
- Ghotbi Mir Murtaza, *Arap İsrail Savaşının Temelinde Olan Filistin sorunu (1900 1980)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisadi Fakültesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İstanbul 1990
- Gönülal Ali Ümit, *ABD’de Lobcilik ve İsrail İsrail Lobisinin ABD Dış Politikasındaki Etkisi ve Rolü*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara 2015
- Güler Zeynep, “Yeni Dünya Düzeninde Filistin-İsrail Barışı,” İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisadi Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul 1996
- Gürkan Selime Leyla, “Yahudilik,” “İslam Ansiklopedisi,” C.43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019
- Gürseler Ceren, “Filistin-İsrail Sorununda Trump’ın Fait Accompli Girişimi: “Yüzyılın Planı,” C.9, NO.2, *Barış Araştırmaları ve Çözüm Dergisi*, 2021, ss.378-415
- Imane Chouiteh nor el, *The Impact of Donald Trupm’s Foreing Policy Towards The Middle East (Case Study: The Palestinian Issue)*, Mohamed Kheider University of Biskra Faculty of Letters and Languages Department of Foreing Languages Letters and English Languages English Language Literature and Civilization, 2020-2021
- Irikat Dalal, “The “Deal of the Century” from a Palestinian Prespective,” *Arap American University*, 2020
- İlhan Mehmet, *Siyasi ve Hukuki Boyutlarıyla İsrail’in Yerleşimci Politikasının İncelenmesi*, Çanakkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2020

- Kanat Kılıç Buğra, “Netanyahu’nun Ziyareti Gölgesinde ABD-İsrail İlişkileri,” *SETA*, S.92, Mart 2015, ss.1-6
- Karabulut Bilal, “Avrupa Birliği-İsrail İlişkileri,” C.1, S.2, *Akademik Bakış*, 2008, ss.1-18
- Karakaya Mustafa, *Hamas and The United States: Conflicting Visions and Policies in Palestine From 1987 to 2020*, Middle East Techhical University Social Sciences, 2021
- Karaköse Hasan, “Filistin ve Kudüs Meselesine Genel Bir Bakış (XIX Yüzyılın Ortasında XX. Yüzyıl Ortalarına Kadar),” C.4, S.2, *Ahi Evren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2018, ss.150-165
- Karakuş Naciye, *ABD Başkanı Donald Trump’ın Söylemlerinde İslamofobi*, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı, Gaziantep 2019
- Karaman M. Lutfullah, “Filistin, “İslam Ansiklopedisi, C.13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, ss.1-20
- Kasım Kamer, “Soğuk Savaş Dönemi Sonrası A.B.D.-İsrail İlişkileri,” *Avrasya Dosyası*, s.121-138
- Kaya Taylan Özgür, “Trump-Avrupa Birliği ve İsrail-Filistin Uyuşmazlığı,” *Ortadoğu Araştırma Merkezi*, no:219, 2018, ss.1-19
- Kemiksiz N. Neşe, “Filistin Sorunu,” C.11, S.1, *Akademik Orta Doğu*, Ankara 2016, ss.139-179
- Kızgır Okay, *ABD Dış Politikasında İsrail-Filistin sorunu 1993 2009*, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul 2011
- Kızıloğlu Sedat, “İsrail Devleti’nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm’in Gelişimi,” C.2, S.1, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, 2012, ss.34-65
- Kilani Ahmad v.d, “Peace to prosperity Plan as a one State Solution,” Vol.13, No.2, *Journal of Politics and Law*, 2020, ss.94-100

- Köylü Murat, “İsrail’in Kudüs ve Filistin’e Yerleşim Faaliyetleri ve Filistin Halkının Geleceği,” *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, No.5, 2019, ss.72-97
- Kurt Ali Osman, “Yahudi Kaynaklarında Kral Tipolojileri: Nebukadnezze ve Koreş Örneği, c. X/2,” *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2006, ss.423-443
- Marrar Khalil, “Arap Lobisi ve ABD Dış Politikası İki Devlet Çözümü,” http://www.ozetkitap.com/kitaplar/arap_lobisi.pdf, Erişim Tarihi: 13.03.2022
- Memiş Ekrem, “Eskiçağda Filistin ve Filistinliler,” C.VII, S.2, *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırma Dergisi*, Elâzığ 2011, ss.1-11
- Memiş Ekrem, “İsrail-Filistin Mücadelesini Kökenine İlişkin Bazı Düşünceler, S.24,” *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sonbahar 2019, ss.686-695
- Oruç Haydar, “İsrail 2016,” *Ortadoğu Yıllığı* 2016, ss.137-166
- Oruç Haydar, “Köşeye Sıkıştırılan Filistinliler ve Sözde “Yüzyılın Anlaşması”, <https://kriterdergi.com/dosya-israil-sorunu/koseye-sikistirilan-filistinliler-ve-sozde-yuzyilin-anlasmasi>, E.T. 04.06.2022, 11:00
- Öke Mim Kemal, “Osmanlı İmparatorluğu, Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914),” *Üçdal Neşriyat*, Y.6, S.1, İstanbul 2006
- Önal Tekin, “Sykes-Picot Anlaşması’ndan İsrail’in Kuruluşuna Kadar Filistin Meselesi,” S.XLIV, *Tarih Okulu Dergisi*, Ankara 2013, ss.246-265
- Özdemir Levent ve Akbaş Zafer, “Türkiye-İsrail İlişkilerinin Amerikan Dış Politikası Eksenli Değerlendirilmesi,” C.11, S.1, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 2020, ss.48-75
- Özsümer Buse, “İsrail-Filistin Sorununun Tarihçesi:1897’den 2021’e,” *Bianet*, 07. Aralık. 2017
- Pace Michelle and Yacobi Haim, “Can the EU Stand Up to Trump’s “Deal Of the Century?”, *EUMENINA Jean Monnet Network*, 2020
- Paksoy Mustafa vd., “Yahudi Geleneği Bağlamında Sürgün,” *II. Uluslararası Ortadoğu Konferansları, Orta Doğu’daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu 28-29 Nisan 2016 Kilis*, (Hazl: Sami Kılıç ve Abdullah Altuncu), Kilis 7 Aralık Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kilis, 2016, ss.515-524
- Pappe İlan, *Modern Filistin Tarihi*, (çev.: Nuri Plümer) Phoenix Yayın Evi, Ankara 20

- Pardoğan Behiye Mehtap, *Başlangıçtan Bugüne Filistin Sorunu*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul 1993
- Peace to prosperity, A Vision to Improve the Lives of the Palestinian and Israeli People, *US Presidency*, January 2020
- Pirinççi Ferhat, “İsrail’in Silahlanmasında ABD’nin Rolü ve ABD-İsrail Stratejik İlişkisinin Başlaması (1956-1973),” *History Studies*, Bursa 2010, s.353-374
- Qawasme Feras Ali, “Amerika’nın Filistin Meselesine Sunduğu Projelere Dair Analitik Bir Okuma: Balfour Deklarasyonu Desteğinden Yüzyılın Anlaşması’na (1917-1920),” *Al Sharo Strategic Research*, 2020, ss.4-27
- Sarna Jonathan D. and Golden Jonathan, “The American Jewish Experience Through The Nineteenth Century: Immigration and Acculturation,” *National Humanities Center*
- Schoenman Ralph, *Siyonizm’in Gizli Tarihi*, (çev.: Aydın Pesen) Kardelen Yayınları, İstanbul 1992
- Sedda Abdallatif, *Uluslararası Hukuka Göre Filistin’deki İsrail Yerleşimi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2020
- Sher Gilead, Isaac and Mildred Brochstein, “Is There a Practical Roadmap for Trump’s “Peace to Prosperity” Vision?” *Rice University’s Baker Institute for Publicity*, Houston, Texas, 2020
- Siddiqa Arhama and Rafique Najam, “Trump’s Peace Plan: Pathway to Privation,” *ISSUE BRIEF*, February 25, 2020
- Slimia Awad M., Othman Muhammad Fuad Bin Othman and Nazariye, “The “Deal of the Century” for Israel-Palestine and the Role of Israel-Lobby,” Volome.20, Issue.6, *Global Journal of Socual-Science: F Political Scienc*, 2020, ss.40-51
- Soekarno Anisah Amalia, “United States’ Unwavering Support to Israel: Blased Foreign Policy in Israel-Palestine Conflict Under President Donald Trump’s Administration (2016-2019),” C.5, s.3, *Journal of International Relations*, 2019, ss.492-500
- Söylemez Mehmet Mahfuz, “Kudüs ve Osmanlı Vesikaları Işığında Yahudilerin Bölgeye Yerleşmeleri Üzerine Notlar,” C.1, S.2, *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, ss.33-56

- Şahin Mehmet, “ABD’nin İsrail İlişkileri: Böyle Dost Düşman Başına,” C.2, S.21, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, ss.40-45
- Tadros, Emile, B.A. “Reconstructing The Origins Of The Coptic Church Through Its Liturgy, (A thesis submitted to the Faculty of McMaster Divinity College in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts (Christian Studies), McMaster Divinity College, Hamilton, Ontario 2015.
- Tanoli Fozia, “Trump’s Middle East Peace Plan: Prospects and Challenges,” *Global Strategic and Security Studies Review*, V.5, No:2, 2020
- Tekin Tuğba, “MÖ.5000-MS.1967 Arası Dönemde Kudüs’ün El Değiştirmesi,” S.60, *Akademik Bakış Dergisi*, ss.324-336
- Tonge Baroness, “Israel-Palestine: The New US Peace Deal Debate on 27 February 2020,” House Of Lords Library Briefing
- Topuz Zuhale Çalık, “Trump Dönemi Değişen Dengelerin Filistin-İsrail Barış Sürecine Etkisi,” C.13, S.1, *Akademik Ortadoğu*, 2018, ss.107-125
- Turan Abdulkadir, “Kudüs Sorunu,” *Stratejik Düşünce ve Analiz Merkezi*, Mayıs 2018, ss.180
- Turan Yıldırım, “İsrail 2011,” *Ortadoğu Yıllığı*
- Ula Ali, “Yüzyılın Anlaşması: İsrail-Filistin İlişkileri,” *UGSAM*, D.N:63, 2020
- Ulutaş Ufuk vd., *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*, SETA Yayınları, Ankara 2012
- Umar Ömer Osman, “Osmanlı Dönemi Yahudiler ’in Filistin’e Yerleşme Faaliyetleri, C.14, S.2,” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elâzığ 2002, ss.421-438
- Umerova Zenife, *Yahudi Lobisinin ABD İçindeki Konumu ve Ortadoğu Politikasındaki Rolü*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara 2006
- Valansi Karel, “İsrail-Filistin Çatışmasına Bir Bakış: Barış Planlarının Rolü ve Geleceği,” *İstanbul Politik Araştırma Enstitüsü*, Kasım 2020, ss.1-7
- Wahibi Alaaeddin, *Filistin Sorunu ve Çözüm Yolları*, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı, Ankara 2010

Wermenbol Grace, “Global and Regional Order Israel-Palestine and The Deal of The Century U.S. Foreign Policy Under President Donald J. Trump 2017-2019,” *friedrich-Ebert-Stiftung*

Y.H. Ruth Ben-Haim, *İsrail Hakkında Gerçekler*, Kudüs 2008

Yenal Serkan, 2003 *Irak Savaşında İsrail’in ABD Politikaları Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi*, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara 2012

Yüce Besime I, *Siyasi Coğrafya Açısından Filistin Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul 2012

GAZETELER

Al-Khalidi Suleiman, Ghandtous Ghaida and Reese Chris,” Jordan Says two-state solution only path to Mideast peace,” *REUTERS*, 28.01.2020

Almagor-Raphael Cohen, “Donald Trump end the Israeli-Palestinian Conflict,” *International Relations*, 2017

BBC NEWS, 28.01.2020

Bekley Sarah, “Read Donald Trump’s Speech to AIPAC,” *TIME*

Bilmen Ceki, “Amerika-İsrail İlişkilerine Tarihi Bir Bakış,” *Şalom Gazetesi*, Erişim Tarihi: 14.03.2022 saat: 12.50

Erkmen Serhat, “Ortadoğu Barış Süreci,” *Güvenlik Yazıları*, No:47, Kasım 2019, ss.1-7

Euronews, 03.02.2020

Haber Türk, 09.06.2018

<http://www.acikmedeniyet.com/tr/guncel-yazi/kim-bu-evanjelikler-ve-amerikaya-etkisi-ne>,

Açık Medeniyet Gazetesi, E.T. 24.05.2022. Saat:14.10

https://ballotpedia.org/Federal_policy_on_Israel_and_Palestine,_2017-2018, Federal Policy on Israel and Palestine, 2017-2018, *Ballot Pedia*

<https://tr.euronews.com/2020/01/28/trump-in-yuzyilin-anlasmasi-dedigi-baris-planina-uluslararası-tepki-yagdi>, *Euronews*, 29.01.2020

<https://turkish.aawsat.com/home/article/2105206/trump%C4%B1n-ortado%C4%9Fu-bar%C4%B1%C5%9F-plan%C4%B1na-y%C3%B6nelik-uluslararası%C4%B1-tepkiler>, *ŞARKUL AVSAT Türkçe*, 29.01.2020

<https://www.aljazeera.com/news/2020/2/3/organisation-of-islamic-cooperation-rejects-trump-peace-plan>, *ALJAZEERA*, 03.02.2020

<https://www.arabnews.com/node/1619971/middle-east>, *ARAP NEWS*, 29.01.2020

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51240727>, *BBC NEWS Türkçe*, 29.01.2020

<https://www.cnnturk.com/dunya/filistin-sorunu-nedir-yuz-yillik-tarihinde-neler-yasandi?page=4>, *CCN Türk*, 15.12.2017

<https://www.dohainstitute.org/en/PoliticalStudies/Pages/Trump-Administration-Plan-for-the-Palestinian-Israeli-Conflict.aspx>, E.T: 06.06.2022, 22:45

<https://www.gov.uk/government/news/foreign-secretary-statement-on-release-of-us-proposals-for-middle-east-peace>, *GOV.UK*, 29.01.2020

<https://www.haber7.com/dunya/haber/2938378-skandal-planin-ardindan-dunyadan-pes-pese-tepkiler-rusya-ve-bmden-son-dakika-aciklamasi>, *Haber 7 com*, 29.01.2020

<https://www.indyurk.com/node/124571/d%C3%BCnya/trump%E2%80%99%C4%B1n-tek-arafl%C4%B1-ortado%C4%9Fu-plan%C4%B1na-hangi-%C3%BClke-ne-tepki-verdi>, *INDEPENDENT Türkçe*, 29.01.2020

<https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2858279>, *Kuwait News Agency (KUNA)*, 29.01.2020

<https://www.middleeastmonitor.com/20200130-china-un-resolutions-are-basis-for-resolving-palestine-israel-conflict/>, *Middle East Monitor*, 30.01.2020

<https://www.newsweek.com/middle-east-react-trump-peace-plan-1484491>, *Newsweek*, 29.01.2020

<https://www.ntv.com.tr/dunya/trumpin-ortadogu-planina-kim-nasil-tepki-gosterdi,a3CoqEYp2Ui3bsKMtCXxA>, *NTV*, 29.01.2020

<https://www.reuters.com/article/us-israel-palestinians-plan-reaction-fac/u-s-middle-east-peace-plan-prompts-some-praise-much-arab-anger-idUSKBN1ZR2GA,REUTERS>,
28.01.2020

<https://www.vox.com/2020/1/28/21083615/trump-peace-plan-map-netanyahu-israel-palestine>, Alex Ward Vox, 28.01.2020

<https://www.timesofisrael.com/iran-turkey-slam-trump-peace-plan-as-uae-saudi-arabia-urge-negotiations/>, THE TIMES OF ISRAEL, 29.01.2020

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdnin-sozde-orta-dogu-baris-planina-dunyadan-tepki-yagdi-457254.html>, TRT Haber, 29.01.2020

Irish Jonh and Reese Chris,”Macron, Says Believes in ‘two sovereignties’ Between Israelis-Palestinians: Le Figaro,” *Reuters*, January 30, 2020

İsrail Yerleşim Birimleri,
https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0srail_yerle%C5%9Fim_birimleri,Erişim
Tarihi:28.02.2022 saat: 12.14

Jabarin Shawan, Bu Korkunç Çatışmanın Altında Filistin Doğal Kaynakları Yatıyor, (çev.: SemuhiSinanoğlu),https://www.alhaq.org/cached_uploads/download/alhaq_files/images/stories/PDF/2012/Al_Haq_the_Independent_Article_Translation_TR.pdf, Erişim
Tarihi: 28.02.2022 saat:16.00

Jechtimi Reporting By Ahmed El, “Morocco ‘appreciates’ Mideast Peace Plan, Says Needs Acceptance by Parties,” *REUTERS*, s.1, E.T:07.10.2022

Taştekin Fehim, “Trump’ın Damadına Hazırlattığı ‘Yüzyılın Anlaşması’: Filistin için Son Tasfiye Planı,” *BBC NEWS Türkçe*, 31 Ocak 2020

Tayseer Mohammad,”Independent Palestine State Is Solution for Peace, Jordan Says,” *Bloomberg*, 28.01.2020

Tirza Dany, “Among the Maps: President Trump’s Vision vs. an Israeli Proposal,” *TWI English*, 14.08.2020

Woolley John and Peters Gerhard, “The American Presidency Project,” *UC SANTA BARBARA*, 29.01.2020

